

**BARN- OCH UNGDOMSPOLITISKT
UTVECKLINGSPROGRAM 2007-2011**

Undervisningsministeriet

Enligt 4 § i ungdomslagen (72/2006), som trädde i kraft i mars 2006, godkänner statsrådet vart fjärde år ett barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram. Programmet kallas ett barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram eftersom det i enlighet med ungdomslagen innehåller mål för att förbättra uppväxt- och levnadsvillkoren för unga under 29 år.

I 1 § i statsrådets förordning om ungdomsarbete och ungdomspolitik (103/2006) ingår närmare bestämmelser om utvecklingsprogrammets innehåll. Utvecklingsprogrammet innehåller de riksomfattande barn- och ungdomspolitiska målen samt de riktlinjer för lärens och kommunernas ungdomspolitiska programarbete som hänför sig till utbildning, sysselsättning, försörjning, hälsa, ett aktivt medborgarskap och en starkare social identitet, boende, företagsamhet, värnplikt och civil tjänstgöring samt andra aktuella frågor som gäller barn och unga. Enligt 11 § i förordningen godkänner statsrådet det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet för första gången år 2007.

Statsrådet har den 13 december 2007 godkänt följande utvecklingsprogram för åren 2007-2011.

I enlighet med regeringsprogrammet ska politikprogrammet för barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande följa upp och stöda programutfallet under valperioden. De indikatorer som fastställts i regeringens strategihandling för uppföljningen av barns, ungdomars och familjers välbefinnande fungerar som mätare av effekterna av utvecklingsprogrammet. Innehållet i utvecklingsprogrammet relaterar också till hälsofrämjande samt till politikprogrammen för arbete, företagande och arbetsliv. Verkställandet av utvecklingsprogrammet utvärderas årligen av statens delegation för ungdomsärenden i enlighet med 5 § i ungdomslagen. Regeringen ger senast under höstsessionsperioden 2011 riksdagen en redogörelse över utfallet av det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet.

Utvecklingsprogrammet genomförs med stöd av ett rambeslut och statsbudgeten genom priorisering och omdirigering av anslag. För ramperioden har regeringen reserverat 30,5 miljoner euro per år för förebyggande av utslagning bland ungdomar och förbättring av sysselsättningen. Linjerna i utvecklingsprogrammet, vilka avsevärt avviker från de nuvarande linjerna för statsekonomi, utreds separat för nästa valperiod.

Helsingfors den 13 december 2007

Kultur- och idrottsminister *Stefan Wallin*

Konsultativ tjänsteman Olli Saarela

INNEHÅLL

Barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram 2007—2011	6
1 Utvecklingsprogrammets utgångspunkter	6
1.1 Om författningsgrunden.....	6
1.2 Om beredningen	6
1.3 Innehåll och verkställande	7
1.4 Den internationella politikramen	8
2 Utgångspunkter för regeringens barn- och ungdomspolitik	10
2.1 Motivering för barn- och ungdomspolitiken	10
2.2 Regeringens linje – ett barn- och ungdomsvänligt Finland.....	11
3 Barn och unga idag samt framtida utmaningar	14
3.1 Barndom och ungdom som ett skede i livet	14
3.2 Illabefinnande som hoppar sig och gömmer sig i välfärdsstater	15
4 Mångfald och jämlikhet	19
4.1 Allmänt	19
4.2 Jämlikhet och förebyggande av diskriminering.....	21
4.3 Barns och ungdomars rätt till sin egen kultur och ett aktivt medborgarskap	22
4.4 Stärkande av den sociala identiteten hos ungdomar som tillhör minoritetskulturer	23
4.5 Fostran i internationellt tänkande och tolerans.....	23
5 Kreativitetens Finland	25
5.1 Allmänt	25
5.2 Utveckling av kreativitet, tankeförmåga och begåvning.....	25
5.3 Bibliotekstjänster för barn och unga.....	26
5.4 Inläring i hållbara levnadsvanor	27
6 Den digitala generationen	29
6.1 Allmänt	29
6.2 Trygg mediemiljö	29
6.3 Medieläskunnighet för barn och unga.....	30
6.4 Barn och unga som innehållsproducenter	31
6.5 Webbaserat ungdomsarbete	31
6.6 Virtuellt studenthus.....	32
6.7 Sund datoranvändning	32
7 Brett deltagande och social gemenskap.....	34
7.1 Allmänt	34
7.2 System där barn och möjligheter har möjligheter att påverka och göra sig hörda	35
7.3 Nätdemokrati.....	36
7.4 Utveckling av elevkårsverksamheten	36
7.5 Valsystem och demokratifostran	37
7.6 Förebyggande ungdoms-, kultur- och idrottsverksamhet.....	38
7.7 Socialt medborgarskap.....	39
7.8 Ungdomslokaler som närgemenskaper	39
7.9 Förbättring av medborgarorganisationernas verksamhetsförutsättningar	40
7.10 Information om barnens rättigheter	41
8 Stöd för familjer.....	42
8.1 Allmänt	42
8.2 Möjlighet att bilda familj	42
8.3 Utveckling av servicen till familjerna.....	44
8.4 Olika familjesituationer	45
8.4.1 Intern adoption inom familjen och umgängesrätt.....	45
8.4.2 Föräldraförmåner för föräldrar av samma kön samt adoptivföräldrar	46

8.4.3	Handikapp i familjen.....	46
8.4.4	Skilsmässofamiljer och ombildade familjer	46
8.5	Dagvård och skola i samarbete med hemmet	47
8.6	Förbättring av barnfamiljers utkomst	48
9	Tidigt ingripande och stöd för specialgrupper	50
9.1	Allmänt	50
9.2	Trygg uppväxtmiljö	50
9.2.1	Multidisciplinärt samarbete.....	50
9.2.2	Mobbning som en riskfaktor i individens växande och utveckling	51
9.2.3	Förebyggande och minskning av våldet mot barn och unga	52
9.3	Läs- och andra inlärningssvårigheter	52
9.4	Förbättring av barnskyddets verksamhetsförutsättningar	53
9.5	Unga brottslingar	54
9.5.1	Allmänt	54
9.5.2	Utveckling av de straffrättsliga reaktionerna.....	54
10	Utbildning och arbetsplatser för alla ungdomar	56
10.1	Allmänt	56
10.2	Stärkt uppföljning	56
10.3	Handledning och rådgivning	57
10.4	Yrkesstarten hos ungdomar.....	58
10.5	Stärkt workshop-verksamhet.....	58
10.6	Främjande av ungdomarnas tillträde till arbetsmarknaden genom samarbete mellan utbildning och arbetsliv.....	60
10.7	Ungdomar på arbetsmarknaden.....	61
10.8	Fostran till entreprenörskap och främjande av entreprenörskap.....	62
10.9	Om ungdomars utkomst.....	63
11	Hälsofrämjan och minskning av skillnader i hälsa och välbefinnande.....	65
11.1	Allmänt	65
11.2	Fungerande förebyggande tjänster inom primärvården	65
11.3	Elev- och studentvården.....	66
11.4	Mat- och motionsvanor samt viktkontroll.....	67
11.4.1	Mat i daghem och skolor samt näringsfostran.....	67
11.4.2	En livsstil där motion ingår	67
11.4.3	Förebyggande och behandling av övervikt	68
11.5	Säkerställande av barns och ungas mentala hälsa.....	69
11.5.1	Tjänster för barn och ungdomar	69
11.5.2	Stöd för barns och ungas socioemotionella utveckling och förebyggande av störningar	70
11.5.3	Förebyggande av överföringen av mentala problem och missbruksproblem mellan generationerna.....	71
11.6	Sexualhälsa.....	71
11.7	Mot ett liv utan rusmedel	72
12	Boende och samhällsplanering.....	74
12.1	Allmänt	74
12.2	Barns och ungas boende.....	75
12.2.1	Barnfamiljers boende	75
12.2.2	Ungdomars boende	75
12.2.3	Ungdomar som köper sin första bostad.....	75
12.3	Barns och ungas livsmiljö	76
12.3.1	En lekfull omgivning	76
12.3.2	Minskning av antalet trafikolyckor	77
12.3.3	Trafikens miljökonsekvenser och serviceförmåga.....	77
13	Uppföljningen av utvecklingsprogrammet och kunskapsbehovet.....	79
13.1	Allmänt	79
13.2	Uppföljningen av utvecklingsprogrammet.....	79

13.3	Utvärdering av beslutens inverkan på barn och unga	80
13.4	Forskningspolitik för barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande	81
13.4.1	Databas med uppgifter om välbefinnande och relaterade projekt	81
13.4.2	Förbättring av kunskapsbasen	81

Barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram 2007—2011

”Framtiden förpliktar, nutiden avgör”

1 Utvecklingsprogrammets utgångspunkter

1.1 Om författningsgrunden

Enligt 4 § i ungdomslagen (72/2006), som trädde i kraft i mars 2006, godkänner statsrådet vart fjärde år ett barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram. Programmet kallas ett barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram eftersom det i enlighet med ungdomslagen innehåller mål för att förbättra uppväxt- och levnadsvillkoren för unga under 29 år.

I 1 § i statsrådets förordning om ungdomsarbete och ungdomspolitik (103/2006) ingår närmare bestämmelser om utvecklingsprogrammets innehåll. Utvecklingsprogrammet innehåller de riksomfattande barn- och ungdomspolitiska målen samt de riktlinjer för länens och kommunernas ungdomspolitiska programarbete som hänför sig till utbildning, sysselsättning, försörjning, hälsa, ett aktivt medborgarskap och en starkare social identitet, boende, företagsamhet, värnplikt och civil tjänstgöring samt andra aktuella frågor som gäller barn och unga. Enligt 11 § i förordningen godkänner statsrådet det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet för första gången år 2007.

1.2 Om beredningen

Ansvar för beredningen av utvecklingsprogrammet har fallit på ungdomsenheten vid undervisningsministeriets kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelning i samarbete med ministerierna. Kulturminister Tanja Saarela tillsatte en arbetsgrupp för uppdraget för tiden 13.12.2006-31.12.2007. Företrädare för alla ministerier har deltagit i arbetsgruppen som bereder utvecklingsprogrammet, liksom också permanenta sakkunniga inom barn- och ungdomsforskningen, barn- och ungdomsorganisationerna och ungdomsväsendets lokalförvaltning samt barnombudsmannen. Arbetsgruppen har sammanträtt sju gånger.

Ungdomsenhetens chef, konsultativa tjänstemannen Olli Saarela (undervisningsministeriet, kultur- idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen) var ordförande för arbetsgruppen. Medlemmar var överinspektör Päivi Haavisto-Vuori (arbetsministeriet), konsultativa tjänstemannen Mari Herranen (kommunikationsministeriet, kommunikationspolitiska avdelningen) och specialsakkunnig Aleksandra Partanen (kommunikationsministeriet, kommunikationspolitiska avdelningen), överinspektör Markku Himanen (jord- och skogsbruksministeriet), konsultativa tjänstemannen Kari Ilmonen (social- och hälsovårdsministeriet, familje- och socialavdelningen), konsultativa tjänstemannen Arne Kinnunen (justitieministeriet), överinspektör Maire Kolimaa (social- och hälsovårdsministeriet, hälsoavdelningen), konsultativa tjänstemannen Leena Koskinen (undervisningsministeriet, utbildnings- och vetenskapspolitiska avdelningen), överinspektör Taina Kulmala (försvarsministeriet) och regeringssekreterare Timo Tuovinen (försvarsministeriet), ambassadrådet Petri Kruuti (utrikesministeriet), polisinspektör Mikko Lampikoski (inrikesministeriet), konsultativa tjänstemannen Annukka Lehtonen (handels- och industriministeriet), budgetrådet Arto Merimaa (finansministeriet), överinspektör Sami Miettinen (miljöministeriet, bostads- och byggnadsavdelningen), undervisningsrådet Jari Rajanen (undervisningsministeriet, utbildnings- och vetenskapspolitiska avdelningen), regeringsrådet Anna-Liisa Tarvainen (kommunikationsministeriet, trafikpolitiska

avdelningen), utvecklingschef Kirsi Valto (statsrådets kansli) och överinspektör Marina von Weissenberg (miljöministeriet, markanvändningsavdelningen).

Som arbetsgruppens permanenta experter har följande personer arbetat: direktör för ungdomsväsendet Eija Ahola (Vanda stad), barnombudsmannen Maria Kaisa Aula, forskningsprofessor Marjatta Bardy (Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården, Stakes), forskningsdirektör Tommi Hoikkala (Ungdomsforskningssällskapet rf), överdirektör Riitta Kaivosoja (undervisningsministeriet, kultur- idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen), ordförande Vertti Kiukas (utvärderings- och understödskommissionen), direktör för ungdomsväsendet Lasse Siurala (Helsingfors stad), specialsakunnig Kari Sjöholm (Finlands Kommunförbund rf) och generalsekreterare Jukka Tahvanainen (Finlands Ungdomssamarbete Allians rf.).

I arbetsgruppens sekretariat arbetade generalsekreterare Tuomas Kurtila (undervisningsministeriet, kultur- idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen), kulturrådet Kimmo Aaltonen (länens och kommunernas programarbete), sekreterare med uppgifter i anslutning till bakgrundsmaterialet, statistikplanerare Sami Myllyniemi (databaser och statistik), sekreterare med uppgifter i anslutning till bakgrundsmaterialet, specialforskare Nina Rutanen (barndomsforskning), sekreterare med uppgifter i anslutning till bakgrundsmaterialet, forskare Petri Cederlöf (kommunernas programarbetet) och sekreterare med uppgifter i anslutning till bakgrundsmaterialet, planerare Mirja Määttä (länens programarbete).

Arbetsgruppens arbete har stötts av ett kontaktnät bestående av totalt cirka 70 myndigheter, forskare, organisationer och andra parter med anknytning till temana i utvecklingsprogrammet. Kontaktnätet har sammanträtt tre gånger. Kontaktnätet ombads lämna presentationer och förslag till frågor som kunde inkluderas i utvecklingsprogrammet i februari. Totalt 28 utlåtanden lämnades. I statsförvaltningens diskussionsforum Dinasikt.fi ordnades två diskussioner med anknytning till utvecklingsprogrammets innehåll under tiden 13.2—2.3 och 14.9—12.10. En remissbehandling ordnades under tiden 12.9—12.10. Totalt 97 parter lämnade ett utlåtande. Under hösten ordnade länsstyrelserna åtta regionala seminarier inom ramen för utvecklingsprogrammet. I seminarierna deltog bland annat företrädare för kommuner och organisationer. En frågestund för ungdomar ordnades 26.10. I evenemanget deltog företrädare för gymnasieelever, yrkesskolelever och ungdomsfullmäktige runt om i Finland. Utvecklingsprogrammet har dessutom behandlats vid evenemang ordnade av ett flertal olika organisationer och andra sammanslutningar.

Det behandlades av ministergruppen för politikprogrammet för barns, ungdomars och familjers välbefinnande 24.8 och 27.11 samt i regeringens aftonskola 21.11. Utvecklingsprogrammet har behandlats på ett separat sammanträde hos delegationen för kommunal ekonomi och förvaltning.

1.3 Innehåll och verkställande

I utvecklingsprogrammet ställs regeringens mål för barn- och ungdomspolitiken upp för perioden 2007—2011. Föregående gång en så här omfattande tväradministrativ nationell linje drogs för barn- och ungdomspolitiken var i samband med det internationella barnets år 1979.

Motiveringen till tyngdpunkterna i utvecklingsprogrammet härrör från regeringens beskrivning av nuläget (rubrik 3). Utvecklingsprogrammets linjedragningar tas i beaktande i ministeriernas handlingsplaner och -program, sektorspecifika politikdokument samt ministeriernas budgeter. Innehållet i utvecklingsprogrammet är särskilt sammanlänkat med social- och hälsovårdens nationella utvecklingsprogram (social- och hälsovårdsministeriet),

utvecklingsprogrammet för barnskyddet (social- och hälsovårdsministeriet), alkoholprogrammet (social- och hälsovårdsministeriet), jämlikhetsprogrammet (social- och hälsovårdsministeriet), programmet för den inre säkerheten (inrikesministeriet), bostadspolitiska åtgärdsprogrammet (miljöministeriet), nationella strategin för hållbar utveckling (miljöministeriet), utvecklingsprogrammet för utbildning och forskning (undervisningsministeriet), konsumentpolitiska programmet (handels- och industriministeriet), jordbrukspolitiska helhets- och specialprogram (jord- och skogsbruksministeriet), nationella programmet för minskande av våld (justitieministeriet), nationella informationssäkerhetsstrategin och strategin för vardagens informationssamhälle (kommunikationsministeriet) samt den riksomfattande trafiksäkerhetsplanen (kommunikationsministeriet).

Utvecklingsprogrammet genomförs med stöd av ett rambeslut och statsbudgeten genom priorisering och omdirigering av anslag. För ramperioden har regeringen reserverat 30,5 miljoner euro per år för förebyggande av utslagning bland ungdomar och förbättring av sysselsättningen. Linjerna i utvecklingsprogrammet, vilka avsevärt avviker från de nuvarande linjerna för statsekonomi, utreds separat för nästa valperiod.

I enlighet med regeringsprogrammet ska politikprogrammet för barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande följa upp och stöda programutfallet under valperioden. De indikatorer som fastställts i regeringens strategihandling för uppföljningen av barns, ungdomars och familjers välbefinnande fungerar som mätare av effekterna av utvecklingsprogrammet. Innehållet i utvecklingsprogrammet relaterar också till hälsofrämjande samt till politikprogrammen för arbete, företagande och arbetsliv. Verkställandet av utvecklingsprogrammet utvärderas årligen av statens delegation för ungdomsärenden i enlighet med 5 § i ungdomslagen, vilket stöder uppföljningen av utvecklingsprogrammet och nödvändigt utvecklingsarbete som förberedelse för nästa beredningsomgång.

Utvecklingsprogrammet är uppbyggt av nio politikhelheter (rubrikerna 4—12), vilka stöder uppföljningen av utvecklingsprogrammet, och rubrik 13, som behandlar kunskapsbehovet. Under var och en av rubrikerna presenteras utvecklingsåtgärder med anknytning till ämnesområdet, vilka beskrivs i tre nivåer: beskrivning, mål och åtgärd. Utöver dessa presenteras ärendets ansvariga instans samt redskapet för politisk styrning (informationsstyrning, författningsstyrning, resursstyrning). Målen för ämnesområdena överskrider till en del granskningen av regeringsperioden. Åtgärderna faller inom regeringsperioden.

I utvecklingsprogrammet avses med barn i huvudsak personer under 18 år och med unga avses 18—28-åringar. I övergångsskedet mellan barndom och ungdom, i fråga om 13—17-åringar, överlappar definitionerna till en del. I rubrikerna 6, 7 och 9 avses med barn och ungdomar i regel personer under 18 år. Med barn- och ungdomspolitik avses i stora drag en förbättring av uppväxt- och levnadsvillkoren för personer under 29 år.

Utöver ministerier, län och statliga myndigheter är kommuner, landskapsförbund, medborgarorganisationer, olika kyrkliga aktörer, särskilt Evangelisk-lutherska kyrkan i Finlands omfattande barn-, ungdoms- och familjearbete, barndoms- och ungdomsforskningen samt massmedier och övriga medieaktörer viktiga aktörer när det gäller verkställandet av utvecklingsprogrammet.

1.4 Den internationella politikramen

Bland de internationella förpliktelserna eller de politiska strategierna på EU-nivå påverkas barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet speciellt av FN:s konvention om

barnets rättigheter, som godkändes av Förenta Nationernas generalförsamling år 1989 och trädde i kraft i Finland år 1991, samt av ministerrådet beslut om gemensamma mål för den europeiska ungdomspolitiken och deras verkställande, som följde på EU:s vitbok om ungdomspolitik "Nya insatser för Europas ungdom", från år 2001. I fråga om det ungdomspolitiska samarbetet över förvaltningsområdenas gränser är den europeiska ungdomspakten (European Youth Pact), som godkändes av Europarådet i mars 2005 som ett redskap för främjandet av målen i Lissabonstrategin, av central betydelse.

Konventionen om barnets rättigheter är världens mest allmänt ratificerade konvention om mänskliga rättigheter. Tillämpningsområdet för konventionen omfattar alla barn under 18 år oberoende av "hudfärg, kön, språk, religion, politisk åskådning, nationellt, etniskt eller socialt ursprung, egendom, handikapp eller börd". Konventionen betonar barnets egenvärde som individ och barndomen som ett värde i sig. I konventionen betonas föräldrarnas primära fostringsansvar samt den offentliga maktens skyldighet att stöda föräldrarna. Staten garanterar i sista hand barnets rätt till ett gott liv. Staten är skyldig att informera om barnets rättigheter. Information om FN:s konvention om barnets rättigheter, att göra konventionen känd och verkställa dess mål i hemlandet är en uppgift för alla myndigheter.

Enligt konventionen måste alla barn behandlas jämlikt. Varje barn har rätt att leva, överleva och utvecklas i sin egen takt. Den offentliga makten måste i sina beslut prioritera barnets intressen. Det innebär den allmänna skyldigheten att utveckla ett barnvänligt samhälle samt behovet att utveckla utvärderingen av beslutens inverkan på barnen.

Rättigheterna enligt konventionen delas ofta upp i tre delar: 1) barnets rätt till speciell omvårdnad och skydd (protection), 2) barnets rätt till en tillräcklig andel av samhällets resurser (provision) samt 3) barnets rätt att delta och bli hörd, anpassad enligt ålders- och utvecklingsnivå (participation). Konventionen har inverkat på Finlands grundlag, enligt vilken 6 § stipulerar att barn ska bemötas som jämlika individer. Enligt grundlagen har barnen rätt att till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Ungdomslagen (72/2006) stadgar att barn och unga ska anordnas möjlighet att delta i behandlingen av ärenden som gäller ungdomsarbete och ungdomspolitik på lokal och regional nivå. De unga ska också höras i ärenden som berör dem.

Europeiska unionens gemensamma ungdomspolitiska mål baserar sig på ministerrådets beslut från juni 2002 att utveckla det ungdomspolitiska samarbetet i enlighet med de fyra tyngdpunktsområdena som presenteras i kommissionens vitbok (ungdomarnas deltagande, ungdomsinformation, frivilligarbete och ungdomsforskning). Ungdomskonventionens mål är att svara på utmaningarna som orsakas av förändringen av befolkningsstrukturen i Europa och ge ungdomarna färdigheter och beredskap som krävs för den nya situationen. Konventionens syfte är att förbättra ungdomarnas utbildning, rörlighet, sociala delaktighet och övergång till arbetslivet samt att underlätta samordningen av arbets- och familjelivet. Ungdomskonventionens verkställande inkluderades i beredningen av de nationella åtgärdsprogrammen som genomför Lissabonstrategin under hösten 2005.

Därutöver relaterar innehållet i utvecklingsprogrammet även till andra centrala konventioner om mänskliga rättigheter som omfattar Finland samt frivilliga protokoll eller tilläggsprotokoll som tryggar mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för barn och ungdomar, t.ex. FN:s konvention om handikappades rättigheter, FN:s internationella konvention om medborgarrättigheter och politiska rättigheter och internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella, europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna, europeiska konventionen om regionala språk och minoritetsspråk samt ramkonventionen om skydd av nationella minoriteter.

2 Utgångspunkter för regeringens barn- och ungdomspolitik

2.1 Motivering för barn- och ungdomspolitiken

Till grund för regeringens barn- och ungdomspolitik ligger FN:s konvention om barnets rättigheter samt de rättigheter för barn och unga som Finlands grundlag garanterar.

Barndomen och ungdomen är skeden i livet då man lägger grunden till vuxenlivet. Det är hela samhällets uppgift att erbjuda stöd för växande och utveckling till ett ansvarsfullt medborgarskap och vuxenliv. En god barndom och ungdom har ett socialt egenvärde. De levnadsvanor som bildas i barndomen och ungdomen inverkar på människans hälsa och välbefinnande livet ut. Förändringen av befolkningsstrukturen i vårt land kräver att det barn- och ungdomspolitiska perspektivet betonas på alla förvaltningsnivåer och i samhällsplaneringen. Det är fråga om att trygga samhällets framtid. Problemen kan ha globala ramar, men lösningarna är nationella och genomförandet lokalt.

Barns och ungas välbefinnande genereras i första hand i familjerna och närmiljön. Ett fungerande och balanserat föräldraskap är kärnan i familjernas välbefinnande. Man börjar växa in i föräldraskapet redan under graviditeten och axlar rollen som förälder då barnet fötts. Att växa in i föräldraskapet och bevara föräldraskapet som en fungerande människorelation kräver att samhället erbjuder stödåtgärder, av vilka en del riktas in på interaktionen mellan barn och förälder, och en del på relationen mellan föräldrarna. I föräldraskapet behövs också andra föräldrar. Enligt familjerna själva har de fått det bästa stödet i föräldraskapet av andra i samma situation.

Ett centralt element i familjernas välbefinnande är familjens ekonomiska försörjning. Familjerna bör inte belastas med orimliga ekonomiska krav då de har tagit till sin uppgift att uppfostra en ny generation och därigenom att trygga samhällets framtid. Grunden till den ekonomiska försörjningen är att föräldrarna har möjlighet att delta i arbetslivet. Såväl mammor och pappor som andra vårdnadshavare måste beredas möjlighet att samordna familjens och barnens behov med arbetslivets krav. Detta förutsätter verkliga åtgärder både i familje- och arbetspolitiken och i arbetsgemenskaperna. Genom en flexibel, familjecentrerad samordning av familjen, studierna och arbetet bereds alla som planerar att bilda familj en möjlighet till det, och man kan ordna med barnens vård och uppfostran. Detta förutsätter verkliga åtgärder i familje- och arbetspolitiken, i arbetsgemenskaperna och vid anordnandet av undervisning.

Barn och unga har rätt till delaktighet av samhällets gemensamma resurser samt till att ta del av samhällets beslutsfattande med anknytning till utveckling. Inom ramen för samhällsförvaltningen ska man bygga kanaler för ett mer omfattande beaktande av barns och ungas åsikter. Samtidigt ska man se till att alla barn och unga, oberoende av kön, eventuellt handikapp, kulturell eller etnisk bakgrund eller sexuell läggning, erbjuds likadana och jämlika möjligheter till delaktighet av samhällets funktioner och resurser. Man bör också trygga tillgången och nivån på barn-, ungdoms- och familjetjänster på båda inhemska språken, samt på samiska i de samiska områdena, och de praktiska möjligheterna att bli hörd och kunna påverka på sitt eget modersmål. I och med utvecklingen av informationsteknologin har möjligheterna att delta och påverka blivit allt lättare att genomföra.

Barnets växande och utveckling mot ungdom och vuxenliv förutsätter familjens och samhällets stöd under hela livscykeln. Att uppnå en självständig och myndig medborgares ställning innebär att man tillägnar sig olika färdigheter. Samhällets socialiserings-, uppfostrings- och undervisningssystem ska producera dessa färdigheter för alla barn.

Dessutom måste man kunna uppfatta att dagens barn och unga i egenskap av en digital generation överför sitt kunnande till äldre generationer. Interaktionen mellan generationerna håller på att bli allt mer dubbelriktad när det gäller att överföra kunskaper och färdigheter.

Barn behöver ett dagligen närvarande förhållande till vuxna, som har tillräcklig kapacitet för att dela barnens glädjeämnen och bekymmer samt att hjälpa dem med att orientera sig i världen och att förstå den. Man ska uppmuntra ungdomarna till att tro på sig själva och ta egna initiativ när de göra val och fattar beslut om sitt liv. Grunden till barn- och ungdomsfostran ges i hemmet, i småbarnsfostran, skolan och i kamratgrupper och tillväxtmiljöer på fritiden ("hemmet, skolan och kamraterna"). Ingen är fri från ansvar för barnens och ungdomarnas välbefinnande – ansvaret är gemensamt.

2.2 Regeringens linje – ett barn- och ungdomsvänligt Finland

Strategiska tyngdpunkter – mot en levnadsbanepolitik

Med de sex tyngdpunkterna i det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet stärks förebyggande arbete i förhållande till korrigerande arbete. Detta stöder hemmet, som i första hand bär ansvar för fostran. Planeringen av barn- och ungdomspolitiken tar fasta på barns och ungdomars hela tillväxtmiljö och den inbördes relationen mellan olika livsskeden (levnadsbanepolitik). De strategiska tyngdpunkterna i regeringens barn- och ungdomspolitik beträffande barn, ungdomar och barnfamiljer är följande:

1. Ett fungerande, förebyggande basservicesystem
2. Ett fungerande servicesystem i livets övergångs-, förändrings- och krisskeden
3. Tidigt ingripande och stöd från basservicesystemet
4. Flerfackligt och tväradministrativt samarbete med flera aktörer
5. Säkerställande av kompetensen, kundorientering
6. En process för att förutse, utvärdera och följa upp konsekvenserna för barn och familjer av beslutsfattandet.

Högklassig när- och basservice samt dess lättillgänglighet och nåbarhet stöder välbefinnandet för barn och unga samt deras familjer. Servicesystemets funktion och effektivitet kräver att man producerar service som riktas till alla delar av befolkningen och motsvarar kundens behov. Servicesystemet ska kring barn och unga kunna skapa ett nätverk som främjar välbefinnandet och fungerar friktionsfritt som stöd för barn och unga både genom att förebygga hot mot välbefinnandet och effektivt ingripa i problem. Servicenätet måste identifiera barn och unga och deras familjer som en mångsidig kundgrupp. Satsningar måste göras på ett servicenät som fungerar horisontellt mellan olika serviceformer och aktörer, samt vertikalt som servicekedjor och vid behov som specialtjänster.

Barndomens och ungdomens levnadsbana måste stärkas med hjälp av stöd till familjerna samt barn och unga själva i livets övergångs-, förändrings- och krisskeden. Sådana skeden är ett barns födelse i allmänhet och speciellt det första barnets födelse, att övergå till dagvård, att börja skolan, att övergå från en utbildningsnivå till en annan samt att flytta. Uppväxt- och levnadsvillkoren för barn och unga måste behandlas allt mera utgående från politiken kring levnadsbanan.

En tidig identifiering av problem och erbjudande om stöd bör vara en genomgående princip i fråga om att förebygga hot om utslagning och lösa problem, som utgör en risk för barns och ungas välbefinnande. Man bör ingripa i faktorer som utgör hinder för barns och ungas välbefinnande omedelbart då dessa framkommer. Tidigt stöd och ingripande minskar avsevärt samhällets totala kostnader, jämfört med en situation där man försöker återföra minskat välbefinnande med hjälp av korrigerande åtgärder. Denna verksamhetsprincip bör vara genomgående för alla samhällets verksamhetssektorer, oberoende av förvaltningsområde eller -nivå.

Man bör främja livskompetensen hos föräldrar i barnfamiljer och ingripa i eventuella problem i ett tidigt skede. Barnet måste ha rätt till stöd omedelbart då problemen hotar att hoppa sig. Familjearbete som ingriper i problem i hemmen i ett tidigt skede ska ordnas i form av multidisciplinärt samarbete. Familjerna stöds av ett servicesystem till vilket tröskeln är låg, vilket gör det möjligt för familjen att skaffa stöd också för bekymmer i vardagliga situationer, innan problemen börjar hoppa sig.

På lokal nivå måste man stärka multidisciplinära strukturer och arbetsformer. På så sätt kan man stöda barns och ungas primära uppväxtplats, dvs. hemmet. Den kulturella förändringen, ändringen av strukturerna och ledningen av ett samarbete med många aktörer och mångsidig kompetens kräver att man som verksamhetsprincip tillämpar förutseende och tidigt ingripande. Personal som arbetar med barn- och ungdomsfrågor måste ha tillräckliga färdigheter för att möta frågor från olika minoriteter.

Sociala förändringar inverkar på varje barns och ung människas liv. Sociala förändringar kan styras och förutspås, men det förutsätter både en omfattande samhällspolitisk analys och strategiska politiska avsikter. Barns och ungas välbefinnande måste ges högre prioritet i alla samhällspolitiska lösningar. Ett verktyg som kan användas är den sociala utvärderingen av beslutens inverkan på barnen.

I samhällspolitiken är det viktigt att bevara jämlikheten mellan generationerna, så att finansieringen av tjänster riktade till barn och unga å ena sidan och den äldre befolkningen å andra sidan inte ställs mot varandra.

Regeringens mål är att främja barns, ungas och familjers välbefinnande samt att förebygga ojämlikhet. Målet är att minska behovet av korrigerande specialtjänster genom att under barndomen och ungdomen skapa en grund för god hälsa och trygghet, socialt välbefinnande och växande till en balanserad samhällsmedlem som förverkligar sig själv.

Funktionella kurser

De politikpaket som behandlas i utvecklingsprogrammet och de åtgärdsförslag som bygger på politiken grundar sig på en mål- och prioritetslista som har fastställts i politikprogrammet för barns, ungdomars och familjers välbefinnande. Mångkulturella särdrag och aspekter som relaterar till uppväxt- och livsmiljöer för barn, ungdomar och familjer som hör till minoriteter behandlas i kapitel 4, som handlar om mångfald och jämlikhet, samt genomgående i hela dokumentet. Vid beredningen av utvecklingsprogrammet har man beaktat utvärderingen av inverkan på könen. Vid verkställandet av utvecklingsprogrammet utvärderas åtgärdernas inverkan på könen. I enlighet med regeringsprogrammet säkerställer regeringen att könsaspekten mainstreamas vid lagberedningen, budgetprocessen och andra betydande projekt redan i startskedet.

Regeringens lista på mål och prioriteringar när det gäller politikprogrammet för barns, ungdomars och familjers välbefinnande följer:

- att främja barns och ungdomars medborgarfärdigheter, hörandet av dem, deras hobbyverksamheter och deltagande
- att stöda föräldraskapet och stärka den sociala identiteten,
- att förbättra barnfamiljers välbefinnande och ekonomiska ställning samt servicen till dessa,
- att minska behovet av omhändertagandet av barn och ungdomar,
- att tidigt identifiera och stöda barn och ungdomar som hotas av utslagning och mår dåligt,
- utbildning och sysselsättning för ungdomar,
- att minska hälsoskillanderna bland barn och ungdomar samt främja sunda levnadsvanor och mental hälsa,
- att förbättra barns och ungdomars livsmiljöer, särskilt uppföljningen av information om fattighet bland barn,
- att utveckla bedömningar om hur beslut inverkar på barn,
- främja informationen kring barns rättigheter.

3 Barn och unga idag samt framtida utmaningar

3.1 Barndom och ungdom som ett skede i livet

Barns och ungas skeden i livet skiljer sig mycket från varandra. Begreppsparen barndom och ungdom samt ungdom och vuxenliv är flexibla speciellt för ungdomens del, eftersom det kan förekomma stora skillnader mellan individer i fråga om biologisk, psykologisk och social utveckling. En person som träder in i det samhälleliga vuxenlivet slutar skolan, väljer arbetsbana och söker en arbetsplats för att kunna försörja sig och en eventuell familj.

Föräldrarna har det primära ansvaret för ett barns uppfostran och välbefinnande. Mammornas och pappornas föräldraskap måste stödas så att familjens och barnens välbefinnande förbättras. Föräldraskapet måste stödas inte endast då problem framkommer utan också på ett sätt som förebygger problemen och ökar föräldrarnas materiella och immateriella resurser. Bakom illabefinnandet hos barn och unga ligger ofta föräldrarnas svårigheter i sitt eget liv och i sin fostrande uppgift. Föräldrarna kan uppleva att de blir utan det kunskapsmässiga och övriga stöd de behöver.

Grunden läggs tidigt

Människans utveckling utformas kraftigt under graviditeten och de första levnadsåren. Det livligaste skedet i hjärnans utveckling börjar cirka tre månader före födseln och fortsätter fram till det tredje året efter födseln. Den tidiga utvecklingen och inläringen har en mer omfattande betydelse för styrningen av de senare utvecklingsmöjligheterna än de senare skedena. De senare utvecklingskedena baseras på de föregående utvecklingskedena.

Hjärnans tidiga utveckling sker genom interaktion. En bekant människas ansikte, doft och röst strukturerar till en början mer än något annat det centrala nervsystemet som håller på att utvecklas. Människan lär sig grunderna till kommunikation av känslor under de första åtta månaderna. Barnet utvecklar en förtroendefull grundläggande referensmodell, då dess signaler får tillräckligt bra gensvar. Att tendenser att göra sig mottaglig för misshandel överförs från en generation till en annan är ett av de tydligast påvisade exemplen på icke-genetisk nedärvning. Människorelationernas möjligheter att korrigera utvecklingen fortsätter genom hela livet. Graviditeten, födseln och föräldraskapet under barnets första år är extremt viktiga ur ett mänskligt, folkhälsomässigt och samhällsekonomiskt perspektiv.

Inom de flesta kommunala välfärdstjänster är målet för barnens del att samarbeta så intensivt som möjligt med föräldrarna. Utgångspunkten i fråga om den här åldersgruppen är barnets intresse. Att enbart arbeta tillsammans med barnet främjar inte dess välbefinnande, eftersom barnet inte har de möjligheter och det kunnande som behövs för att ändra sina egna uppväxt- och levnadsvillkor.

Från barndom mot ungdom

Medan människans tidiga utveckling karakteriseras av ett "frenetiskt" behov av att sluta sig till sina närstående som den bärande faktorn i utvecklingen, strävar man under pubertetsåldern efter att frigöra sig och tyngdpunkten förflyttas redan delvis utanför familjen. Åldern då en människa frigör sig innebar enligt det gamla folkliga tänkesättet en andra födelse. Då betonas tryggheten i de miljöer som fungerar som övergångsområden för en ung människas frigörelse. För närvarande finns i barns och ungas vardag en ny närmiljö med en allt starkare närvaro, dvs. nätvärlden, där man i ett tidigt skede skapar sociala nätverk. Samtidigt når ungdomskulturen och börjar intressera barnen i ett allt tidigare skede.

Under övergången från barndom till ungdom påträffas många viktiga skeden som kräver ett starkt socialt stöd.

Ungdomar och unga vuxna är redan nu mer självständiga aktörer och får själva ta ansvar för sitt liv, sina studier, sin hälsa och sin försörjning. Att utveckla sig själv och skaffa färdigheter som behövs i framtiden anses vara ungdomarnas sociala uppgift. I ungdomars liv finns flera förändringar av livssituationen som påverkar deras liv. Utöver studierna och eventuella studiekraav kan till situationen höra också flytten från föräldrarnas hem till en ny studieort, en ny typ av boende, nya kamrater, nya hobbyer och ekonomiska bekymmer.

Till vuxenlivets ansvar

En stor del av ungdomarna blir föräldrar och för deras del bestäms deras sociala ställning delvis av förväntningar och förpliktelser med anknytning till föräldraskapet. Det tredje utvecklingsmässigt stora dynamiska skedet sammanfaller med bildandet av en egen familj. Då blir en förälder i familjen medlem i en ny familj. Under de här mest hektiska åren i livet slutför man sina studier, upplever belastning som uppstår på grund av steget ut i arbetslivet eller som påträffas där, bygger upp en parrelation, skaffar bostad, skaffar egna barn, skapar ett förhållande med dem och organiserar vård. I småbarnsfamiljer möts båda ytterligheterna i utvecklingsprogrammets åldersspektrum, dvs. nykomlingar i världen och unga föräldrar.

3.2 Illabefinnande som hopar sig och gömmer sig i välfärdsstater

Barn och ungas välbefinnande är en central framgångsfaktor för det finländska samhället. Ett välfungerande och välmående samhälles uppgift är att stöda barnfamiljer i deras fostrande uppgift, skapa trygga förhållanden för uppfostran samt trygga barns och ungas hälsosamma växande och utveckling. Att varje barn och ung människa ska må bra är ett mål som i sig har ett värde. En balanserad och lycklig barndom och ungdom är framgångsfaktorer även ur nationalekonomisk synvinkel. I vårt land finns cirka 1 825 000 personer under 29 år, vilket är 36 procent av hela befolkningen. Av dessa är cirka 1 100 000 under 18 år. Det finns knappt 600 000 barnfamiljer, dvs. cirka 40 procent av alla familjer.

I Finland är livet gott för en stor del av barnen och ungdomarna. Många tjänster riktade till barn och unga är högklassiga och tillgängliga för alla. Avgiftsfri primärvård och utbildning är starka strukturer som gör samhället jämlikt. I Finland och i de övriga nordiska länderna är dödligheten bland spädbarn och barn bland de lägsta i världen. Välbefinnandet syns i form av bland annat världens lägsta barndödlighet, ungdomens egna utvärderingar av sin livskvalitet, en höjning av utbildningsnivån samt i allmänhet allt större förmögenheter, vilket skapar ekonomisk välfärd för barn och unga. Dessutom tackar man allt oftare nej till droger före myndighetsåldern, även om alkohol används allmänt bland ungdomar.

I barns och ungas värld finns många belastningar som leder till illabefinnande och följer vilka man inte kan reagera på tillräckligt väl. Senare orsakas belastningar bland annat av det egna utseendet, könsrollerna, känslan av att bli accepterad, att bli vuxen tidigt samt förväntningar avseende framgång och utbildningsmöjligheter.

Barns och ungas hälsa hotas bland annat av bristen på motion, felaktiga kostvanor, allt allmännare förekomst av fetma samt sömnbrist. Av elever i de högre klasserna, till exempel, lägger sig 30 procent av pojkarna och 21 procent av flickorna först efter klockan 23.00 på vardagskvällar. Motsvarande siffror för gymnasieelever är 45 procent av pojkarna och 26 procent av flickorna. Av de enskilda hälsovanorna står daglig trötthet i samband med speciellt studiesvårigheter, läggdags på vardagskvällar och depression. Symptom på

störningar i den mentala hälsan och psykosociala problem hos barn och unga ökar hela tiden.

Omhändertagna och ”borttappade”

Under de senaste åren har det blivit allt vanligare att man har det sämre ställt. En liten grupp har stora problem, som blir dyra ur såväl mänskligt som samhällsekonomiskt perspektiv. Att problemen hopar sig märks bl.a. i ett ökat behov av barnskydd. På samma gång har storleken på dagvårdsgrupper och skolklasser ökat, och tillgången till hälsotjänster försämrats. Delvis baserar sig detta på utslagning över generationsgränserna, där modeller som man fått i hemmet inte stöder en positiv livskompetens. Det är i alla fall inte endast fråga om att ha det sämre ställt, utan också om en social förändring som berör hela barn- och ungdomsbefolkningen och familjernas vardag. Migrationen inom landet, belastningarna som orsakas av samordningen av arbete och familjeliv, de ökade boendekostnaderna för familjer i tillväxtcentren samt det ökande antalet separationer och skilsmässor försvagar de tidsmässiga och sociala resurserna för att upprätthålla och förstärka självständiga sociala nätverk samt närmiljöer som stöder barn, unga och familjer.

Barns och ungas uppväxtmiljö är bunden till hela samhällets utveckling och aktiva val. Utslagning av föräldrar och barnfamiljer och föräldrarnas ofta relaterade alkoholbruk och användning av andra rusmedel, vilket ofta inkluderar även bruk av våld mot närstående, hör till de mest betydande hindren för en förbättring av barns och ungas välbefinnande. Problemen med alkoholbruk framgår bland annat ur ökningen av hembesök som görs av polisen. Föräldrarnas alkoholbruk orsakar problem i livet för cirka vart tionde barn eller ungdom. Föräldrarnas överdrivna alkoholbruk är den vanligaste orsaken till att barnskyddsåtgärder vidtas.

År 2006 var totalt 15 628 barn under 21 år placerade utanför hemmet. Av de utplacerade barnen och ungdomarna befann sig 35,2 procent i familjevård, 48,7 procent i institutionsvård och 16,1 procent i andra vårdformer. Av barn i åldern 0—17 år var 1,2 procent placerade utanför hemmet. Antalet omhändertagna barn var 9532, av vilka 1864 omhändertagits mot sin vilja. Antalet barn och unga som omfattades av barnskyddets öppenvård var totalt 59 069, vilket motsvarar 4,6 procent av alla 0—20-åringar. Av de utplacerade barnen i Finland befinner sig endast ett fåtal i familjevård. Motsvarande siffra i Norge är cirka 80 procent och i Sverige över 70 procent.

I Finland har utvecklats en grupp studieavbrytare, vilkas framtidsutsikter är svaga. Enligt statistikcentralens registerbaserade sysselsättningsstatistik fanns det 655 000 ungdomar i åldern 15—24 år i slutet av år 2005. Av dessa studerade eller arbetade ca 570 000. Antalet arbetslösa i denna åldersgrupp var 32 000, ca 17 000 gjorde militär- eller civiltjänstgöring och drygt 17 000 var hemma och skötte barnen, pensionerade eller liknande. Utanför den verksamhet som statistikförs med utgångspunkt i registeruppgifter föll ca 20 000 ungdomar, av vilka 6 000 hade avlagt någon examen efter grundskolan, t.ex. studentexamen eller yrkesexamen. Ca 14 000 ungdomar var sådana som inte avlagt någon examen efter grundskolan vid utgången av år 2005 och om vilka man inte kände till vad de höll på med. Av dessa 14 000 som höll på med annat bodde en tredjedel i landskapet Nyland. 80 procent hade finska, 5 procent svenska och 15 procent något annat som modersmål. I denna grupp fanns sådana som eventuellt har deltagit t.ex. i workshop-verksamhet eller i någon kort utbildning som inte ingår i den individbaserade statistikföreningen.

Utslagningens hårda pris

Man kan göra grova uppskattningar av samhällets kostnader i fråga om yttersta åtgärder orsakade av barns, ungas och familjers illabefinnande. Redan de här siffrorna belyser hur

svåra och ekonomiskt belastande de korrigerande åtgärderna är. Det är viktigt att minnas att man i detta fall fäster uppmärksamhet vid kostnaderna som orsakas, inte vid exempelvis uteblivna skatteinkomster eller förlorade frivilliginsatser som samhället blir utan på grund av utslagning av individen. Samtidigt bör man komma ihåg att en ansvarsfull offentlig maktutövare måste främja barns och ungdomars välbefinnande oberoende av levnadskostnaden för utslagningen. Bekämpningen av utslagning och illabefinnande grundar sig på att man värnar om och stöder mänskligheten.

Redan kostnaderna för barnskyddet ökade under åren 2000—2005 med 243 miljoner euro. År 2005 uppgick dessa kostnader till 405 miljoner euro, där ökningen jämfört med år 2004 var 107 miljoner euro. Att placera ett barn i en familj eller i institutionsvård kostar barnskyddet cirka 30 000—60 000 euro om året. En modell av livscykelkostnaderna som utarbetats i Riihimäki åskådliggör frågan. Kostnaderna för en kommuninvånare fram till 16 års ålder uppgår till cirka 95 000 euro, om han eller hon inte behöver några specialtjänster. Av specialtjänsterna höjer barnskyddsåtgärderna priset märkbart. Om ett barn omhändertas som spädbarn och placeras i en familj i 17 år utgör detta en extra kostnad på cirka 180 000 euro. Denna siffra inkluderar inte exempelvis lönekostnaderna för socialarbetarna som organiserar omhändertagandet. Priset är betydligt högre om barnet måste placeras på barnhem. Vårdkostnaderna för unga drogmissbrukare uppgår till mer än 140 000 euro/person om året.

Den finländska familjen

Majoriteten av de finländska familjerna består av två föräldrar som är gifta med varandra och ett eller två gemensamma barn. Samtidigt håller familjestrukturerna på att förändras och bli mer mångsidiga. Cirka en sjättedel av alla barn lever i enföräldersfamiljer och vart tionde barn lever i ombildade familjer. Antalet familjer med föräldrar av samma kön håller också på att öka i Finland. I fråga om dessa familjer krävs jämlik lagstiftning och accepterande från samhället för att garantera särskilt barnets välbefinnande och trygghet. Det stora antalet skilsmässor inverkar på många sätt på barns och ungas liv samt på bildandet av trygga närmiljöer. Förstföderskans ålder är cirka 28 år.

Barnens relativa fattigdom har ökat under de senaste åren. Då man talar om barnfattigdom avses andelen barn under 18 år som underskrider fattigdomsgränsen av alla barn under 18 år. En person anses vara fattig om han eller hon hör till ett hushåll där den disponibla årsinkomsten, beräknad per konsumtionsenhet, underskrider 60 procent av den genomsnittliga inkomsten för alla hushåll. Barnfattigdomen började stiga år 1994 och därefter har den stigit från cirka 5 procent till cirka 12 procent. Störst är risken för fattigdom hos enföräldersfamiljer, småbarnsfamiljer och familjer med många barn. Fattigdomsgraden hos enföräldersfamiljer uppgick till tio procent år 1990. År 2004 hade fattigdomsgraden för ensamförsörjare stigit till 27 procent.

Enligt en omfattande jämförande undersökning som kartlägger barns och ungas välbefinnande åter finländska ungdomar mer sällan tillsammans med familjen än ungdomarna i något annat av de 25 OECD-länderna i undersökningen. Å andra sidan tillbringar skolelever endast en relativt liten del av dagen ensamma hemma. Majoriteten av skolelever i åldern 10—18 år är inte alls ensamma hemma. Närmare 80 procent av finländska 15-åringar tillbringar dessutom flera gånger i veckan tid med att bara prata med sina föräldrar. Å andra sida upplever barnen att föräldrarna har bråttom och behöver mera av deras tid.

Befolkningsutvecklingen och regionala förändringar

Åldersstrukturen i vårt land genomgår stora förändringar. Befolkningen i arbetsför ålder börjar minska efter år 2010, då de stora årskullarna har fyllt 65. Före år 2025 kommer det att finnas över 50 procent fler över 65 år gamla finländare än för närvarande. Exempelvis minskar årskullarna med 16—21-åringar före 2020 med cirka 11 procent. Det innebär att en årskull år 2020 har cirka 7 000 färre personer än år 2005. Ungdomsårskullarna växer ännu med knappt två procent före år 2012. Förändringen är ojämn på regional nivå. I Nyland växer en genomsnittlig ungdomsårskull före 2012 med cirka 11 procent, medan den exempelvis i Södra Savolax och Norra Karelen minskar med cirka 10 procent, och i Kajanaland och Lappland med drygt 10 procent. I de flesta landskommuner minskar årskullen redan före 2012. Kännetecknande för befolkningsutvecklingen är att endast antalet grupper som åldras växer. Det ser ut som om Finland kommer att bli det första landet i världen där majoriteten av väljarna är över 50 år gamla. Man förutspår att denna gräns kommer att överskridas i Finland år 2010.

Det finns problem med att få specialtjänster speciellt utanför de stora städerna. Kommunsamarbete behövs för att trygga en jämlik tillgång på sådana tjänster som kräver specialkunnskap. Dessa tjänster finns inom småbarnsfostran, barnskyddet, elev- och studentvården och identifieringen av inlärningssvårigheter. Likaså finns skillnader mellan kommunerna i fråga om genomförandet av rådgivnings- och skol- och studenthälsovårdstjänster. Tjänsterna motsvara inte på alla håll de riksomfattande rekommendationerna. Å andra sidan kan man i stora städer skönja en särutveckling av bostadsområden. De alltför långa skolresorna på glesbygden försvagar för sin del en balanserad vardag för skoleleverna och jämlikhet i utbildningen.

Finland håller på att bli ett allt mer mångkulturellt land, vilket är en positiv och oundviklig utmaning med tanke på utvecklingen av vårt samhälle. Barns och ungas världsmedborgarskap kan stödas med en dialog mellan kulturerna och möten med anknytning till denna. Barnen träffar barn från andra kulturer, med främmande modersmål, redan i dagvården och skolan. Barnen behöver få information om olika kulturer redan från barndomen.

För att fungera kräver en aktiv invandringspolitik också grundlig integration. En del av de unga invandrarna och deras familjer möter tidigare upplevda konflikter då de står inför en ny kultur. Detta gäller speciellt familjer som har flyttat från Afrika, Mellanöstern och Asien, vilkas första hem i Europa ligger i Finland. Finlands årliga inflyttningsöverskott är uppskattningsvis 7 500 personer. Då man inte tar i beaktande ändringen av nationalitet stiger mängden befolkning med invandrarbakgrund före år 2010 till cirka 160 000, och med beaktande av personer födda i utlandet till över 200 000. Före 2025 stiger alltså antalet personer födda i utlandet till över 300 000, dvs. 6 procent av befolkningen. I framtiden betonas vikten av en konstruktiv och funktionell dialog mellan olika kulturer och religioner samt verksamhet för att förebygga diskriminering.

4 Mångfald och jämlikhet

4.1 Allmänt

Ett jämlikt verkställande av barn- och ungdomspolitiken kräver att man ser barn och ungdomar som en mångfasetterad grupp. I Finland är det främst invandrargrupper, romaner, ursprungsfolket samerna, sexuella minoriteter och handikappade som löper risk för utslagning och olikabehandling. I barn- och ungdomspolitiken fästs särskild uppmärksamhet på dessa grupper. Dessutom är det viktigt att man vid beredningen och genomförandet av barn- och ungdomspolitiken skissar upp åtgärdernas konsekvenser för könen. Mainstreaming av könsaspekten innebär att alla beslut och åtgärder som har konsekvenser för människorna utvärderas med målet att utreda beslutens och åtgärdernas inverkan på kvinnor och män eller på flickor och pojkar. Uppmärksamhet ska fästas både på direkta och indirekta konsekvenser. Det handlar om en princip för god förvaltning.

Invandrare

Största delen av de unga invandrarna har integrerats väl eller relativt väl i Finland. För unga invandrares del är den viktigaste kanalen för integration den undervisning som baserar sig på läroplikten. Ett mångkulturellt Finland innebär i alla fall inte endast att kulturella minoriteter integreras i det finländska samhället, utan det kräver också strukturella förändringar och attitydförändringar av det finländska samhället – det är fråga om en dubbelriktad drivfjäder.

I Finland bor för närvarande cirka 122 000 utländska medborgare. Före 1990-talet var inflyttningen till Finland obetydlig. Inflyttningen ökade betydligt år 1990, då ingermanländarna fick statusen återflyttare. Vår utlänningsbefolkning är internationellt sett liten, endast cirka 2 procent av befolkningen. Cirka 157 000 personer, dvs. ca 3 procent, talar något annat språk än finska, svenska eller samiska som sitt modersmål. De största grupperna av utlänningar talar ryska (42 000 personer), estniska (17 500 personer), engelska (10 000 personer), somaliska (9 000 personer) och arabiska (7 500 personer). Invandrarna i Finland skiljer sig från de finländska medborgarna i fråga om åldersstrukturen. En stor del av invandrarna är människor i arbetsför ålder. Det finns dessutom skillnader i den relativa andelen barn och unga. Bland invandrarna finns cirka 5 procent fler personer under 29 år än bland finländarna.

Romer

Tills vidare har det funnits jämförelsevis lite information om de unga romernas ställning. Byggstenarna i romernas identitet, som t.ex. seder och bruk, klädsel och språk, bibehålls och utvecklas i varierande grad bland de unga romerna. Romani talas mycket litet bland ungdomarna. Allmänt taget kan man säga att betydelsen av romernas traditioner har minskat bland de unga romerna under de senaste årtiondena. Å andra sidan har de unga romerna inte närmat sig ungdomarna i majoritetsbefolkningen exempelvis i fråga om utbildning eller sysselsättning.

Den viktigaste enskilda faktorn som påverkar de unga romernas ställning är utbildningen. Liksom unga invandrare rör sig också många unga romer i mellanrummet mellan den dominerande kulturen i sin uppväxt- och livsmiljö och sina familjers traditioner. Problem bland barn och unga romer är bland annat att barnen inte deltar i förskoleundervisning, att man avbryter grundskolan, inte söker sig till fortsatta studier och högskolor samt att det förekommer diskriminering exempelvis i fråga om anställning och tjänster. Diskrimineringen skadar de unga romernas identitet.

Ursprungsfolket samerna

I Finland finns det ca 8 000 samer, av vilka 46 procent bor på samernas hembygdsområden. Tre samiska språk talas i Finland: nordsamiska, enaresamiska och skoltsamiska.

Samiska barn lever mitt uppe i ett språkbyte, och möjligheterna att upprätthålla och utveckla samiska når inte upp till samma nivå som inläringen i det finska språket. Å andra sidan upplever samekulturen för närvarande en uppgångsperiod. Uppgången syns i de samiska ungdomarnas ökade intresse för sitt språk och sina kulturella rötter. Bland samiska ungdomar stärks en ny ung samekultur, som sammanför element från både den traditionella samekulturen och den globala kulturen.

Ett problem med att upprätthålla samekulturen är att majoriteten av de samiska ungdomarna bor spridda utanför sameområdet. Det är svårare för dem att hålla kontakt med andra som talar samma språk än för ungdomar bland majoritetsbefolkningen. Speciellt svår är situationen i fråga om de två minst talade samiska språken (skoltsamiska och enaresamiska). Begränsade möjligheter till studier och sysselsättning uppmuntrar ungdomar till att flytta bort från sameområdet.

Sexual- och könsminoriteter

Den sexuella läggningen och mångfalden hos könen är nuförtiden mer synliga i samhället än tidigare. Ungdomar som hör till sexual- och könsminoriteter behöver öppenhet och godkännande i gemenskaperna för att kunna bygga upp sin egen identitet. En ung människa som grubblar på sin sexuella läggning eller sitt kön behöver stöd och acceptans. Saklig information som förmedlas via skolor och hobbyverksamheter kan stärka identiteten hos ungdomar som hör till sexual- eller könsminoriteter. Samtidigt ökar kunskaperna hos jämna människor, vilket motverkar eventuella diskriminerande attityder på lång sikt.

Handikappade

Handikapp orsakar i praktiken ett hot om utanförskap på grund av att man upplever "en annorlunda barndom och ungdom" och därigenom också upplever "social övergivenhet" senare i livet. Handikappade personer möter hinder på vägen till jämlikhet, som berövar dem en del möjligheter och skapar utslagning. Exempelvis utbildningen kan vara bristfällig eller ensidig på grund av att stödåtgärder saknas. Det inverkar i framtiden på möjligheterna att få sysselsättning, liksom också på möjligheterna att delta aktivt i olika sammanslutningars verksamhet.

Mainstreaming av könsaspekten

Könen och könsrollerna i samhället inverkar starkt på barns och ungdomars liv. Köngranskningen konkretiseras t.ex. när man bedömer ensamförsörjares ekonomiska situation, faderskap och pappors deltagande i familjeledigheter eller illabefinnande bland barn och ungdomar, där det finns skillnader i uttrycksformerna beroende på kön. Majoriteten av ensamförsörjarna är kvinnor, medan majoriteten av distansföräldrarna är män. Ensamförsörjarna har det tufft på arbetsmarknaden: realvärdena på inkomstöverföringarna har gått ner och boendekostnaderna gått upp. Vid en skilsmässa träffar den ekonomiska belastningen familjeförsörjaren och distansföräldern på olika sätt. Kvinnorna håller den största delen av familjeledigheterna, vilket inverkar på kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och t.ex. pensioner. Inom barnskyddet borde man beakta att flickor och pojkar ofta visar upp olika symptom

Vid arbetet med att utveckla barns och ungdomars hobbyverksamheter och deltagande ska man beakta att flickor och pojkar har olika behov. I samarbetet mellan föräldrarna och förskoleutbildningen respektive skolan ska vikten även av pappornas insatser beaktas. Identifieringen av könsrelaterade särdrag hänger samman med tidigt ingripande. Om flickor har symptom är dessa ofta psykiska symptom medan störande uppträdande och brottslighet är vanligare bland pojkar. Flickor får oftare behandling inom hälsovården, medan pojkar åter inom socialvården. Unga brottslingar är till största delen pojkar. Könsrollerna har en betydelse i trafikattityderna. Fördelningen av utbildningsbranscher och yrken på könen är påtaglig i Finland. För att lindra segregationen behövs åtgärder för att påverka attityderna när det gäller val av utbildning och yrke. Det är viktigt att de som väljer så kallade icke-typpiska yrken har likvärdiga möjligheter i arbetslivet.

4.2 Jämlikhet och förebyggande av diskriminering

BESKRIVNING: Lagen om likabehandling (21/2004) förbjuder diskriminering på grund av ålder, etniskt eller nationellt ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, funktionshinder, sexuell läggning eller av någon annan orsak som gäller personen i fråga. Diskriminering är alltid en allvarlig kränkning av en enskild människa och den grupp han eller hon företräder. Formerna av diskriminering varierar från oavsiktlig, försiktig utestängning till öppet rasistiskt våld. För att främja icke-diskriminering i vardagen krävs en förändring av attityder och praxis i arbetet. Ungdomar som hör till synliga minoriteter löper stor risk andra att bli utsatta för diskriminering, trakasserier och våld som hänger samman med deras etniska ursprung. I arbetet med att förebygga diskriminering är det viktigt att identifiera diskriminering, ingripa i diskrimineringen samt vidta förebyggande och positiva stödåtgärder.

Barnens mänskliga rättigheter definieras i FN:s konvention om barnets rättigheter. Ett jämlikt samhälle utan diskriminering förutsätter en dialog mellan religionerna. Att känna sin egen religion och även känna till andra religioner är en central förutsättning för en ömsesidig respekt mellan människorna. Religionen är som bäst en resurs som hjälper till att öppna en djup dialog och en ömsesidig respekt mellan människor med olika kulturell bakgrund.

MÅL: Att ingripa effektivt och utan dröjsmål i all verksamhet som kränker jämlikhet och främjar diskriminering. Varje skola har en jämställdhetsplan. Förutsättningar ska skapas för en dialog mellan olika kulturer. Alla läroinrättningar ska ha jämställdhetsplaner i enlighet med 6 b § i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) samt anvisningar om hur diskriminering ska motverkas och förebyggas.

ÅTGÄRD: Jämlikhet och icke-diskriminering främjas genom att förstärka ungdomarnas positiva attityder till kulturell mångfald. Stödet till medborgarverksamhetens och kommunernas projekt som strävar efter att förstärka ungdomarnas positiva attityder till kulturell mångfald och olika minoriteter utökas. Undervisning i jämlikhetsfrågor och könssensitivitet inkluderas enligt rekommendation i utbildningen av lärare och ungdomsarbetare. Minoritetskulturer, speciellt den romska kulturen och samekulturen, görs allt mer kända som en del av undervisningen på olika utbildningsnivåer. Kunskapen om andra kulturer stärks som en del av den grundläggande utbildningen för att säkerställa goda etniska relationer mellan olika minoriteter och eliminera diskriminering. Arbetet med att förebygga rasism och diskriminering med hjälp av internet effektiviseras. Täckningen och kvaliteten hos skolornas jämställdhetsplaner utvärderas före utgången av år 2010. Arbetsmetoder utvecklas för bl.a. förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen, ungdomsarbetet och organisationsarbetet i syfte att förbättra den kompetens som behövs för att skapa en konstruktiv religionsdialog bland barn och ungdomar.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

4.3 Barns och ungdomars rätt till sin egen kultur och ett aktivt medborgarskap

BESKRIVNING: De ungdomar som hör till Finlands traditionella minoriteter och invandrabarnen och -ungdomarna har varierande möjligheter att upprätthålla sitt språk och sin kultur. Ungdomarnas förutsättningar för ett aktivt medborgarskap hänger samman med informeringen kring och stärkandet av egna möjligheter, rättigheter och skyldigheter. Mycket beror på hur viktigt barnens och ungdomarnas föräldrar anser det vara att överföra minoritetskulturen och -språket till sina barn. En del av föräldrarna styr aktivt barnen och ungdomarna till olika klubbar på det egna språket och undervisning i modersmålet eller upprätthåller språkkunskaperna i hemmet. Andra föräldrar anser däremot att det är mindre viktigt att bibehålla det egna språket och betonar i stället vikten av att lära sig finska.

I Finland har vi en levande och livskraftig teckenspråkskultur. För ett barn som använder teckenspråk och barnets familj är det viktigt att få leva varje dag i den egna kulturen och få fullvärdiga möjligheter att använda språket. Eftersom barn som kommuniceras på teckenspråk har teckenspråket som modersmål, ska satsningar göras bland annat i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen på inläringen och undervisningen för att säkerställa att barnet får rika språkkunskaper.

MÅL: Rätten till sin egen kultur stärks bland ungdomar som tillhör kulturella minoriteter, samtidigt som deras möjlighet till ett aktivt medborgarskap stöds. De resurser som riktas till social- och hälsovårdstjänster på samiska ska utökas gradvis så att de möjliggör upprätthållandet av särskilda samiska dagvårdsgrupper i kommunerna. Man främjar invandrabarnens deltagande i småbarnsfostran.

ÅTGÄRD: Stödet till verksamhet på det egna språket för ungdomar med något annat språk än finska eller svenska som modersmål framhävs som en av tyngdpunkterna i utvecklingsbidragen som beviljas av länsstyrelserna samt i specialunderstöden för informations- och rådgivningstjänster samt nätmedier för ungdomar. Stöd till ungdomsorganisationer som representerar en minoritetskultur delas ut från anslagen för riksomfattande ungdomsorganisationer, serviceorganisationer för ungdomsarbete och organisationer som utför ungdomsarbete. Upprättandet av organisationer för unga invandrare och minoritetskulturer främjas i samarbete med Finlands Ungdomssamarbete Allians rf. Medborgarorganisationer uppmuntras att skapa strukturer för att få ungdomar från olika minoritetskulturer med i den aktiva verksamheten; att få dem intresserade av att delta.

Ett jämlikt utbud av undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen samt undervisning i det egna modersmålet och finska/svenska som andra språk stöds. I informationen från skolorna till familjerna framhävs modersmålets betydelse för identiteten och förmågan att lära sig främmande språk.

Redan inom ramen för småbarnsfostran främjas barnens inläring av finska/svenska och i samarbete med föräldrarna strävar man efter att sörja för att barnen lär sig sitt modersmål. Ett tillräckligt antal lärare med finska/svenska som andra språk säkerställs i dagvården. Kunnande och resurser inriktas på barn och familjer med annan kulturbakgrund. Invandrabarn över 3 år med något annat språk än svenska eller finska som modersmål

erbjuds aktivt tjänster inom småbarnsfostran respektive förskoleundervisningen. Finansieringen för den samiska språkboverksamheten införs på permanent basis.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

4.4 Stärkande av den sociala identiteten hos ungdomar som tillhör minoritetskulturer

BESKRIVNING: Till exempel invandrarnas och romernas problem i skolan hänför sig ofta till brist på studiemotivation, vilket resulterar i bland annat att få av dem söker sig till fortsatta studier. Detta beror ofta på invandrarföräldrarnas bristande beredskap att stöda barnens och ungdomarnas skolgång. Bristen på språkkunskap, speciellt invandrarföräldrarnas bristande språkkunskaper i kombination med få kontakter utanför den egna etniska gruppen, försätter likaså invandrarungdomarna i en situation där de kan bli tvungna att fungera som kulturtolk mellan sina familjers traditioner och det omgivande samhället. I denna situation behöver invandrarungdomarna och deras familjer speciellt mycket stöd av samhället. Staten stöder workshop-verksamhet för ungdomar, och därigenom bl.a. kunskaper i kulturell mångfald, genom att bevilja statsbidrag efter prövning. Bidrag kan ansökas av alla lokala workshop-aktörer varje år från länsstyrelserna.

MÅL: Utslagningen av barn och unga som tillhör kulturella minoriteter minskas och förebyggs med hjälp av inriktade åtgärder.

ÅTGÄRD: Färdigheterna att genomföra workshoppar i en mångkulturell kundkrets stärks med hjälp av utbildning och information hos personalen som sköter workshopverksamheten för ungdomar (se punkt 10.5). Speciellt unga romer och invandrarungdomar uppmuntras till att delta i yrkes- och gymnasieutbildning genom att förbättra deras studiefärdigheter. Man försöker inverka på attityderna till barns och ungas utbildning bland invandrarfamiljer och romer med hjälp av information som riktas till hemmen. Möjligheten att framgångsrikt slutföra lärokursen inom den grundläggande utbildningen förbättras hos invandrarungdomar som inte har gått ut grundskolan. Projekt som riktar sig till etniska minoriteter betonas då bidrag för förebyggande rusmedels- och drogarbete beviljas.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

4.5 Fostran i internationellt tänkande och tolerans

BESKRIVNING: För att fungera i en värld som snabbt förändras krävs att barn och unga har mångsidigt kunnande och beredskap att möta olikhet. Ett ansvarsfullt världsmedborgarskap baserar sig på respekt för mänskliga rättigheter och skydd av vår gemensamma miljö. Till sitt innehåll och sina metoder är fostran till internationalism och tolerans en mångformig helhet som inkluderar perspektiv på globalt tänkande, mänskliga rättigheter, pluralism, utveckling och fredsfostran. Den har sin uppgift i samband med småbarnsfostran och skolundervisningen samt också i fostran som sker utanför skolan. Kulturella kunskaper, internationella miljöer och en kulturell dialog är en del av värdegrunden i undervisningsplanen för den grundläggande utbildningen. Utöver detta finns ett särskilt avsnitt som behandlar kulturella identiteter och internationellt tänkande, som

syftar till att få eleverna att förstå det finländska och europeiska kulturarvet och vikten av att stöda kulturell växelverkan och internationalisering.

MÅL: Man styr barns och ungas fostran till internationalism samt till uppskattning av olikheter och likvärdighet. Fostran i internationalism och tolerans stärks som en del av småbarnsfostran, skolundervisningen och inläringen utanför skolan. Paketlösningen omfattar aspekter på jämställdhet.

ÅTGÄRDER: Färdigheter i ämnesområdet fostran i internationalism tas i beaktande i yrkesutbildningen för personer som arbetar med barn och unga, samt speciellt i utbildningen för yrkesfolk inom småbarnsfostran, lärare och ungdomsarbetare. Produktionen av undervisningsmaterial i ämnesområdena ökas. Teman tas i beaktande då man utvecklar grunderna till planen för småbarnsfostran, planen för förskoleundervisning samt läroplanerna för alla utbildningsformer. Barnens möjligheter att dela med sig av erfarenheter av sin egen kultur och lära sig om andra kulturer stöds. Då man stöder ungdomsverksamheten ska verksamhet som stöder ungdomarnas fostran i internationalism, respekt för mänskliga rättigheter och förebyggande av diskriminering prioriteras. Man säkerställer att de grundläggande värderingarna i ungdomslagen (72/2006) genomförs som en del av ungdomsarbetet. Regionalförvaltningen för ungdomsarbetet följer upp hur arbetet genomförs i kommunerna. Man strävar efter att främja medborgarorganisationernas roll i fostran i internationalism. Grundskolor och läroanstalter på andra stadiet uppmuntras till att skapa relationer med vänskolor. Utbildningsstyrelsen och centret för internationellt personutbyte Cimo samarbetar för att skapa skol- och läroanstaltskontakter med olika länder för grundskolor och läroanstalter på andra stadiet. Avsikten är att utöka den internationella interaktionen för finländska elever och studerande. Möjligheter som olika finansieringsprogram erbjuder utnyttjas och utvecklas vidare som en del av internationaliseringsfostran i syfte att skapa internationellt samarbete på förskole- och grundskolenivå och på andra stadiet.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utrikesministeriet, utbildningsstyrelsen, Cimo

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

5 Kreativitetens Finland

5.1 Allmänt

En kreativ och social miljö genererar välbefinnande och nya sätt att uppfatta och utveckla samhället. Miljöer som stöder fantasifullhet är viktiga redan från och med människans tidiga utveckling. Barn och unga måste ges en möjlighet att uttrycka kreativitet och ta del av vår kultur och kulturarvet, oberoende av familjens bostadsort, sociala eller ekonomiska ställning. Man bör värna om barnens unika förhållande till kreativiteten och uppmuntra dem till att uttrycka sig. På så sätt stärks utvecklingen av kreativt tänkande. En god barndom och ungdom är en källa till nytänkande.

I en ung människas växande betonas utformningen av den personliga identiteten. Konst- och kulturarvet är en viktig del av den här processen. En boendemiljö med historiskt sett många plan och undervisning i kulturarvet ger ungdomarna en möjlighet att komma i kontakt med det förgångna, skapa en individuell bild av världen och se sig själva som en del av ett bredare tidskontinuum. Kännedom om den kulturella bakgrunden ökar lusten att lära känna andra kulturer, förstå olikheter och främja växelverkan mellan olika kulturer. Kultur och konst ger barn möjligheter att delta och verkställer därmed både gemensamma och individuella syften.

Barn och unga bör ges en möjlighet att uttrycka sin kreativitet på olika områden i livet. Teknologi är en självklarhet och en källa till kreativitet för dagens ungdomar. Som motvikt till detta virtuella liv behöver barn och ungdomar beröring med det verkliga livet. Det finns många sätt att odla kreativiteten, uttrycka sig själv och uppleva genuin växelverkan. Ett kreativt och socialt Finland kräver tänkesätt som inte får binda ungdomarna genom prestationsfokusering som styrs uppifrån.

5.2 Utveckling av kreativitet, tankeförmåga och begåvning

BESKRIVNING: Kreativiteten hos barn och ungdomar utvecklas i det normala vardagslivet, i uppväxtmiljön och i gemenskaperna. Hemmet, organisationer och andra sociala referensgrupper, dagvården och skolan ger alla möjligheter till fritidssysselsättningar och olika sätt att uttrycka sig själv. Man ska sörja för dessa gemenskapers förutsättningar att stöda barnens och ungdomarnas kreativitet och sociala gemenskap. Varje barn och ung människa är begåvad. Begåvningen kan komma till uttryck på många sätt eller förbli obemärkt.

Den verksamhet som barn och ungdomar kan delta i frivilligt har en stor betydelse för barns och ungdomars utveckling. Den icke-formella inläring som sker inom denna verksamhet, utanför skolsystemet, bygger starkt på frivilligt deltagande. Skolans uppgift är att uppmuntra ungdomar att lära sig genom att väcka nyfikenhet, öppna informationskällor samt lära ut konsten att ifrågasätta och söka kreativa lösningar. Verksamheten utanför skolan siktar på samma mål men med andra metoder.

Kunnande är inte utantilläsning eller konster, utan man måste kunna tillämpa det man lärt sig. För att trygga en mångsidig kreativitet bör man inom den grundläggande utbildningen få en allmän och förberedande uppfattning om att vetenskap och konst grovt taget representerar två olika och parallella världs- och verklighetsbilder. Undervisningen stöder sig huvudsakligen på tillämpningen av vetenskapens tanke- och förfaringsätt och därtill hörande rationell slutledning. I konsten och konstnärlig verksamhet hör observationer och tänkande ihop med sinnen och känslor; intuition, det undermedvetnas nivåer och associativa

drag hör väsentligen ihop med konsten. En viss grad av kunskap om skillnaden mellan tanke- och förfaringssätten inom vetenskapen och konsten borde höra till allmänbildningen.

Kulturtjänsterna och tjänsterna i konstfostran för barn och unga når endast en del av målgruppen. Av den anledningen måste man utveckla och sträva efter att utöka den offentliga och privata dagvårdens kulturella innehåll samt se till att kulturen når också familjer där barnen vårdas i hemmet. Skolorna och daghemmen har nuförtiden ringa möjligheter att bekanta sig med konstinstitutioner och få besök av konstnärer. Deltagande i konsten och kulturarvet är i alla fall nära förknippat med upplevelse och interaktion, som kunde möjliggöras genom besök. Undervisningen och kulturarvet kan sammanföras genom att utnyttja museer och kulturmiljöobjekt som inlärningsmiljöer för olika skolämnen. Undervisning i kulturarvet ingår i undervisningsplanerna för den grundläggande utbildningen. Denna undervisning ges i olika ämnen ur de synvinklar som är naturliga för respektive ämne. I utbildningen av lärare inom småbarnsfostran och den grundläggande utbildningen behövs tillräcklig undervisning i möjligheterna hos en kultur- och konstbaserad inlärningsmiljö och hur en sådan byggs upp.

Genom att utveckla uppfostrings- och inlärningsmiljöer, nya undervisningsteknologier och olika inlärningsstilar stöder man utvecklingen av kreativt tänkande. I det teknologiska samhället betonas kreativt tänkande allt mer. Skickligt förenande av olika läroämnen, exempelvis humaniora och matematik, spelar en central roll i framtiden och är oundgänglig exempelvis med tanke på hållbar utveckling och innovativitet. Å andra sidan höjer motion avsevärt inlärningsförmågan och -färdigheterna.

MÅL: Barn och ungdomar ges stöd och uppmuntran att hitta sina egna styrkor och begåvningar. Varje barn och ung människa har rätt att få del av det gemensamma kulturarvet, bekanta sig med konst, pröva på olika konstnärliga uttryckssätt för att på det sättet utveckla sig själv, sin gemenskap och dess kultur.

ÅTGÄRD: Organisationer och sammanslutningar som anordnar kultur-, konst- och vetenskapsfostran för barn och ungdomar ska få understöd. Kreativ hobbyverksamhet bland ungdomar stöds. Åtgärder inriktas för att göra fostrings- och inlärningsmiljöerna och undervisningsmetoderna mer mångsidiga. Yrkesfostrare ska få utbildning och stöd när det gäller att söka och identifiera begåvningar hos barn och ungdomar. Man skapar förutsättningar för mångsidig forskning i fostrings- och inlärningsmiljöer och undervisningsmetoder. Metoderna för samarbete mellan skolorna och närmiljön etableras som en naturlig del av skolarbetet. Åtgärder inriktas på att utnyttja daghems- och skolgårdarna som pedagogiskt funktionella inlärningsmiljöer. Teknologins, informationsteknologins och de digitala inlärningsmiljöernas möjligheter utnyttjas i småbarnsfostran och i undervisningen. Beaktandet av kulturarvet i olika skolämnen utvecklas. Man utreder hur kultursektorns samt dagvårdens och skolornas förbindelser kan förstärkas. Grundläggande undervisning i konst, kulturellt ungdomsarbete och kulturellt barnskyddsarbete ska understödhas bl.a. vid olika inrättningar.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen, Stakes

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

5.3 Bibliotekstjänster för barn och unga

BESKRIVNING: Biblioteket är en viktig bas- och närservice för barn och unga. Cirka 40 procent av lånen är barn- och ungdomslitteratur. I många små kommuner är biblioteket den enda kulturella inrättningen. I biblioteken kan man se bland annat dockteater, barnteater,

filmförevisningar och utställningar. Biblioteken erbjuder tillgång till de nya medierna och webbens värld i en trygg miljö. På bibliotekens webbsidor strävar man efter att främja färdigheter i informationssökning, kännedom om litteratur och läsning som fritidssysselsättning.

För barn under skolåldern erbjuder biblioteket bilderböcker och mångsidigt AV-material. Sagostunder organiseras regelbundet. På bibliotekens webbsidor finns barnens egna sidor, boktips och länkar till tillförlitlig information som intresserar barn. För ungdomar är biblioteket ofta en samlingsplats där man lyssnar på musik, läser tidningar och böcker samt surfar tillsammans. Ungdomar vill att biblioteket ska ha trevliga uppehållsrum med musikanläggningar och tillräckligt med böcker, tidningar, dataspel och konsolspel för åldersgruppen. Ett bra exempel är biblioteket i Sello i Esbo, där man utöver allt detta också erbjuder diskussion och hjälp i virtuella världar i samarbete med ungdomsväsendet. En virtuell mötesplats är populär bland ungdomar från olika kulturer.

MÅL: Bibliotekens möjligheter att fungera som en när- och basservice för barn och unga tryggas i hela landet. Barn och unga är minst jämlika i förhållande till andra av bibliotekets användargrupper. I egenskap av en öppen, mångkulturell mötesplats främjar biblioteket förståelsen för andra människor och främmande kulturer samt hjälper nya finländare att anpassa sig till samhället.

ÅTGÄRDER: Utvecklingen av mångsidiga bibliotekstjänster riktade till barn och unga stöds. Med hjälp av statsbidrag stöds också lokala och regionala projekt riktade till barn och unga samt ytterligare stöd ges till portalprojektet för barn och unga som genomförs av bibliotekens allmänna nättjänster, kirjastot.fi. Man främjar intresset för litteratur och läsning genom att med bidrag stöda bibliotekens projekt med anknytning till detta. Situationen kring elevens informationsförsörjning ska utredas. Enligt bibliotekslagen (904/1998) ska anställningen av tillräcklig och kunnig personal samt tillgången på mångsidiga samlingar och tjänster främjas. Man främjar möjligheterna till att ordna verksamhet som gäller olika konstarter i biblioteken, speciellt i små och avlägsna kommuner. Bibliotekens roll som en mångkulturell mötesplats stärks. Man stöder bibliotekens aktiva samarbete med daghem, skolor, eftermiddagsklubbar och andra lokala aktörer. Den regionala jämlikheten främjas genom att trygga bibliotekstjänsterna i glesbebyggda områden genom att upprätthålla filialbibliotek och bokbussar samt att utveckla biblioteken till servicecenter för landsbygden och tätorterna i enlighet med Utvecklingsprogrammet för biblioteket 2006-2010. Samarbetsprojekt mellan biblioteket och skolan stöds med hjälp av bidrag. Bibliotekens och skolornas samarbete utvecklas i enlighet med förslagen i Biblioteksstrategin 2010.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

5.4 Inläring i hållbara levnadsvanor

BESKRIVNING: Enligt grundlagen är vi alla ansvariga för naturen och dess mångfald, miljön och kulturarvet. Grunden till naturkunskap, tillämpandet av hållbara konsumtions- och verksamhetssätt samt friluftsliv skapas utöver i hemmet också genom småbarnsfostran, förskoleundervisning och i skolan. Forskarnas, myndigheternas, organisationernas och företagens samarbete med skolor och läroanstalter gör behandlingen av ämnet mer mångsidigt. Ett omfattande nätverkssamarbete öppnar kanaler där eleverna och studenterna kan delta genom praktiskt arbete.

MÅL: Varje barn och ungdom växer till en medborgare som iakttar ansvarsfulla och hållbara levnadsvanor, och som är medveten om hur de egna valen påverkar det egna

välbefinnandet och andras. Han eller hon är medveten om miljön och förstår hur konsumtionsvanorna hänger samman med naturens mångfald. Ett eget handlingsprogram för hållbar utveckling utarbetas för alla utbildningsorganisationer före år 2014. Målet är att 15 procent av daghemmen, skolorna och läroanstalterna ska ha fått extern erkänsla eller ett certifikat för sin verksamhet för hållbar utveckling före år 2014.

ÅTGÄRD: Information sprids om gröna flaggan-verksamheten, skolornas miljöcertifikat och andra liknande modeller och miljöfostringsmetoder som skapats av organisationer och konstaterats bra införs i daghemmen och skolorna. Man förbättrar barns och ungas kännedom om levnadssättets miljöverknningar och utvecklandet av mer hållbara verksamhetssätt. Man utvecklar verksamhetsmodeller med hjälp av vilka barn och ungdomar kommer med i skolans och närmiljöns arbete med att främja en hållbar utveckling och i den undervisning som sker i naturen bland annat genom att man utvecklar det riksomfattande nätverket av ungdomscentraler. Färdigt framtagna modeller, t.ex. Ecolearn-konceptet, utnyttjas. Enligt Ecolearn-konceptet åskådliggörs för eleverna, på ett konkret sätt och genom elevernas eget deltagande, bland annat matens väg, respekt för naturen samt hållbar samlevnad mellan människa och natur. Kunskaperna i ämnet stärks hos yrkesfolk inom småbarnsfostran, rektorer och andra lärare i samarbete med lärarutbildarna och organisationerna. De riksomfattande ungdomscentralernas miljöfostringsuppdrag stärks ytterligare, och samarbetet mellan skolorna och de organisationer som är inriktade på miljöfostran fördjupas. Organisationer och sammanslutningar som anordnar miljöfostran och miljöutbildning för barn och ungdomar ska få understöd. Före slutet av år 2010 görs en utvärdering av förekomsten av handlingsprogram för hållbar utveckling vid daghem, skolor och läroanstalter samt deras kvalitetsnivå som pedagogiska verktyg. Modeller tas fram för en övergripande miljöfostran i kommunerna.

ANSVARIG INSTANS: Miljöministeriet, undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

6 Den digitala generationen

6.1 Allmänt

Dagens barn och unga kan kallas den digitala generationen, vars kompetens avseende att använda medier i många fall övergår deras föräldrars kunskaper i fråga om användningen av nya digitala medier. Barn och unga verkar snabbt tillägna sig mångsidiga sätt att använda informations- och kommunikationstekniska verktyg, både på gott och ont. Deras skicklighet i fråga om att använda informationsteknisk utrustning gör det möjligt för dem att utnyttja helt nya sätt att kommunicera sinsemellan och delta i samhällets funktioner. De använder olika typer av informations- och kommunikationsutrustning överlappande – barn och unga är multimediekonsumenter. Den värld som öppnar sig för barnen och ungdomarna via informations- och kommunikationskanalerna är en del av deras vardagsmiljö. Undersökningar visar att barn och unga i allt högre grad tillbringar sin tid med att surfa eller tala i mobiltelefon. Mer sedvanliga medier, t.ex. tv och radio, används trots detta mycket fortfarande.

Med tanke på barns och ungdomars utveckling är medieläskunnighet en viktig förutsättning för inlärning och ett bra liv. Den digitaliserade generationen lever mitt i en medievärld med många kanaler och lär sig genom att göra själv. Barns och ungas kompetens i fråga om medieanvändning slutar dock inte med kunskaper och användarkunnande gällande olika teknologier. Mediekompetens inkluderar också som en väsentlig del att handleda barn och unga till en vettig och säker användning av samt en kritisk inställning till medier. Här behövs de vuxnas tid och insatser, vilket förutsätter att föräldrar, lärare och ungdomshandledare utbildar sig och ges stöd i mediefrågor.

6.2 Trygg mediemiljö

BESKRIVNING: Mediesektorn utvecklas snabbt, vilket ställer medieaktörer, föräldrar, lärare och myndigheter inför nya utmaningar. Vid sidan av den traditionella och etablerade mediemiljön växer det fram en ny, delvis oreglerad internetmiljö med olika virtuella verkligheter. Gemensamt för dessa miljöer är att de kan ha både positiva och negativa effekter på barns och ungdomars välbefinnande. I värsta fall kan barn och unga utsättas så att det uppstår skadliga beroendeförhållanden eller förvrängningar av värdesystemen i fråga om exempelvis rätten till våldsamt beteende eller överdriven framhävnad av sexualiteten. Medierna kan skapa rädslor hos barn, särskilt i små barn men även i stora. Dessa rädslor kan leda till olika psykosomatiska problem och andra problem. Barn behöver vuxna människors närvaro och stöd i användningen av medier samt begränsningar i fråga om tid och innehåll i enlighet med barnets utvecklingsnivå. Föräldrarna behöver å sin sida stöd av aktörer och experter inom sektorn för mediefostran.

MÅL: Mediemiljöerna ska vara trygga. Barn lär sig sätt att skydda sig mot icke önskat medieinnehåll. Föräldrar och andra fostrare har kunskaper och redskap för att handleda barnen till en trygg användning av medierna. Medieaktörerna bär sitt ansvar och förhåller sig särskilt kritiskt till spridning av våldsunderhållning och sexuellt färgat innehåll. Barns och ungdomars behov beaktas bättre i programutbudet.

ÅTGÄRD: Man främjar skolornas och föräldrarnas mediefostran. Föräldrar och andra fostrare ges information om hur man skyddar barn mot medierna och redskap för mediefostran. Man reviderar överensstämmelsen mellan lagstiftningen som gäller skyddet av minderåriga och medierna som utvecklas. Medieaktörernas självregleringsmekanismer främjas och utvecklas samt aktiveras vid bekämpningen av innehåll som är skadligt för barn och ungdomar. Uppmärksamhet fästs vid verkställandet av programutbudet som riktar sig

till personer under 18 år och som tas upp i Rundradion Ab:s offentliga serviceuppgifter. Tv-aktörer uppmanas att öka andelen program för barn och ungdomar och att ta fasta på denna målgrupps behov. Vid utökningen av programandelen kan man vid sidan av sedvanliga kommunikationskanaler utnyttja andra distributionskanaler för barn och ungdomar, t.ex. internet. Företagen tilldelas ansvar när det gäller att beakta målgruppens särdrag i marknadsföring, produkter och tjänster som riktar sig till barn och ungdomar. Till lagen om granskning av bildprogram (775/2000) läggs ansvarsområden i anslutning till mediefostran, information och forskning till filmgranskningsbyråns uppgifter.

ANSVARIG INSTANS: Kommunikationsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, handels- och industriministeriet, undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning, resursstyrning

6.3 Medieläskunnighet för barn och unga

BESKRIVNING: Medieläskunnighet har fått en viktig roll som medborgarfärdighet för barn och unga samt som en del av det aktiva deltagandet. Mediefärdigheter och -kunnskap innebär individens omdömesförmåga i fråga om medier, reklam och marknadsföring samt deras funktion i samhället och individens eget liv. Att tillämpa dessa färdigheter i praktiken är en del av medieläskunnigheten. Barn och unga behöver speciella färdigheter för att kunna relatera till de ensidiga könsrollmodellerna och fokuseringen på utseendet, som bl.a. medierna förmedlar.

Medierna erbjuder verktyg och tryggt innehåll för undervisning och uppfostran, och dessa bör utnyttjas i högre grad för att förbättra medieläskunnigheten. Medieläskunnigheten främjar barns och ungas rätt att bli hörda samt förstärker barnens och ungdomarnas egen sociala identitet. Att lära sig genom att göra är en central metod när det gäller utvecklandet av medieläskunnigheten (se punkt 6.4).

Konsumentfostran hänger nära samman med medieläskunnighet. Idag riktas reklam i allt högre grad till barn och unga. Även barn har rätt att få information om produkter och tjänster. De som gör reklam måste beakta barnens utvecklingsnivå och begränsade förmåga att utvärdera innehållet i marknadsföringen. Därför ska produkter och tjänster marknadsföras och reklamföras till barn på ett ansvarsfullt sätt. Reklam får bl.a. inte vilseleda barn eller ungdomar och inte heller dra fördel av barns och ungdomars oerfarenhet och godtrogenhet.

Ett aktivt och ansvarsfullt konsumentmedborgarskap förutsätter fostran i att omsätta i praktiken olika slags kunskaper som man lärt sig för vardagslivet och olika livssituationer. Behovet av konsumentfostran i anslutning till mediemiljöer aktualiseras hos allt yngre personer. Målet med konsumentfostran är att utveckla färdigheter som behövs i vardagslivet. Dessa innebär t.ex. ett reserverat förhållande till misstänkt reklam och att barnet vänder sig till föräldrarna eller någon annan vuxen i situationer där barnet funderar över något. Barnet behöver dessa färdigheter senast vid skolstarten när möjligheterna att göra egna anskaffningar ökar.

MÅL: Barn och unga har de färdigheter som behövs för att hantera medieinnehåll på ett kritiskt och mångsidigt sätt. Ansvarsfull konsumentfostran ska inkluderas i undervisningen i medieläskunnighet. Vid utarbetandet av undervisningsmaterialet ska man beakta granskningen av sexuella aspekter.

ÅTGÄRD: Småbarnsfostrans möjligheter till mediefostran förbättras genom att starta separata pilotprojekt för att utveckla innehållet i mediefostran inom ramen för

småbarnsfostran. Könssensitivitet är en av de innehållsmässiga tyngdpunkterna. Åtgärder inriktas på utvecklingen av material och verksamhetsmodeller för mediefostran och -läskunnighet för användning i skolor och läranstalter. Hanteringen av medieläskunnigheten, med vilket avses bland annat en kritisk inställning till källor och medier, tas i beaktande i utvecklingen av grunderna för den grundläggande utbildningens läroplaner. Med hjälp av medieläskunnigheten förbättras omdömesförmågan i fråga om reklamens och marknadsföringens ändamål och verkningar. Man främjar utvecklingen av barns och ungas medieläskunnighet i samarbete med bland annat ungdoms- och kulturväsendet, företagen, organisationerna samt medierna. Lärarnas kompetens förbättras i fråga om medieläskunnighet, medieanvändning och övrig medietillämpning. Ministeriernas utvecklings- och samordningsansvar i mediefostran fastställs.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, handels- och industriministeriet, kommunikationsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

6.4 Barn och unga som innehållsproducenter

BESKRIVNING: Ungdomsarbetets perspektiv på mediefostran är i första hand att lära sig enligt principen learning by doing. I större städer ingår i det kommunala ungdomsarbetet mångsidiga mediecenter för ungdomar, som producerar ungdomarnas medieprodukter för lokala och riksomfattande dagstidningar, lokalradiostationer och riksnätet samt programutbudet på tv. Den mångsidiga utbredningen av Internet är en del av den växande och allt mer utbredda medievärlden, vilket kan förstås bäst genom att delta i programmering. I skolornas mediefostran i olika ämnen kan man utnyttja multimedieprodukter som görs i form av elevarbeten.

MÅL: Barns och ungas mediefärdigheter förbättras med hjälp av metoden learning by doing.

ÅTGÄRD: Det kommunala ungdomsarbetet ges stöd för att grunda och utveckla utrustade mediecenter för barn och unga samt intensifierar samarbetet mellan ungdoms-, skol- och kulturväsendet för att utnyttja mediecentren. Verksamheternas riksomfattande täckning utvärderas år 2011. Användningen av mediecenter möjliggörs för daghem då de genomför mediefostran inom ramen för småbarnsfostran. Sagoteringsmetoden och dess tillämpningar görs kända i samband med småbarnsfostran. Metoden används för att lära barn att ge sina åsikter i olika situationer. Möjligheterna att grunda en riksomfattande resurscentral för mediefostran som riktas till barn och ungdomar utreds. Barns och ungdomars kunskaper om upphovsrätter förbättras.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

6.5 Webbaserat ungdomsarbete

BESKRIVNING: Utgående från utredningar från diskussionsfora på webben som används flitigt av ungdomar behövs i Finland en riksomfattande virtuell ungdomsgård, där ungdomarna får experthandledning och stöd i frågor som är viktiga för dem. Med tjänsten stöder man samtidigt ungdomsarbetets serviceutbud för ungdomar på glesbygden. Samtidigt utreds behoven av och möjligheterna med en virtuell ungdomsgård och ett informations- och rådgivningstjänstesystem för ungdomar.

MÅL: Före slutet av år 2009 finns en multidisciplinär och riksomfattande virtuell ungdomsgård.

ÅTGÄRD: Man startar ett riksomfattande projekt för det webbaserade ungdomsarbetet, vars mål är bl.a. att skapa en landsomfattande multidisciplinär virtuell ungdomsgård, och utarbetar nödvändiga webbredskap och utbildningsinnehåll med anknytning till detta för ungdomsarbetare och andra fostrare. Projektet genomförs i samarbete med de riksomfattande barn- och ungdomsorganisationerna och deras serviceorganisationer.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

6.6 Virtuellt studenthus

BESKRIVNING: Finlands studentkårers förbund rf och andra instanser som producerar tjänster för studerande har utvecklat ett elektroniskt servicekort för studerande samt ett omfattande informations- och servicesystem med anknytning till detta. Grunden är Lyyra-kortet, som utvecklas till ett riksomfattande studiekort, och tjänsterna som kopplas till kortet. Systemet kan användas bland annat för kollektivtrafik, hälsovårdstjänster och andra tjänster för studerande samt för röstning i studerandeval. Med hjälp av servicekonceptet Lyyra kan man nå hela ålderskullen som genomgår högskoleutbildning, utnyttja möjligheterna som det elektroniska serviceutbudet medför, söka nya lösningar för att erbjuda tjänster, utvidga möjligheten att använda kamratstödet och hitta nya administrativa lösningar för högskolestuderandenas livsmiljö.

MÅL: Servicesystemet Lyyra täcker alla högskoleorter och stöder den lokala tillämpningen av modellen för studieförmåga som utarbetats av Studenternas hälsovårdsstiftelse och Arbetshälsainstitutet.

ÅTGÄRD: Man stöder utvecklingen och den riksomfattande utbredningen av servicesystemet Lyyra.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: resursstyrning

6.7 Sund datoranvändning

BESKRIVNING: Enligt undersökningar ökar trötthetssymptom och problem med nacke och axlar hos barn och unga i allt snabbare takt. En orsak till detta är förändringen av de dagliga verksamhetssätten i och med datoriseringen. Man bör fästa uppmärksamhet vid både tiden som tillbringas framför datorn och korrekta och hälsosamma arbetsställningar. Internetberoende är ett hälsoproblem.

MÅL: Barn och unga har know-how i att använda datorn på ett sunt sätt.

ÅTGÄRD: I samband med datorundervisningen inom den grundläggande utbildningen lär man ut ergonomiska arbetsställningar. Barn och unga får handledning och råd om verkningarna av att använda datorn sent på kvällen. I samband med användningen av datorn undervisas barnen i att ta nödvändiga pauser under dagens lopp. För föräldrarna produceras material om nackdelarna med internetberoende.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

7 Brett deltagande och social gemenskap

7.1 Allmänt

Barnens deltagande i planeringen av den egna närmiljön, livskretsen och vardagen samt utvecklingen av tjänsterna för barn och ungdomar tas fram i allt högre grad både i den offentliga debatten och i forskningen. Att höra barnen är en viktig princip som styr både småbarnsfostran och annat arbete med barn. Även om det talas om delaktighet och deltagande vore det viktigt att ge mera utrymme för barnens aktörskap i vardagen. Skolorna och i allmänhet även kommunerna bör systematiskt skapa metoder för att göra barns och ungdomars deltagande till en naturlig vardagsrutin. Deltagande och ett aktivt medborgarskap innebär att små barn får göra flera val i vardagen och har möjlighet att påverka beslut som berör dem själva. Deltagande innebär inte enbart organiserad verksamhet, röstning eller möjligheter till fritidssysselsättningar, utan också rätten att bli hörd och tagen i beaktande på det sätt som barnets eller den unga människans åldersstadium möjliggör.

Barn och unga bör behandlas som aktiva aktörer som själva påverkar sitt eget liv. För att genomföra detta behövs flera funktionella metoder och aktivt utnyttjande av existerande verksamhetssätt, så att barn och unga får en aktiv roll i samhället och i ärenden som berör dem själva. Utgående från information från undersökningar och utvecklingsprojekt vet man att också små barn är skickliga på att framföra idéer och delta i verksamhet som berör dem själva och i planeringen av miljöer.

Av finländska ungdomar i åldern 15—29 år är 54 procent aktiva i organisationsverksamhet. Ungdomarnas kön eller bosättningsområde inverkar inte mycket på deltagandet. Ungdomar som röstar i val och arbetar är mer aktiva i organisationsverksamheten. Deltagande i organisationer har samband med en högre utbildningsnivå, vilket för sin del illustrerar medborgardeltagandets samband med att ha det bra ställt. Målinriktad hobbyverksamhet har visat sig främja barnens och ungdomarnas hälsosamma växande och utveckling samt förebygga utslagning. Speciellt effektivt är deltagandet i målinriktad hobbyverksamhet för barn och unga i vilkas liv det hopar sig många riskfaktorer, såsom dålig framgång i skolan och studierna samt brist på sociala färdigheter.

Ungdomarna anser fortfarande i rätt hög grad att röstning i val är en medborgerlig plikt. Av ungdomarna är 80 procent av samma eller nästan samma åsikt om påståendet. Enligt en enkät som gjordes inför det senaste riksdagsvalet hade cirka 83 procent av ungdomarna för avsikt att säkert eller med största sannolikhet rösta, även om den verkliga röstningsaktiviteten blev betydligt lägre. Enligt undersökningar är röstningsaktiviteten bland ungdomar inom områden med den lägsta röstningsaktiviteten mycket låg, vilket för sin del bevisar att röstningsaktiviteten har ett mer omfattande samband med ungdomarnas uppväxt- och levnadsvillkor. I direkt personval röstar ungdomarna nästa lika aktivt som den övriga befolkningen.

Författningsgrund för barns och ungas deltagande finns i grundlagen, ungdomslagen (72/2006), kommunallagen (365/1995) och lagarna om utbildning. Trots det finns det i vardagens närmiljöer inte tillräckliga möjligheter att höra åsikter och delta i beredningen av ärenden. I FN:s konvention om barnets rättigheter har Finland förbundit sig till rätten att bli hörda för barn under 18 år. För att uppnå dessa mål krävs att barns och ungas möjligheter att påverka samt deras delaktighet fastställs som en del av den årliga planeringen, genomförandet och utvärderingen av verksamheten i miljöer med småbarnsfostran, skolor och läroanstalter. I enlighet med regeringens linje sörjer man för att barns och ungdomars kommunala system för påverkan och hörande verkställs i hela landet.

7.2 System där barn och möjligheter har möjligheter att påverka och göra sig hörda

BESKRIVNING: Ungdomslagen (72/2006) som trädde i kraft år 2006 ålägger kommunerna att organisera en möjlighet för barn under 18 år att delta i behandlingen av ärenden som gäller ungdomsarbete och ungdomspolitik på lokal och regional nivå. Ungdomslagen stadgar också att barn och unga också ska höras i ärenden som berör dem. I en del av Finlands kommuner används ett system där unga kan påverka och göra sig hörda, men deras effektivitet varierar i varje kommun. En utmaning är barn under skolåldern, för vilka utvecklingen av praxis för hörande bara har inletts. Försök med deltagande för små barn, exempelvis i planeringen av verksamheten vid daghemmen, har gett positiva resultat. Barnens delaktighetsfostran bör också påbörjas redan i daghemmen och fortsätta under hela den grundläggande utbildningen och andra stadiet. I fråga om barns och ungas deltagande är det avgörande att de verkligen blir hörda. Barn- och ungdomsorganisationerna har alltså en stor betydelse som kanaler för påverkan.

MÅL: Före slutet av 2010 använder alla kommuner aktivt ett system för påverkan och hörande för 5—17-åringar, som fungerar enligt barnens och ungdomarnas olika åldersstadier och förutsättningar. Målsättningen stöds av skapandet av ett verktyg för nät demokrati (se punkt 7.3). Man stärker förutsättningarna för de barn och ungdomar som placerats utanför hemmet att delta i arbetet med att bygga upp den egna livsmiljön och vardagen. Studentkårer och elevkårer ska höras aktivt i frågor som berör studenter och elever.

ÅTGÄRD: Undervisningsministeriet stöder kommunerna kunskapsmässigt och med specialunderstöd för skapandet av system för barns och ungas påverkan och hörande i samarbete med Finlands Kommunförbund, Finlands Ungdomssamarbete Allians rf, Suomen Nuorisovaltuustojen Liitto ry och Suomen Lasten Parlamentti yhdistys ry samt den av undervisningsministeriet finansierade centralen för samordnandet av informations- och rådgivningstjänster för ungdomar. I juli 2009 görs en mellanutvärdering av situationen i varje kommun för att uppnå målet. I det sammanhanget görs även en utvärdering av kvaliteten på och effekterna av systemen för påverkan och hörande. Vid arbetet med att utveckla systemen för påverkan och hörande utnyttjas erfarenheterna från projektet Kuunnelkaa meitä (lyssna på oss), som syftar till att främja barns möjligheter att delta och påverka. Målgruppen är barn i åldern 6-12 år och vuxna som leder fritidsverksamheter för dessa. I 27 § 3 mom. i kommunlagen (365/1995) görs en hänvisning till ungdomslagen (72/2006) och barnskyddslagen (417/2007): "Ungdomslagen och barnskyddslagen innehåller närmare bestämmelser om barns och ungdomars möjligheter att delta och göra sig hörda".

Elevkårerna informeras aktivt om alla kommunens invånares möjlighet att komma med invånarinitiativ, oberoende av invånarens ålder. Invånarinitiativ som lämnats av barn och unga samt deras organisationer behandlas så snabbt som möjligt och invånaren som kommit med initiativet informeras om i vilket skede behandlingen är. De orter som har student- och elevkårer ska uppmanas att höra dessa i frågor som gäller studenter och elever.

Man fäster uppmärksamhet vid utbildningen av personalen som handhar småbarnsfostran och deras färdigheter att stöda barnets deltagande på det sätt som åldersstadiet möjliggör. Man sprider praxis om sådana sätt för barn att påverka och göra sig hörda som visat sig vara fungerande.

Ett projekt startas där man söker sätt att förbättra möjligheterna för sådana barn och ungdomar som lever i speciella förhållanden att delta och därigenom växa och bygga upp sin egen identitet.

Ungdomars deltagande och påverkan i den regionala utvecklingsverksamheten stärks genom att ungdomar tas med vid utarbetandet, beslutsfattandet, verkställandet och uppföljningen i anslutning till lokala och regionala utvecklingsplaner och -program. I städerna grundas motsvarande grupper till Leader-aktionsgrupperna på landsbygden i syfte att stärka interaktiva gemensamma projekt bland ungdomar.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, inrikesministeriet, justitieministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning, resursstyrning

7.3 Nätdemokrati

BESKRIVNING: Med nätdemokrati avses att utnyttja ny teknologi i demokratifostran av barn och unga samt som ett verktyg för barns och ungas påverkan och hörande. Nätdemokratiarbetet strävar efter att svara på utmaningar i fråga om det nya sättet att verka och påverka som ett virtuellt kollektiv. Undervisningsministeriet har stött utvecklingen av en kanal för påverkan och hörande med anknytning till informations- och rådgivningstjänster för ungdomar.

MÅL: För att utveckla en kanal för påverkan och hörande av barn och unga står till kommunernas förfogande ett redskap för nätdemokrati, som kan utnyttjas bland annat i samband med småbarnsfostran och skolornas demokratifostran (se punkt 7.2).

ÅTGÄRD: Nätverket för informations- och rådgivningstjänster för ungdomar utvidgas med ett verktyg för ungas påverkan och hörande som bygger på befintliga tillämpningar. Bland andra kommunernas ungdomsarbetare och lärare får utbildning i användningen av redskapet. Informationsstyrningen till skolor och läroanstalter med anknytning till ämnet effektivteras. Barnparlamenten och ungdomsfullmäktige stöds som användare av nätdemokrati.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, inrikesministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

7.4 Utveckling av elevkårsverksamheten

BESKRIVNING: I lagen om grundläggande utbildning (628/1998) stadgas att en skola kan ha en elevkår bestående av skolans elever. Den som organiserar undervisning beslutar om elevkårens verksamhet. I praktiken kan skolorna få olika ställning i utvecklingen av elevkårsverksamheten. Av de grundskolor (täckning 43,2 procent) som svarade på Utbildningsstyrelsens enkät i oktober 2005 hade 68,5 procent ingen elevkårsverksamhet. Elevkårerna har en betydande uppgift när det gäller att främja elevernas möjligheter att påverka i sin egen skola. Elevkårernas styrelser bode ha beslutanderätt och konkreta möjligheter att påverka verksamheten i skolorna.

MÅL: Alla grundskolor och andra stadiets skolor i Finland har en fungerande elevkår, som har goda verksamhetsförutsättningar i skolan och i hela kommunen. Både inom den grundläggande utbildningen och på andra stadiet förbättras lärarnas beredskap att stöda och samarbeta med elevkåren.

ÅTGÄRD: I lagen om grundläggande utbildning (239/2007) stadgas att en skola kan ha en elevkår och vilka uppgifter den kan ha. Undervisningsväsendet i samarbete med

ungdomsväsendet ansvarar för utvecklingen av elevkårens kunskapsmässiga färdigheter och verksamhetsförutsättningar. Möjligheterna att använda kommunens ungdomsarbetare som handledare för elevkårsverksamheten utreds. Strukturerna etableras för att förbättra elevernas och studerandenas möjligheter att delta och påverka som en del av grundskolornas verksamhet. Utvecklingen av motsvarande strukturer genomförs inom utbildningen på andra stadiet under åren 2007—2009, varefter verksamheten etableras som en del av läroanstaltens verksamhet. Samarbetet främjas mellan de system för påverkan och hörande som upprätthålls av elevkårens, ungdomsfullmäktigen och andra ungdomar.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

7.5 Valsystem och demokratifostran

BESKRIVNING: Det finns ingen exakt statistik att tillgå över ungdomarnas röstningsaktivitet. I allmänhet har man uppskattat att de unga årskullarnas röstningsaktivitet är i genomsnitt cirka 10—15 procent lägre än hos andra åldersgrupper. Förstagångsröstarna utgör ett undantag till detta. Exempelvis enligt statistik som samlats in i Helsingfors över röstningsaktivitet baserad på material ur röstlängden är 18-åringar som röstar första gången flera procentenheter aktivare röstar än 19—24-åringarna. Samma observation har gjorts i Tyskland, där ungdomarna i en del delstater är röstberättigade vid 16 års ålder. Enligt ungdomsbarometern 2007 understöder en minoritet av 15—29-åringarna att rösträttsåldern skulle sänkas till 16 år. Ungefär var tredje ung människa anser detta vara en bra tanke när det gäller kommunalval, men för riksdags-, president- och euroval är understödet mindre. Personer under 18 år är dock klart mer för en sänkning av åldersgränsen än de som redan har uppnått rösträttsåldern. Av dem som svarade skulle 42 procent av 15—17-åringarna sänka rösträttsåldern, medan bland 25—29-åringarna bara 32 procent var för en sänkning.

MÅL: Ungdomarna röstar lika aktivt som andra åldersgrupper och inriktar sig på att påverka i en representativ demokrati mer än för närvarande. Man för systematisk statistik över ungdomarnas röstningsaktivitet.

ÅTGÄRD: Man utreder möjligheterna att sänka rösträttsåldern i kommunalval till 16 år samt andra alternativa möjligheter till en sänkning av rösträttsåldern för att öka ungdomarnas samhälleliga deltagande. Följderna av sänkningen av rösträttsåldern särskilt i Österrike och i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finlands församlingsval följs upp. Högskolor och garnisoner läggs till de förhandsröstningsställen som nämns i 1 kap. 9 § i vallagen (714/1998).

Ett aktivt medborgarskap och demokratifostran tas i beaktande bättre än för närvarande i undervisningspersonalens fortsatta studier och fortbildning. Fortbildning för lärare i stöd av aktivt medborgarskap och läromaterial för demokratifostran utvecklas. I skolorna görs den samhälleliga debatten och besök av medborgarorganisationer till en naturlig del av samhällsundervisningen och stödjandet av ett aktivt medborgarskap. För ungdomsarbetsarnas grundutbildning och utbildningen på yrkeshögskolenivå för ungdomsarbete skapas klara studiehelheter för utbildning i stöd av barns och ungas aktiva medborgarskap. En arbetsgrupp tillsätts med uppgift att föreslå åtgärder för att förnya och stärka den samhälleliga undervisningen inom den grundläggande utbildningen.

Vid verkställandet av det programutbud som riktar sig till personer under 18 år fästs uppmärksamhet vid innehåll som stödjer en samhällelig medverkan och ett aktivt medborgarskap bland ungdomar och som tas upp i Rundradion Ab:s offentliga serviceuppgifter (se punkt 6.4).

ANSVARIG INSTANS: Miljöministeriet, undervisningsministeriet, kommunikationsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

7.6 Förebyggande ungdoms-, kultur- och idrottsverksamhet

BESKRIVNING: En av Finlands styrkor är att vi erbjuder barn, unga och familjer mångsidig verksamhet. För verksamheten ansvarar ett stort antal barn-, ungdoms-, idrotts- och kulturorganisationer, församlingar, barnkulturcenter och kommunala verksamheter runt om i landet. Deras betydelse som arrangörer av fritidssysselsättningar för barn och unga är betydande. Stimulerande fritidssysselsättningar är ett effektivt sätt att stärka barns och ungas självkänsla, stöda utformningen av den egna identiteten samt barns och ungas olika talanger. Därmed utgör fritidssysselsättningar ett effektivt sätt att förebygga problem. Fritidssysselsättningar gör att man växer som medlem av en organisation. De erbjuder barn och unga en möjlighet att genom planering, aktivitet och utvärdering påverka genomförandet av mål som är viktiga för dem.

Kommunerna sörjer för den övergripande utvecklingen av ungdoms-, kultur- och idrottsväsendet bland annat genom att understöda föreningar och vid behov även anordna egna tjänster. Liksom den grundläggande utbildningen och bibliotekstjänsterna är kultur-, idrotts- och ungdomstjänster basservice som går över den låga tröskeln.

I grundskolorna fanns i början av 1990-talet 19 027 klubbar, i vilka deltog cirka 320 000 barn. Under läsåret 1992-1993 fanns det endast 9 209 klubbar kvar, med drygt 150 000 medlemmar. Sedan början av år 2004 har antalet elever som deltar i morgon- och eftermiddagsverksamhet i enlighet med lagen om grundläggande utbildning (628/1998) för varje läsår uppgått till cirka 42 000, vilket är mindre än hälften av antalet elever i första och andra klass.

Hobbyverksamhet borde sammankopplas i så hög grad som möjligt till skoldagen samt morgon- och eftermiddagsverksamheten, så att fritidssysselsättningarna inte tar upp en för stor del av barnens dag och att det blir mera tid över för familjen att tillbringa tillsammans. Möjligheterna till fritidssysselsättningar hänger ihop med föräldrarnas förmåga att uppmuntra och stöda barnet, familjens ekonomiska ställning, mångsidigheten och kvaliteten hos sysselsättningsutbudet på orten samt utbudets tillräcklighet. Exempelvis kan en del ungdomar marginaliseras i fråga om sportande, då verksamheten ofta senast i pubertetsåldern blir allt mer målinriktad och kostnaderna för deltagandet stiger. Enligt en utredning gjord av riksdagens kulturutskott anser tio procent av barnens föräldrar att avgifterna för morgon- och eftermiddagsverksamheten är för höga.

MÅL: Varje barn i grundskolåldern erbjuds en inspirerande och utvecklande fritidssysselsättning som motsvarar vars och ens förmåga och talanger, oavsett kön. Man sörjer för att kommunerna har en fungerande basstruktur för stödandet och anordnandet av ungdoms-, kultur- och idrottstjänster. Skolorna utnyttjas effektivt som platser där man kan utöva fritidssysselsättningar. Varje elev i första och andra klassen har en reell möjlighet att delta i den morgon- och eftermiddagsverksamhet som skolan ordnar under skoldagar. Elever i klasserna 3-10 har möjlighet att delta i klubbverksamhet minst en gång i veckan.

ÅTGÄRD: Man stödjer och uppmuntrar kommunerna till en långsiktig och systematisk utveckling av kultur-, ungdoms- och idrottstjänster. Kommunerna uppmuntras att utveckla förebyggande låga tröskelns fritidstjänster för ungdomar. Forsknings- och utvecklingsarbetet i branschen och nätverksbildningen bland aktörerna stöds och distribution av god praxis främjas.

Klubbverksamheten för skolelever görs mer mångsidig. Alla elever i årskurserna 1 och 2 garanteras en möjlighet att delta i morgon- och eftermiddagsverksamhet oavsett familjens betalningsförmåga. Kvaliteten hos morgon- och eftermiddagsverksamheten för skolelever och lagstiftningens funktion utvärderas år 2008. Samarbetet mellan undervisnings-, ungdoms-, idrotts- och kulturväsendet och kommunalt verksamma barn-, ungdoms- och idrottsorganisationer samt företag och församlingen förbättras i fråga om ordnandet av klubbverksamhet. Man säkerställer möjligheten för barn i en svagare ekonomisk ställning att delta i hobbyverksamhet som ordnas av kommunen. Beredningen av en hobbyседel för barn och ungdomar startas med målet att förbättra alla barns och ungdomars möjligheter till mångsidiga fritidssysselsättningar. Barns och ungas möjligheter till fritidssysselsättningar garanteras oberoende av familjernas betalningsförmåga. Barns och ungas möjlighet att påverka innehållet i hobby- och klubbverksamheten främjas genom att förbättra organisationernas och skolornas kännedom om barns och ungas rättigheter, villighet och förmåga att påverka ärenden som berör dem själva.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, finansministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

7.7 Socialt medborgarskap

BESKRIVNING: Undersökningar som har gjorts av ungdomarnas värden och attityder visar en villighet att delta i frivilligverksamhet för att utan ersättning tjäna det allmänna bästa. Trots det konkretiseras detta utgångsläge ofta inte i praktisk verksamhet. Ju tidigare en medborgare inriktas på att tjäna sin närmiljö genom olika former av frivilligarbete, desto mer sannolikt är det att han eller hon tillägnar sig detta verksamhetssätt som ett normalt och vardagligt sätt att verka och tänka. Finland behöver en stark anda som bygger på medborgarnas sociala verksamhet för att förstärka organisationernas frivilligarbete och människornas personliga ömsesidiga ansvar.

MÅL: Ungdomarnas villighet att tjäna samhällelig verksamhet stärks och man erbjuder konkreta möjligheter till detta integrerade i undervisningen på andra stadiet.

ÅTGÄRD: En modell skapas för ett valbart program i frivilligverksamhet för gymnasiet och yrkesutbildningen på andra stadiet. Modellen görs känd för instanser som ordnar utbildningen och utnyttjandet av modellen uppmuntras.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

7.8 Ungdomslokaler som närgemenskaper

BESKRIVNING: Varje kommun i Finland har åtminstone en ungdomsgård eller -lokal; sammanlagt finns det 1 000 stycken i hela landet. Tillräckligheten hos antalet ungdomslokaler och deras servicenivå har utvärderats av länsstyrelserna. Man har konstaterat att antalet ungdomslokaler är tillräckligt. Servicenivån bör däremot förbättras på lång sikt, och därför har man i statsbudgeten inkluderat ett årligt anslag för att bygga och renovera ungdomslokalerna samt modernisera utrustningen i dem. Ungdomslokalerna är viktiga serviceställen som kan erbjuda lokaler bland annat för ungdomsföreningar och andra ungdomsverksamheter, ungdomscaféer, informations- och rådgivningstjänster för ungdomar samt för olika hobbyverksamheter som riktar sig till barn och ungdomar. Verksamheten vid

ungdomsgårdarna grundar sig på målen med ungdomsarbetet vilka fastställt i ungdomslagen (72/2006), dvs. att främja ett aktivt medborgarskap i fråga om de ungas användning av sin egen tid, stärka de ungas sociala identitet, stödja de ungas utveckling och självständighetsprocess samt växelverkan mellan generationerna. Ungdomsgårdarna används i regel av ungdomar mellan 12 och 17 år. I sin bästa form fungerar ungdomsgårdarna som ställen med låg tröskel där ungdomar vid behov får personligt eller socialt stöd.

I anslutning till ungdomslokalerna är det viktigt att bygga ett demokratisystem som lämpar sig för verksamhetens anda, genom vilket ungdomarna med utgångspunkt i sin egen situation och kultur kan påverka idékläckningen, planeringen, beslutsfattandet, verkställandet och utvärderingen av ungdomsgårdarna och deras verksamhet.

MÅL: Ungdomslokalerna visar på en bra kvalitet och fungerar som en kommunal närservice som når ut till ungdomarna.

ÅTGÄRD: Uppmärksamhet fästs vid antalet ungdomsledare som arbetar i ungdomslokalerna, deras utbildningsnivå och längden på anställningsavtalen. Samarbetet mellan de kommunala förvaltningsområdena för att de ungdomar som faller utanför de fostrande gemenskaperna kan nås med hjälp av ungdomsgårdarna. Uppmärksamhet fästs vid kvaliteten på verksamheten i ungdomsgårdarna, särskilt ur de synvinklar som gäller ett aktivt medborgarskap och en starkt social identitet, varvid ungdomsgårdarna får en starkt ställning som en närmiljö som ger möjligheter till fritidssysselsättningar, nätverksbildning och påverkan. Ungdomslokalernas ställning beaktas i samarbetet mellan de kommunala förvaltningsområdena.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

7.9 Förbättring av medborgarorganisationernas verksamhetsförutsättningar

BESKRIVNING: Medborgarorganisationerna har en betydande roll i när det gäller att bygga upp barns och ungas välbefinnande. Organisationerna skapar bl.a. möjligheter för barn och ungdomar till fritidssysselsättningar och deltagande samt erbjuder tjänster som riktar sig till barn och ungdomar. Ungdomar organiserar sig både genom registrerade föreningar och oregistrerade fria verksamhetsgrupper. På det lokala planet är det viktigt att identifiera olika verksamhetsgrupper bland ungdomarna och erbjuda dessa mångsidigt stöd: det räcker inte med understöd i form av pengar, utan här betonas vikten av lokaler och redskap samt handledning och rådgivning från kommunens sida.

MÅL: Man förbättrar verksamhetsförutsättningarna medborgarorganisationer som stöder barns och ungas välbefinnande.

ÅTGÄRD: Följderna av statsrådets principbeslut från våren 2007 om att förbättra verksamhetsbetingelserna för medborgarorganisationer följs upp och utvärderas med hänsyn till barn- och ungdomsorganisationer. Olika verksamhetsområden stöds i enlighet med den fördelning som fastställts i lagen om användning av avkastningen av penninglotterier samt tippnings- och vadhållningsspel (1054/2001), vilket säkerställer ett långvarigt allmänt understödande av medborgarorganisationerna. Systemet med den statliga ensamrätten till penningspel bevaras.

ANSVARIG INSTANS: Justitieministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, finansministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

7.10 Information om barnens rättigheter

BESKRIVNING: I enlighet med artikel 4 i del I av FN:s konvention om barns rättigheter ska staterna vidta alla nödvändiga lagstiftningsåtgärder, administrativa åtgärder och andra åtgärder för att verkställa de rättigheter som fastställts i konventionen. Konventionsstaterna har i enlighet med artikel 42 i del II förbundit sig att på ett ändamålsenligt och aktivt sätt informera såväl vuxna som barn om principerna och bestämmelserna i konventionen.

I Finland känner man inte tillräckligt väl till innehållet och förpliktelserna i konventionen. Kommittén för barns rättigheter kontrollerar hur konventionsstaterna fullgör förpliktelserna i konventionen. Kommittén har gett rekommendationer för hur man ska göra konventionen känd. Den har framhävt att konventionen ska inkluderas i skolornas undervisningsplaner och i den utbildning som ges personer som arbetar med barn. I Finland finns konventionen inte att tillgå på minoritetsspråken eller för invandrare. Informationen har i stor utsträckning skötts via organisationer.

MÅL: Barn och vuxna känner till och förstår det centrala innehållet i konventionen om barns rättigheter. Konventionen tas i beaktande i alla myndigheters arbete.

ÅTGÄRD: Samarbetet och samordnandet när det gäller att sprida information om konventionen utökas mellan utrikesministeriet, social- och hälsoministeriet samt undervisningsministeriet. Behandlingen av konventionen ges en större roll i grunderna för undervisningsplanerna för den grundläggande utbildningen. I yrkesutbildningen för personer som arbetar med barn och ungdomar stärks kunskaperna om konventionen (se punkt 4.5). En nationell kommunikationsstrategi utarbetas för konventionen och uppdateras därefter regelbundet. Tillsammans med barnombudsmannen och medborgarorganisationerna genomförs en informationskampanj och konventionen om barns rättigheter år 2009, när det gått 20 år sedan konventionen antogs.

ANSVARIG INSTANS: Utrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

8 Stöd för familjer

8.1 Allmänt

En trygg och fungerande familj är grunden till barnets välbefinnande. Interna problem mellan föräldrarna och inom familjen kan synas i form av symptom hos barn och unga. Stöd för kvaliteten och hållbarheten i föräldrarnas parförhållande är en satsning på barn och unga. Varje fostrare är viktig. Samhällets uppgift är att stöda olika typer av familjer för att möjliggöra de bästa möjliga uppväxtvillkoren för barn och unga. Antalet separationer och skilsmässor håller på att öka i Finland. I en skilsmässosituation hamnar den trygga vardagen för barn och unga i vågskålen, även om skilsmässor ofta hanteras sakligt och barnet fortsätter att hålla kontakt med båda föräldrarna. Föräldrarnas problem inverkar på utvecklingen hos barn och unga på många delområden. Överföringen av mentala problem och missbruksproblem från en generation till en annan är en av de klarast utstakade vägarna till utslagning.

8.2 Möjlighet att bilda familj

BESKRIVNING: För vuxna studerande är att ingå ett parförhållande och bilda familj aktuella frågor. Universitetsstuderande har i alla fall betydligt färre barn än den övriga befolkningen i samma ålder. Enligt undersökningar av studerandes hälsa under åren 2000 och 2004 har endast åtta procent av kvinnliga studerande barn, medan procentandelen för den kvinnliga befolkningen i motsvarande ålder i Finland är 38 procent. Efter utexamineringen från universitetet gör sysselsättning eller eventuella fortsatta studier att många ytterligare skjuter upp att skaffa barn.

En central förutsättning för att bilda familj är att det finns tillräcklig trygghet i vardagslivet. Ett av de viktigaste de materiella kraven för att bilda familj är bostaden. Med hjälp av bostadspolitiken kan man stöda bildandet av familj. Den första bostaden är ofta en hyresbostad, men många barnfamiljer har som mål att skaffa en ägarbostad (se punkt 12.2).

Bildandet av familj försvåras av problemet med att samordna studierna, övergången till arbetslivet och bildandet av familj. Studietiden har förlängts och övergången till arbetslivet har senarelagts, vilket har lett till att bildandet av familj i genomsnitt har skjutits upp. Om man bildat familj redan under studietiden är problemen med att samordna arbete och familj mindre då man övergår till arbetslivet. Man kan stöda samordnandet av barn och studier bl.a. genom att utveckla studiestödssystemet, handledningen, flexibiliteten i studierna och sätten att avlägga studier. På motsvarande sätt stöder flexibla dagvårdsarrangemang slutförandet av studierna och förvärvsarbetet. Föräldrapenningens miniminivå inverkar på studerandefamiljernas försörjning och genom att hålla nivån rimlig minskar man trycket på att skjuta upp bildandet av familj till ett senare skede i livet (se punkt 8.6).

Att få barn under studietiden innebär ekonomiska påfrestningar som studiestödet inte kan täcka. Speciellt ensamförsörjare och familjer där båda föräldrarna studerar har ekonomiska svårigheter. Då studiestöd beviljas tar man inte separat i beaktande sökandens familjesituation eller antalet barn. Inkomstprövningen för studerandens egna inkomster påverkas inte av om studeranden har barn att försörja. Utgångspunkten har varit att kostnaderna för barnens uppehälle bör skötas via familjepolitiken och studiestödets uppgift är att stöda individen som utbildar sig. Studerande med familj kan utöver studiestödet beviljas bostadsbidrag för boendekostnaderna enligt lagen om bostadsbidrag (408/1975). Då bidraget beviljas tas i beaktande hushållets storlek och inkomster.

Bildandet av familj senareläggs om ungdomarnas anställningsförhållanden står på ostadig grund (se punkt 10.7). Särskilt unga kvinnors kortvariga och oregelbundna anställningsförhållanden försvårar möjligheten att förutse familjens situation och förhindrar därför bildandet av familj. Användningen av familjeledigheten fördelar sig fortfarande ojämnt mellan könen, vilket försvagar kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och skjuter för sin del på kvinnornas villighet att bilda familj innan de har nått en stabil ställning på arbetsmarknaden. Den ojämna fördelningen av kostnaderna för familjeledigheter mellan arbetsgivarna försämrar kvinnornas sysselsättningsmöjligheter och ställning på arbetsmarknaden.

MÅL: Unga vuxna har möjlighet att bilda familj med beaktande av boendearrangemang, nivån på familjetjänsterna, försörjningen samt samordnandet av studierna, familje- och arbetslivet. Unga familjer erbjuds tillräckligt med rymliga bostäder till överkomligt pris. Ungdomarna kan också effektivt välja en boendeform mellan hyresbostad och ägarbostad, där bostaden i ett senare skede kan köpas ut till ägarbostad. Med stödsystemet för bostäder möjliggörs en rimlig boendenivå för alla familjer. Varje kommun erbjuder olika former av dagvård för familjerna att välja mellan, både tidsmässigt inriktade och innehållsmässigt varierande, från vård på heltid till lekverksamhet. Arbetslivet utvecklas så att de unga familjernas behov tas i beaktande bättre än för närvarande. Familjeledigheten fördelas jämnare än tidigare mellan män och kvinnor. Vikten av pappornas närvaro i barnets uppfostran stärks.

ÅTGÄRD: Man sörjer för tillgången på alternativa boendeformer för ungdomar och familjer i olika livssituationer. Bostadsstödsystemet för unga barnfamiljer utvecklas. Man stöder och utvecklar flexibla, familjevänliga studiearrangemang, bland annat genom att effektivisera nätstudierna. För att förbättra utkomsten och studieförutsättningarna för studerande som har minderåriga barn utreds möjligheterna att införa en försörjningshöjning i anslutning till studiepenningen. Pappornas användning av familjeledigheten uppmuntras och man stöder ett allt bättre beaktande av familjeansvaret på studie- och arbetsplatserna.

Lagen om barndagvård (36/1973) förnyas före slutet av regeringsperioden. Utgångspunkten för förnyelsen av lagen är att trygga barnens hälsosamma växande, utveckling och lärande och att svara på familjernas behov av olika, också tillfälliga, typer av dagvård, samt en subjektiv rätt till dagvård. Småbarnsfostran ges resurser så att varje barns individuella behov kan tillfredsställas allt bättre och familjer kan stödas i sin fostrande uppgift utgående från varje familjs utgångspunkter. Tillgången till olika former av dagvård förbättras så att den bättre motsvarar behovet hos barnen och föräldrarna. Man utreder hur vårdarrangemang för kvällar och veckoslut kan utvecklas som stöd för arbetande ensamförsörjare. Betalningssystemet för dagvården förblir en del av det familjepolitiska inkomstöverföringssystemet och systemets beräkningsprinciper stöder den faktiska användningen av vården.

En utredning görs också av behovet och nyttan av tjänsterna för tillfällig vård av barn som grundats i anslutning till universiteten, med beaktande av bland annat erfarenheterna av den service som fungerar i anslutning till Helsingfors universitet. Utgående från utredningen utvärderas om verksamhetssättet ska göras riksomfattande före slutet av år 2009.

En permanent trelateral arbetsgrupp tillsätts för att följa upp redan vidtagna åtgärder för samordnandet av familje- och arbetslivet och att ta fram nya förbättringsförslag fram till utgången av år 2009.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, miljöministeriet, arbetsministeriet, handels- och industriministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning, resursstyrning

8.3 Utveckling av servicen till familjerna

BESKRIVNING: För ett barns utveckling är det redan under den tidiga utvecklingen viktigt med nära, bestående och vårdande interaktion. Förebyggande arbete som stöder föräldraskapet erbjuds inom ramen för basservicen för barn och familjer – mödra- och barnrådgivningsbyrån, dagvården och skolan – i samarbete med organisationer, sammanslutningar och församlingar som arbetar med barn och familjer (se punkt 11.2)

På mödra- och barnrådgivningsbyrån sörjer man för mammans och barnets hälsa och välbefinnande. Rådgivningsverksamheten har utvecklats i en mer familje- och kundcentrerad riktning. Mer uppmärksamhet fästs idag på familjens livssituation, föräldrarnas parförhållande och kvaliteten på föräldraskapet. Därför har stödet för män och pappor blivit en tyngdpunkt i mödra- och barnrådgivningsarbetet. Kamratgruppsverksamheten för föräldrar fungerar som en bra fortsättning på familjeförberedelsen. För att identifiera en familjs sociala problem och kriser behövs å ena sida fortbildning och multidisciplinärt samarbete för rådgivningsbyråns personal samt å andra sidan tillräckligt med tid under sammanträffanden med föräldrarna.

Tjänsterna för barnfamiljer borde samlas som verksamhet av nätverkstyp, exempelvis genom att tillämpa den så kallade verksamhetsmodellen för familjecenter. Familjecentraler är en lokal verksamhetsmodell under utveckling. Servicestrukturen i en familjecentral består av mödra- och barnrådgivning samt tjänster för småbarnsfostran, familjearbete och tidigt stöd. Verksamhetsidén är att underlätta samarbetet och tillgången till tjänster. De familjeorienterade arbetsmetoderna i en familjecentral syftar till att stödja föräldraskapet och parförhållandet. Familjecentralerna samarbetar med familjer, organisationer, församlingen och frivilliga aktörer.

Personalens kunnande i fråga om att upptäcka sociala problem och erbjuda stöd vid rätt tidpunkt är en grundläggande utgångspunkt vid möten med familjen. Exempelvis finns det inte alltid tillräckliga rusmedels- och mentalvårdstjänster att tillgå vid rätt tidpunkt och hemtjänsterna för barnfamiljer har försvunnit nästan helt och hållet ut kommunernas utbud av tjänster för barnfamiljer.

Barnfamiljer behöver individuellt stöd för att klara vardagen. Sådana stödformer som gör det lättare för föräldrar att samordna arbete, studier och familjeliv inkluderar bland annat flexibla barnvårdsarrangemang, öppna daghem och lekverksamhet till stöd för dem som sköter sina barn hemma, dagvård på deltid i daghem och bättre beaktande av skiftarbete eller atypisk arbetstid i dagvården. Tillgången till kommunernas hemtjänst och familjearbete samt tillräckliga rådgivningstjänster ger också föräldrarna stöd för att klara vardagen.

MÅL: Familjer får det stöd de behöver i form av lågtröskelservice. De tjänster som kommunerna erbjuder barnfamiljer är tillräckliga och av hög kvalitet för att familjernas behov av tjänster för barnvård, fostran och en sund utveckling ska kunna säkerställas. Tjänsterna ska vara tillgängliga för alla och stödja alla barns välbefinnande oavsett familjens sociala eller ekonomiska situation eller region eller annan samhällselig faktor. Rådgivningsbyråernas roll stärks i fråga om familjeförberedelsen som ges när familjen får sitt första barn. I familjeförberedelsen behandlas förändringarna som sker i parförhållandet under graviditeten och då barnen är små.

ÅTGÄRD: Mödra- och barnrådgivningsbyråernas verksamhet vidareutvecklas till tjänster som beaktar familjens livssituation i sin helhet i enlighet med barnrådgivningshandboken. Familjerådgivningarna tar bättre än för närvarande i beaktande stödet för papporna och deras ställning, bland annat genom att registrera dem som kunder jämsides med mamman

och barnet. Man utarbetar anvisningar för tidig identifiering av barn och familjer som behöver specialstöd och för effektivisering av stödarrangemangen.

På mödra- och barnrådgivningarna stöds både mammor och pappor i emotionella, sociala och praktiska frågor med anknytning till föräldraskapet och parförhållandet. Familjernas möjligheter att vända sig till experter under veckorna efter ett barns födelse förbättras. Som stöd för föräldrarnas parförhållande utreds möjligheten till ytterligare besök utan barnet.

Ett systematiskt samarbete mellan olika yrkesgrupper säkerställs i kommunerna och samkommunerna genom att man samlar tjänster för barnfamiljer till familjecentraler och servicenät för familjer. Fostrings- och familjerådgivningarnas resurser att stöda familjerna med lågtröskelservice stärks. Man sörjer för att rådgivningsbyråerna för uppfostringsfrågor och familjerådgivningarna förblir en familjetjänst som är baserad på multidisciplinär expertis. Kommunernas hemservice utökas som stöd för vardagen i barnfamiljerna. Ett projekt startas för att engagera den så kallade tredje åldern i stödandet av stödjade barn-, ungdoms- och familjearbetet.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning, resursstyrning

8.4 Olika familjesituationer

8.4.1 Intern adoption inom familjen och umgängesrätt

BESKRIVNING: Den rättsliga ställningen är svag för barn som lever i familjer där föräldrarna är av samma kön. Dagens lagstiftning ger inte möjlighet att stärka umgängesrätten mellan barnets och dess sociala föräldrar.

För närvarande är det möjligt att barnets omvårdnad ges till föräldrar av samma kön gemensamt, om det ligger i barnets intresse. Under samma förutsättning kan barnet ges fler än två vårdnadshavare. Lagstiftningen erbjuder alltså en möjlighet till en lösning som beaktar de varierande familjesammansättningarna. Umgängesrätten däremot berör endast barnets rätt att hålla kontakt med en förälder. Umgängesrätten kan inte stärkas så att den omfattar någon annan än barnets förälder. I praktiken kan barnet ha en viktig människorelation med förälderns livskamrat, som de facto innehar pappans eller mammans roll i förhållande till barnet.

MÅL: Begreppen föräldraskap och vårdnadshavande samt bestämningsgrunderna tar i första hand i beaktande barnets intresse i fråga om bestående uppfostringsrelationer.

ÅTGÄRD: Enligt regeringsprogrammet möjliggörs för ett par bestående av kvinna och man att göra en intern adoption inom familjen, med beaktande av den biologiska förälderns rättigheter. Det blir möjligt för domstolen att, om det ligger i barnets intresse, stärka umgängesrätten mellan barnet och en förälders registrerade partner om makarna är separerade eller parförhållandet har slutat i skilsmässa.

ANSVARIG INSTANS: Justitieministeriet

POLITISK STYRNING: författningsstyrning

8.4.2 Föräldraförmåner för föräldrar av samma kön samt adoptivföräldrar

BESKRIVNING: Föräldrar av samma kön och adoptivföräldrar har inte rätt till familjeledighet och förmåner under ledigheten i sin helhet. Det minskar förutsättningarna för ett bra föräldraskap.

MÅL: Man skapar jämlika förutsättningar för bra föräldraskap för alla föräldrar. Registrerade parförhållanden och adoptionsföräldrar är i samma ställning som familjer där föräldrarna är gifta eller sambor, med beaktande av de utgångspunkter som ställts för förmånerna.

ÅTGÄRD: Lagstiftningen som berör familjeledigheten och förmånerna som enligt sjukförsäkringslagen (1224/2004) betalas under familjeledigheten revideras så att familjer som lever i ett registrerat parförhållande och adoptivföräldrar är i samma ställning som familjer i äktenskaps- eller samboförhållande, med beaktande av utgångspunkterna för förmånerna. I arbetet med att utreda systemet med föräldraledigheter beaktas eventuella förslag från kommittén för en reform av socialskyddet.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: författningsstyrning, resursstyrning

8.4.3 Handikapp i familjen

BESKRIVNING: Om en familjemedlem är handikappad inverkar detta på hela familjen. Om familjens föräldrar eller den ena av dem är handikappad kan familjen behöva stöd eller tjänster för att sköta föräldrarnas roll. Utbudet av tjänster i olika kommuner är brokigt, vilket ökar känslan av ojämlikhet. Om familjen har handikappade barn eller unga kan föräldrarnas ansvar och roll vara mycket krävande. Familjen måste utöver barnets välbefinnande också sörja för långvarig och tidskrävande rehabilitering. Vardagliga problem orsakas av att familjer med handikappade barn blir överarbetade, svårigheten att få service och bristen på ekonomiskt stöd. Det ligger många hinder i vägen för unga handikappade personers frigörelse, vilka kan avlägsnas genom samarbete mellan olika förvaltningsområden. Boende, yrkesutbildning och sysselsättning samt tillräcklig och individuell hjälp som behövs i det dagliga livet (i boendet, utbildningen och arbetslivet) kräver gemensam planering av flera aktörer samt den unga personen och familjen.

MÅL: Handikappade barns och ungas samt deras familjers välbefinnande förbättras.

ÅTGÄRD: De ändringar av lagstiftningen som krävs i FN:s konvention om handikappades rättigheter verkställs och konventionens verkställande i Finland främjas genom ett handikappolitiskt program. Hur konventionen verkställs i Finland utvärderas senast år 2010. Det tväradministrativa samarbetet utvidgas för att ta fram handikappade barns och ungas samt deras familjers perspektiv i de olika förvaltningsområdenas beredning.

ANSVARIG INSTANS: Utrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, arbetsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

8.4.4 Skilsmässofamiljer och ombildade familjer

BESKRIVNING: I Finland förutsätter en ökning i antalet barn med föräldrar som skilt sig eller bor i två familjer i kombination med de utmaningar som ombildade familjer ställs inför

att servicesystemet för barnfamiljer görs mångsidigare samt att man reagerar bättre och tidigare för att säkerställa barnens välbefinnande och upprätthållandet av viktiga människorelationer. Exempel på sådana är bland annat problem med vårdnads- och umgängesrättsfrågor i konfliktsituationer.

MÅL: Barnens vårdnads- och umgängesrättsfrågor löses i barnens bästa intresse. Familjerna erbjuds vid behov tillräckliga stödtjänster både som stöd för barnens uppfostran och som basservice till vilken tröskeln är låg för att stärka parförhållanden.

ÅTGÄRD: Rådgivningsbyråerna för uppfostringsfrågor och familjerådgivningarna ges resurser för att fungera som platser där tröskeln är låg för alla familjer att erbjudas tidigt stöd då problemsituationer uppstår i familjen. Arrangemang som krävs för övervakade möten genomförs inom ramen för kommunernas basservice. Man utreder möjligheterna för en pappa som inte bor i samma hushåll som barnets mamma att utnyttja pappa- och föräldraledigheten med målet att stärka relationen mellan barnet och pappan och att främja barnets välbefinnande. De psykosociala tjänsterna som erbjuds vid familjecentren utvidgas i skilsmässosituationer och andra kriser i parförhållandet.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

8.5 Dagvård och skola i samarbete med hemmet

BESKRIVNING: Strukturerna och samarbetets volym när det gäller småbarnsfostran och hemmet varierar både i varje kommun och verksamhetsenhet. Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000) kräver att man för socialvårdens kunder gör upp en vård- och serviceplan, vilket innebär att man också inom dagvården måste göra upp en individuell plan för barnet. I speciallagstiftningen för dagvården nämns planen för småbarnsfostran inte separat.

Nästan alla familjer påträffas i dagvården i något skede innan skolgången inleds. Samarbetet mellan dagvården och hemmet till stöd för barnets uppfostran har dock inte utvecklats tillräckligt. Målen som ställts upp för barnets vård och uppfostran överensstämmer inte alltid mellan familjer och yrkesfolk inom småbarnsfostran.

Lagen om grundläggande utbildning (628/1998), gymnasielagen (629/1998) och lagen om yrkesutbildning (630/1998) utgör grunden för samarbetet mellan skolan och hemmet. I fråga om den grundläggande utbildningen stadgas att skolan bör samarbeta med hemmet. I lagstiftningen för det andra stadiet konstateras att ungdomarnas utbildning bör genomföras i samarbete med hemmen. I läroplansgrunderna beskrivs de centrala principerna för samarbetet mellan hemmet och skolan eller läroanstalten. Dessa styr utarbetandet av den lokala läroplanen. På lokal nivå bestäms hur föräldrarna kan delta i planeringen och utvärderingen av undervisnings- och fostringsarbetet. Skolornas direktioner är inte lagstadgade.

Vid sidan av personalen vid rådgivningen behöver dagvårds- och skolpersonalen kompletterande utbildning i hur man identifierar familjeproblem, använder olika stödformer samt skapar en växelverkan med familjerna. Inom småbarnsfostran och även i större utsträckning inom barn- och familjeservicen definieras samarbetet mellan familjerna och professionella fostrare som fostringspartnerskap. Med detta avses föräldrarnas och personalens medvetna engagemang i den gemensamma uppgiften som jämlika parter. Fostringspartnerskapet går ut på att man bygger upp en förtrolig och respektfull växelverkan mellan hemmet och dagvården.

MÅL: Samarbetet mellan dagvården och hemmet förbättras och man sörjer för att yrkesfolket inom dagvården har tillräckligt kunnande för samarbetet med föräldrarna. Samarbetet mellan hemmet och skolan intensifieras och man stärker skolans gemenskap.

ÅTGÄRD: Till den förnyade lagen om barndagvård fogas en bestämmelse om utarbetande av en individuell plan för barnets småbarnsfostran i samarbete mellan föräldrarna och dagvårdspersonalen. Bättre resurser än för närvarande möjliggörs för den uppfostringsansvariga personalen att samarbeta med föräldrarna och utarbeta en plan för barnets småbarnsfostran. Man sörjer också för att den uppfostringsansvariga personalen har tillräcklig yrkeskunskap för ovanstående uppgifter.

Man rekommenderar att kommunerna preciserar principerna för samarbetet mellan hemmet och skolan i kommunens läroplaner. För problemsituationer som uppstår i skolan utvecklas samarbetsmodeller mellan skolan, hälsovården, social- och ungdomsväsendet, polisen och familjerna. Man säkerställer att samarbetets strukturer och verksamhetssätt är klara och att de olika parterna känner till dem.

Den grundläggande och den kompletterande utbildningen för personalen inom rådgivningsverksamheten, dagvården och skolväsendet utvecklas så att personalen har bättre förutsättningar att upptäcka familjeproblem, stöda familjerna och skapa en dialog med de vuxna i familjerna.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen, inrikesministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

8.6 Förbättring av barnfamiljers utkomst

BESKRIVNING: Finländska familjers utkomstskillnader har ökat på 1990- och 2000-talet. Utvecklingen av utkomsten har varit svagast för småbarnsfamiljer, enföräldersfamiljer och familjer med många barn. Orsakerna till utkomstskillnaderna har varit svårigheter med anknytning till sysselsättning och det dyrare boendet, men också sänkningen av den reella nivån på den familjepolitiska inkomstöverföringen. Förändringen syns konkret som en ökning av barnfattigdomen. I början av 1990-talet var barnfattighetsgraden mätt enligt medianinkomsten cirka fem procent, medan den för närvarande ligger på cirka tolv procent. I flerbarnsfamiljer belastas föräldrar till tvillingar, trillingar och fyringar särskilt hårt ekonomiskt då fler barn föds samtidigt.

Barnfamiljer har oftare än andra hushåll svårigheter med att betala boendekostnaderna. Trots att utvecklingen i barnfamiljernas boende under åren 1995-2004 i genomsnitt har varit positiv har den positiva utvecklingen koncentrerats kraftigt på barnfamiljer med bättre inkomster. Den relativa ställningen för barnfamiljer med låga inkomster har försämrats.

MÅL: Barnfamiljernas ekonomiska ställning förbättras. Nivån på barnbidragen ses över regelbundet med utgångspunkt i levnadskostnadernas utveckling. Bostadsbidragssystemets nivåer och föräldrapenningen ändras så att de motsvarar förändringarna i boendekostnaderna.

ÅTGÄRD: Förutsättningarna för barnfamiljernas ekonomiska försörjning förbättras så att barnen inte orsakar orimliga kostnader i relation till familjer utan barn (se punkt 8.2 och punkt 10.9). Särskild uppmärksamhet fästs vid utkomstutvecklingen i barnfamiljer med små inkomster så att man samtidigt beaktar de barnfamiljsgrupper som på grund av en speciell situation i familjen, t.ex. med tvillingar eller fler barn födda samtidigt, har en ojämlig

ställning. Stödsystemet utvecklas till att motsvara de familjepolitiska mål som samhället har ställt upp. Man följer upp effekten av regeringsprogrammets tillägg till inkomstöverföringarna på barnfamiljer. Man sörjer för att nivån på den familjepolitiska inkomstöverföringen bibehålls.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, finansministeriet

POLITISK STYRNING: resursstyrning

9 Tidigt ingripande och stöd för specialgrupper

9.1 Allmänt

Det mest effektiva sättet att förebygga utslagning är att stöda barnfamiljernas vardag och erbjuda hjälp i ett så tidigt skede som möjligt. En trygg och stimulerande barndom och ungdom förebygger likaså utslagning. En undersökning av brottsligheten bland barn i Helsingfors som gjordes Rättspolitiska forskningsinstitutet år 2006 visar att mer än två av tre barn som återfaller i brott redan tidigare har varit kund hos barnskyddet och närmare en femtedel av barn som första gången begår ett brott hade invandrarbakgrund. Läs- och andra inlärningssvårigheter som inte behandlas är betydande faktorer som ökar utslagningsrisken.

Å andra sida är barn och unga ofta offer för brott. Dessa brott kommer inte fram lika sannolikt som brott mot vuxna. Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter ska barnen skyddas mot all slags övergrepp, skada, misshandel, försummelse och likgiltigt eller dåligt bemötande. Rätten till ett liv utan övergrepp är en av de grundläggande faktorerna i barns och ungas välbefinnande. Barn och unga som har blivit utsatt för övergrepp och upplevt övergrepp i sin familj är mer benägna än andra att själva bli offer för eller förövare av övergrepp. Barnen kan utsättas för såväl fysiskt som psykiskt våld. Våld kan förekomma i barns och ungas relationer med kamraterna, i form av exempelvis mobbning. Ny kommunikationstekniker har medfört nya sätt att mobba.

9.2 Trygg uppväxtmiljö

9.2.1 Multidisciplinärt samarbete

BESKRIVNING: I kommunerna finns i varierande grad multidisciplinära samarbetsgrupper, som har i uppgift att följa upp barns och ungas välbefinnande samt säkerställa ett mångsidigt utbud av tjänster. Den nya barnskyddslagen (417/2007), som träder i kraft från och med början av år 2008, ålägger kommunen att grunda en multidisciplinär samarbetsgrupp till stöd för barnskyddets socialarbetare. Kommunerna åläggs att utarbeta en barnskyddsplan för att främja barns och ungas välbefinnande samt organisera och utveckla barnskyddet. Tryggandet av välbefinnandet för barn som lever i riskförhållanden kräver multidisciplinärt samarbete och vid behov barnskyddets åtgärder, för att man ska kunna förebygga omhändertagandet och den utveckling som leder till att sådana behövs. Utöver det multidisciplinära samarbete som görs inom ramen för barnskyddet behövs ett djupare samarbete mellan social- och hälsoväsendet, ungdomsväsendet och skolväsendet.

I samarbetet mellan myndigheterna för att förebygga utslagning bland barn och ungdomar uppstår ofta problem på grund av att informationsutbytet styrs av olika lagar även lagstiftningen i sig inte förhindrar ett informationsutbyte. Praktiska problem uppstår eftersom de bestämmelser som gäller informationsutbytet är spridda på lagstiftningen för olika yrkeskårer.

De största problemen i anslutning till lagstiftningen är det stora antalet normer, sektorlagstiftningen och de skillnader i infallsvinkeln som sektorlagstiftningen medför. Bland annat skillnaderna i bestämmelsernas formuleringar gör dem ofta svårtolkade. De svaga insikterna i de bestämmelser som gäller informationsutbytet t.ex. bland lärare och socialarbetare är ofta orsaken till att man inte vågar lämna ut uppgifter även om lagstiftningen skulle ge möjligheter till detta.

MÅL: Det multidisciplinära samarbetet effektiveras i utvecklingen av barns och ungas uppväxt- och levnadsvillkor.

ÅTGÄRD: Olika instansers beredskap att göra barnskyddsanmälningar effektiveras, så att de fortsatta åtgärder som frågan kräver kan inledas. Utredningen av behovet av barnskyddsåtgärder etableras som en del av barnskyddsarbetet.

I ungdomslagen (72/2006) finns en bestämmelse om kommunernas multidisciplinära arbetsgruppers verksamhet (se punkt 10.2). I kommunen finns en multidisciplinär arbetsgrupp för social- och hälsovården, ungdomsväsendet, skolväsendet och polisen, vars uppgift är att främja barns och ungas uppväxt- och levnadsvillkor. Samarbetsgruppen är verksam på heltid och i växelverkan med församlingarna samt med barn-, familje- och ungdomsorganisationerna. Skolornas och läroanstaltarnas roll som en del av kommunens multidisciplinära arbetsgrupper stärks genom elevvårdsgrupperna.

Lagstiftningen för olika sektorer görs mer konsekvent, vilket möjliggör en enhetlig tolkning av hur information kan växlas. Kännedomen om den lagstiftning som styr informationsutbytet utökas hos myndigheterna. Utbildningen i informationsutbyte stärks bland myndigheterna samt i den grundläggande yrkesutbildningen i olika branscher.

Varje skola som erbjuder grundläggande utbildning har sin egen fadderpolis eller -grupp.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, inrikesministeriet, justitieministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

9.2.2 Mobbning som en riskfaktor i individens växande och utveckling

BESKRIVNING: Mobbning i skolan är en riskfaktor när det gäller den enskilda människans utveckling och välbefinnande. Enligt forskningsresultaten från projektet KiVa koulu råkar cirka 16 procent av skoleleverna ut för mobbning minst 2—3 gånger i månaden. Informationsteknologin har gjort det möjligt att snabbt sprida mobbningen utanför skolan. Verkningarna av mobbningen syns bl.a. i inlärningsresultaten, det fysiska och psykiska välbefinnandet samt i människorelationernas kvalitet och till och med i anpassningen till samhället, exempelvis i fråga om mobbare i form av brottslighet. En del av de här problemen är långvariga och fortsätter fram till vuxen ålder. Mobbarna löper stor risk att senare bli unga brottslingar.

MÅL: Mobbning i skolorna och kamratförtryck utanför skolan minskas.

ÅTGÄRD: Principen om nolltolerans genomförs i fråga om mobbning och våld i skolorna. Handlingsprogrammet KiVa koulu verkställs för att förebygga och minska mobbningen. Omdömesförmågan och kunnandet med anknytning till mobbning samt barns och ungas kamratrelationer utökas i stor omfattning bland barn och unga på alla skolstadier och i lärarnas samt elev- och studenthälsovårdens grundläggande utbildning och fortbildning. Föräldrarnas förutsättningar för att stöda sina barns kamratrelationer förbättras. Mobbning i skolorna och kamratförtryck utanför skolan förebyggs effektivt, man ingriper tidigt i mobbningsproblem och motverkar de negativa verkningarna av problem med kamratrelationer. I varje skola och läroanstalt finns moderna och fungerade verksamhetsmodeller eller för förebyggande av mobbning samt stödeleversverksamhet.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

9.2.3 Förebyggande och minskning av våldet mot barn och unga

BESKRIVNING: Ett mål i det genomförda handlingsprogrammet för förebyggande av våld i närrelationer och inom familjen har varit att effektivisera tjänsterna för barn och unga som upplever våld. Handlingsprogrammets mål har varit omfattande och för ifrågavarande mål har man endast begränsat kunnat ingripa i problemet. Utgående från erfarenheterna från handlingsprogrammet kan man bedöma att existerande tjänster för barn och unga som upplever eller utsätts för våld är bristfälliga eller saknas helt och hållet. Man har inte fäst tillräcklig och systematisk uppmärksamhet vid arbetet för att förebygga våld.

Som ett nytt fenomen i Finland har man på senare år observerat att det blir allt vanligare att pojkar upplever allvarliga sexuella övergrepp (samlag eller annat sexuellt tvång). I en undersökning som Finska Befolkningsförbundet gjorde våren 2006 bland barn i åttonde klassen sade sig 4 procent av pojkarna och 2 procent av flickorna ha upplevt detta. Ungefär 6 procent av pojkarna och 9 procent av flickorna hade som allvarligast upplevt att någon berörde deras intima kroppsdelar mot deras vilja. Redan i samband med småbarnsfostran bör undervisning i säkerhet ges. År 2005 fick polisen 948 anmälningar om sexuellt utnyttjande av barn, vilket var en ökning med 157 anmälningar jämfört med året innan.

MÅL: Man förebygger och minskar våldet mot barn och unga. Myndigheterna har gemensamt uppställt och uttalade mål för verksamheten för att minska våldet mot barn och unga. I skol- och studiesammanslutningar och i övrig ungdomsverksamhet bör könsrelaterade och sexuella trakasserier förebyggas med stöd av regler och avtal som sammanslutningarna fastställer gemensamt. Ungdomar som utsatts för sexuellt våld ska snabbt få hjälp av experter.

ÅTGÄRD: Färdigheterna att identifiera våld mot barn förbättras hos personalen som arbetar med barn och kunskapen om våldets följder, ingripande och sätt att minska våldet utökas. Samarbetet mellan myndigheterna och organisationer förbättras, så att vård kan säkerställas för barn eller unga som har upplevt våld. Myndigheternas och organisationernas gemensamma servicekedjor utvecklas samt produktionen och koordinationen av information förbättras. Representanter för olika instanser och privatpersoner uppmuntras att anmäla till polisen om en person som har gjort sig skyldig till våld eller hotat med våld har vapen, så att polisen vid behov kan dra in innehavstillståndet och ta vapnet i besittning. Det nationella verkställandet av det frivilliga protokollet till konventionen om barns rättigheter gällande försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi startas. I barnens och ungdomarnas uppväxtmiljö, t.ex. i skolor och på fritiden, ska man effektivt förhindra utslagning och trakasserier som beror på sexualitet eller kön (nolltolerans).

ANSVARIG INSTANS: Justitieministeriet, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, utrikesministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

9.3 Läs- och andra inlärningssvårigheter

BESKRIVNING: Mer än en tredjedel av barnen lär sig läsa innan de börjar skolan. Antalet kommer sannolikt att öka, eftersom det har blivit allt vanligare att presentera bokstäverna som en del av småbarnsfostran. Alla barn lär sig i alla fall inte att läsa utan problem. Cirka en tiondel av barnen upplever det som så svårt att uppnå grundläggande läsfärdighet att de behöver individuellt stöd. Vid cirka fem års ålder kan man konstatera om ett barns

lässvårigheter försenas. Inlärningsvårigheter som inte behandlas ökar risken för utslagning. Bland brottslingar har en betydande del en bakgrund med olika inlärningsvårigheter.

MÅL: Man identifierar barnens läs- och andra inlärningsvårigheter så täckande som möjligt före förskolan.

ÅTGÄRD: Tidig identifiering av inlärningsvårigheter stöds i servicesystemet, enkla verktyg som har konstaterats fungera exempelvis för att upptäcka och korrigera lässtörningar tas i bruk på riksnivå, samt finansiella instrument för att skapa användarvänliga identifierings- och korrigeringsteknologier för inlärningsvårigheter utvecklas. Beredskapen att fastställa läs- och inlärningsvårigheter när 4–5-åringarna kommer på de regelbundna kontrollerna till rådgivningen förbättras. Nödvändiga stödåtgärder vidtas och utbildningen och informationen till småbarnsfostrarna och föräldrarna utökas. Man säkerställer att rekommendationerna i barnrådgivningshandboken genomförs. Man strävar efter att stärka identifieringen och hanteringen av inlärningsvårigheter på alla stadier av lärarutbildningen som en del av studierna.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, handels- och industriministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

9.4 Förbättring av barnskyddets verksamhetsförutsättningar

BESKRIVNING: Antalet barn som omfattas av barnskyddet har ökat kännbart på ett årtionde och de regionala variationerna är stora. I bakgrunden finns en samverkan av många materiella och andliga faktorer. Exempel på dessa faktorer är att det uppstått större skillnader i levnadsförhållandena och att dessa blivit kärvare för en del av befolkningen, problem med rusmedel samt brist på psykiatriska tjänster för barn och ungdomar. Kombinationerna av faktorer som ligger bakom barnskyddet varierar i olika familjesituationer. En del av behovet av barnskydd börjar tidigt, redan under graviditeten och då barnet föds.

Barnskyddet är en tjänst som man tar till i sista hand. På grund av det hopar sig för barnskyddet också att i sista hand lösa krävande situationer från andra tjänster. Barnskyddet är på många håll i en oroväckande situation. Den kännbara ökningen av arbetsbelastningen har lett till att många socialarbetare som uppfyller kompetensvillkoren har lämnat branschen. Det innebär att barnskyddet får klara sig med växlande, oerfarna medarbetare som i vissa fall inte har tillräcklig utbildning.

MÅL: Behovet av barnskyddets tjänster upptäcks i god tid och barnskyddet gör en utvärdering av behovet, utgående från vilken tjänster och stödåtgärder kan inriktas vid rätt tidpunkt och professionellt.

ÅTGÄRD: Barnskyddets verksamhetsförutsättningar utvecklas på lång sikt genom att fortsätta med bland annat arbetet med det riksomfattande utvecklingsprogrammet för barnskyddet. Nya multidisciplinära arbetmetoder med flera aktörer utvecklas. Barnskyddets öppenvård stärks, så att en utredning av behovet av barnskydd kan göras sakkunnigt och så att det finns ett brett utbud av fungerande arbetmetoder och tjänster för familjens och individernas behov. Barnskyddets, missbrukarvårdens och mentalvårdstjänsternas samarbete utvecklas i syfte att kunna ta i beaktande behoven av skydd och rehabilitering hos äldre barn som behöver vuxentjänster. På samma gång utvecklas samarbetet mellan barnskydds-, missbrukarvårds- och mentalvårdstjänster i syfte att hjälpa barn och ungdomar som lider av

drogproblem och mentala hälsoproblem. Man strävar efter att öka antalet socialarbetare som har yrkeskunskap för barnskyddet och förbättra arbetsvillkoren.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

9.5 Unga brottslingar

9.5.1 Allmänt

Unga brottslingar har en speciell ställning i det finländska påföljdssystemet. Den lindrigare behandlingen av ungdomar motiveras bland annat med att ungdomar ofta bryter mot lagen snarare av tanklöshet än uppsåtligt. Dessutom vet man att det för många ungdomar är en del av den normala utvecklingen från barn till vuxen att pröva gränserna som miljön ställer. Ett barnskydd av hög kvalitet och andra stödsystem förhindrar att ungdomar hamnar i straffrättsystemet.

9.5.2 Utveckling av de straffrättsliga reaktionerna

BESKRIVNING: Ungdomarnas speciella ställning syns i lagstiftningen som berör unga brottslingar och de speciella bestämmelserna för utmätning av straff för ungdomar. I ådömandet och verkställandet av ungdomsstraff kan man beakta faktorer med anknytning till gärningsmannen och hans eller hennes omständigheter. Man måste i alla fall fortfarande samordna ungdomsstraffs- samt social- och hälsoväsendet. Samtidigt behövs också nya alternativ till tvångsåtgärder som riktas till ungdomar utöver reseförbud och häktning.

MÅL: Man utvecklar de straffrättsliga reaktionerna på brott som begåtts av ungdomar och söker vidare för att brottsärenden som gäller ungdomar behandlas snabbt.

ÅTGÄRD: Bestämmelserna om reseförbud preciseras så, att den som åläggs förbudet kan förpliktas att vistas i sin bostad eller på någon annan plats under den i beslutet fastställda tiden. En sådan bestämmelse skulle kallas närvaroplikt. Reseförbudet effektiveras med elektronisk bevakning. Möjligheten att ålägga reseförbud i stället för häktning eller anhållande skulle ges särskild uppmärksamhet om den misstänkte är under 18 år. Häktning och anhållande kan på grund av sin frihetsberövande natur vara skadliga speciellt för en ung människa som är misstänkt för brott. Ett övervakat reseförbud skulle förhindra att ungdomar stämplas som förbrytare i ett tidigt skede.

En bestämmelse införs i förundersökningslagen (449/1987) om att förundersökningen är brådskande då det är fråga om en misstänkt som är under 18 år eller om brottet har begåtts av ett barn under 15 år. Bestämmelser om förhör av ungdomar och förfarandet vid förundersökningar överförs till förundersökningslagen. Man utreder bestämmelser som ska tas med i förundersökningslagen gällande anvisandet av ett rättsbiträde för barn under 18 år redan under förundersökningen, anmälan om förundersökningen till barnets vårdnadshavare samt reserverande av möjlighet för socialmyndigheterna att delta i förhören. Samtidigt utreds skyldigheten att vända sig till den misstänkte, om polisen beslutar att inte lämna saken till åklagaren för behandling.

För att klargöra ungdomarnas ställning och olika påföljdsalternativ tas en socialutredning och påföljdsutredning över gärningsmännen i användning. Personutredningen ersätts med en utredning av den unga gärningsmannens omständigheter, vilket tillämpas på alla personer under 21 år som misstänks för brott. Utredningen av omständigheterna inkluderar en utredning av socialmyndigheterna angående den misstänktes sociala situation, inklusive

hänvisningar till stödåtgärder, och en av socialmyndigheten utarbetad socialutredning samt kriminalvårdsväsendets påföljdsutredning. Utredningarna kunde utnyttjas i åtalsprövningen och utmätningen av straff. Med hjälp av utredningarna kunde socialvårdens åtgärder inriktade på den unga och den straffrättsliga påföljden sammankopplas så att de utgör en konsekvent helhet och stöder varandra. Ungdomsstraffet kunde inkludera mental- eller rusmedelsvård.

Möjligheterna att införa förfaringssättet med familjerådskal vid behandlingen av ungdomars brottssärenden som en förlikningsmetod innan ärendet går till domstol undersöks. Förlikningstjänsterna för brotts- och tvistefrågor utvecklas i samarbete med ungdomsväsendet och barnskyddsmyndigheterna.

ANSVARIG INSTANS: Justitieministeriet, inrikesministeriet, social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

10 Utbildning och arbetsplatser för alla ungdomar

10.1 Allmänt

Arbetet spelar en viktig roll i människans liv. Ett intressant och meningsfullt arbete inverkar positivt på arbetstagarens välbefinnande. Studier och arbete rutar in vardagen och livet för ungdomar. Arbete är det bästa socialskyddet. En ung människa som inte har någon yrkesutbildning löper större risk att bli arbetslösa än en utbildad sådan.

Finländarnas välbefinnande kräver att vi kan ta resurserna hos befolkningen i arbetsför ålder i användning i högre grad än för närvarande. En hög sysselsättningsgrad säkerställer att behovet på arbetskraft tillgodoses. Detta förutsätter flexibel övergång till arbetsmarknaden och satsningar på arbetshälsan i syfte att bevara arbetsförmågan. Att ungdomar avbryter sin utbildning är något vi kraftigt måste ingripa i. En granskning av andelen personer som avlagt examen läsåret 2003—2004 av alla som lämnade de olika utbildningsstadierna visar att 11 procent av dem som studerade för studentexamen, ca 30 procent av dem som studerade för yrkesexamen, ca 34 procent av dem som studerade för yrkeshögskoleexamen och ca 35 procent av dem som studerade för högskoleexamen hade avbrutit sina studier. För att förebygga avbrytandet av studierna har omfattande åtgärder vidtagits på senare år. När det gäller yrkesutbildning, till exempel, har något färre avbrutit studierna.

För många ungdomar blir vilande enbart på den grundläggande utbildningen eller en allmänbildande utbildning. Utanför utbildnings- och arbetsmarknaderna står uppskattningsvis tiotusentals studieavbrytare. Att ungdomarna avbryter sina studier är i allmänhet en följd av många relaterade faktorer. Avbrutna studier kan bero på val av fel bransch, bristande studiehandledning, psykiska eller hälsorelaterade orsaker, för tidigt inträde i arbetslivet, motivationsproblem, inläringssvårigheter eller någon förändring eller kris som inträffat i privatlivet. Även då det gäller skoltrivseln finns det att förbättra hos en del elever. Majoriteten av studieavbrotten sker i början av utbildningen.

Ungdomarna inser dock utbildningens betydelse för chanserna att få jobb, även om denna tillit sjunker vartefter de blir äldre. På arbetsmarknaden förekommer viss- och deltidsanställningar klart oftare bland kvinnor än bland män.

10.2 Stärkt uppföljning

BESKRIVNING: Verkställandet av samhällsgarantin, som inleddes i början av år 2005, gäller arbetslösa arbetssökande i åldern 17—24 år, såsom anges i lagen om offentlig arbetskraftsservice (1295/2002). Målet är att varje ung arbetslös arbetssökande ska erbjudas ett aktiveringsalternativ som främjar hans eller hennes situation senast när arbetslösheten pågått oavbrutet i tre månader. Ett fördjupat samarbete mellan olika myndigheter är viktigt för att samhällsgarantin ska kunna fullföljas. Ungefär en tredjedel av alla unga arbetslösa har enbart grundskoleexamen. I enlighet med lagen om grundläggande utbildning (628/1998) börjar läroplikten det år då barnet fyller sju år. Läroplikten upphör när barnet har slutfört den grundläggande utbildningens lärokurs eller när det gått tio år sedan läroplikten började. Arbetskraftsbyråerna betjänar unga under 17 år, men de har inte möjlighet att ta del stödåtgärder som kräver att man uppfyller definitionen av en arbetslös person. De kan använda exempelvis arbetskraftsbyråns handledningstjänster, inklusive utbildningshandledning, yrkesvalsvägledning och yrkesmässig rehabilitering. Den nedre åldersgränsen för att få utkomstskydd för arbetslösa är 17 år. För unga finns villkor för att få utkomststöd för arbetslösa som betalas på grund av arbetslöshet. Dessa villkor hänför sig till att slutföra en yrkesutbildning eller söka sig till en sådan.

MÅL: Antalet ungdomar som befinner sig utanför utbildningssektorn och arbetslivet minskar. Varje ung människa ska avlägga examen på minst det andra stadiet.

ÅTGÄRD: I ungdomslagen (72/2006) införs en bestämmelse om verksamheten i kommunernas multidisciplinära samarbetsgrupper. Kommunen har en multidisciplinär samarbetsgrupp bestående av representanter för Arbetskraftsbyrån, social- och hälsoväsendet, ungdomsväsendet och skolväsendet med uppgift att följa upp hur ungdomar fortsätter att utbilda sig eller tar steget ut i arbetslivet. Målet är att varje ung människa under 25 år som inte har arbete eller utbildningsplats har möjlighet att få hjälp med att utarbeta en personlig plan och stöd för att genomföra planen. Samtidigt säkerställs tillgången till regionala handledningstjänster. Samarbetsgruppen sammanställer varje år en redogörelse över antalet ungdomar som finns utanför utbildningssektorn och arbetslivet, om resultaten av de åtgärder som vidtagits för att hjälpa denna målgrupp samt en plan med åtgärder för att främja situationen för de ungdomar som inte har någon fast punkt på utbildningssektorn eller i arbetslivet. Beredningen startas för en regelbundet utkommande publikation om antalet ungdomar som befinner sig utanför studie- och arbetslivet och en kartläggning av dessa ungdomars bakgrund. Statens delegation för ungdomsärenden ansvarar för beredningen.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, arbetsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

10.3Handledning och rådgivning

BESKRIVNING: I och med att skolsystemet blir allt flexiblere framhävs behovet av en förstklassig elevhandledning, studiehandledning, handledning i anslutning till yrkesval samt möjligheterna till individuell och personlig handledning. Hela lärarkåren ska engagera sig i studiehandledningen och helheten ska inte betraktas som begränsat till ett ämne.

En del av ungdomarna i åldern 15—17 år, som befinner sig utanför utbildningssektorn och arbetslivet, blir utan handledningstjänster, vilket gör att risken för att bli utan en fortbildnings- eller arbetsplats efter grundskolan ökar. Med ett samarbetsnät för undervisningsväsendet, ungdomsväsendet, arbetsförvaltningen och andra förvaltningsområden kan man bäst nå ungdomar i grundskolans övergångsskede. Ungdomar utanför läroanstalterna har möjlighet att använda Arbetskraftsbyråns Arbetskraftstjänster, yrkesvals- och karriärplaneringstjänster samt utbildningshandledning. För bådas del är problemet de små resurserna i relation till efterfrågan på tjänsterna. Inom arbetsförvaltningen är ifrågasvarande tjänster avsedda för alla kundgrupper och ungdomarnas andel av kunderna hos den personliga yrkesvalshandledningen är exempelvis 35 procent. Lokala och regionala nätverksprojekt för handledning och rådgivning är spridda och deras finansiering är tillfällig.

MÅL: Alla ungdomar får flexibelt och snabbt den yrkeskunniga handledning de behöver till stöd för studier, fortbildning och yrkesval. Tillgången till yrkeskunnig handledning förbättras på alla stadier. I utvecklingen av handledning för ungdomar som befinner sig utanför utbildningssektorn och arbetslivet är målet att allt bättre ta i beaktande individuella handledningsbehov. Studiehandledningen är en del av skolans verksamhetskultur och undervisningen i olika innehållsmässiga områden, vilket tas i beaktande i lärarnas fortbildning. Vid avbrutna uppbyggd eller avbruten värnplikt erbjuds stöd för att stärka planerna för fortsättningen.

ÅTGÄRD: Att tillgången till arbetsförvaltningens handledningstjänster för ungdomar bevaras minst på dagens nivå ska säkerställas. Så kallade lågtröskelstjänster för ungdomar utökas inom ramen för ungdomsväsendet. God praxis som samlats in i samarbetsprojekt etableras i hela landet i enlighet med modellerna för regionalt nätverkssamarbete. Mellan studiehandledaren, skolsköterskan och skolläkaren säkerställs ett samarbete som stöder elevens yrkesval om detta begränsas av hälsorelaterade skäl. Resursallokeringen tryggas för handledningstjänster och nätverkssamarbete för unga utanför skolor och läroanstalter. Beväringstjänsten utnyttjas bättre som en funktion som når nästan hela årskullen av män. Innan beväringarna slutför tjänstgöringen informeras de om möjligheten till ett så kallat hemförlovningsamtal. Utifrån samtalet sammanställs vid behov en hemförlovningsplan i samarbete med olika myndigheter. Hemförlovningsamtal arrangeras och särskilda planer utarbetas för alla som avbryter tjänstgöringen i förtid. En likadan modell utvecklas för civiltjänstgörare. Den så kallade Time out-modellen, som omfattar en stödtjänst för fortsatt planering vid uppåtd och vid avbrott i värnplikts- eller civiltjänstgöringen, utvidgas till hela landet.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, försvarsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, arbetsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

10.4 Yrkesstarten hos ungdomar

BESKRIVNING: För att sänka tröskeln mellan den grundläggande utbildningen och yrkesutbildningen, och också för att minska studieavbrotten i början av yrkesutbildningarna, har ett handledande och förberedande utbildningsförsök strukturerats i anslutning till den yrkesmässiga grundutbildningen, inom vilket en studerande flexibelt kan övergå till en utbildning som leder till examen. Den handledande och förberedande utbildningen riktar sig särskilt till sådana ungdomar som avslutar den grundläggande utbildningen men som inte ännu har tillräcklig beredskap att söka sig till yrkesutbildning och därför löper risk för att hamna utanför utbildningssystemet och som en följd av detta drabbas av utslagning. Utbildningsförsöket är en del av ett omfattande åtgärdsprogram som syftar till att förebygga studieavbrott. Utbildningen innehåller bl.a. studier som ger en inblick i olika utbildningar och yrkesbefattningar i arbetslivet och därmed gör det lättare för ungdomarna att hitta rätt bransch och examen, studier som förbättrar studietekniken och den allmänna livskompetensen samt kompletterande studier i de grundläggande kunskaper och färdigheter som behövs när man inleder yrkesstudier.

MÅL: Den handledande och förberedande utbildningen för yrkesmässig grundutbildning utvidgas och införs på permanent basis.

ÅTGÄRD: Över utbildningsförsöket görs en uppföljningsanalys och försökets ställning stärks. Utifrån resultaten från försöket fattas beslut om eventuellt införande på permanent basis.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

10.5 Stärkt workshop-verksamhet

BESKRIVNING: Hälften av kommunerna i Finland har ungdomsverkstäder. Ungdomsverkstäderna bedriver multidisciplinär verksamhet och är förlagda till zonen mellan sociala tjänster och öppna utbildnings- och arbetsmarknader inom det övergripande

servicepaketet inom den offentliga sektorn. Ungdomsverkstäderna bygger sin verksamhet på principerna om tidigt ingripande och samhällelig gemenskap, och tillämpar dessa genom metoder för inläring och motivering. I verksamheten utnyttjas specialkompetens från olika områden så att man ska kunna ta fram helheter bestående av tjänster och åtgärder som motsvarar de enskilda unga deltagarnas behov och mål. I det multidisciplinära arbetet i ungdomsverkstäderna medverkar ungdomsväsendet, arbetsförvaltningen och socialväsendet samt som nya samarbetssektorer även undervisningsväsendet och idrottsväsendet.

Verksamheten med ungdomsverkstäder har utvecklats från behovsorienterade projekt till en bestående serviceproduktion som kräver breda yrkeskunskaper. I verkstäderna medverkar varje år 7 000 ungdomar som får träning av 1 100 verkstadsledare. Verkstäderna ger möjlighet till handlett arbete och en skraddarsydd stig till utbildning, slutförande av utbildningen eller sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden. I ungdomsverkstäderna arbetar ungdomarna och får träning samtidigt, vilket förbättrar deras färdigheter att handskas med vardagen. Verkstadsperioderna fastställs alltid skilt för varje person och syftar till att stärka den sociala aspekten av ungdomsarbetet.

De flesta ungdomarna i verkstäderna är utan yrkesutbildning och därför ligger fokus i det övergripande multidisciplinära arbetet bland annat på samarbetet mellan verkstäderna och dem som arrangerar utbildning. Verksamheten når ut till dem som inte har sökt sig till övriga tjänster inom den offentliga sektorn. För att dessa ungdomar ska nås krävs det att man effektiviserar sådan verksamhet till vilken tröskeln är låg och att ungdomsverkstäderna utvecklas så att de tillämpar metoder där ungdomsarbetet söker upp individer som behöver få stöd.

Innehållet i ungdomsverkstädernas arbete utgår från behoven i närmiljön. Det multidisciplinära samarbetet mellan olika yrkeskåror bidrar till uppkomsten av stödtjänster för lokala ungdomar som behöver hjälp. Det multidisciplinära arbetet gör det möjligt att driva frågor som berör den gemensamma kunden, den unga människan. Det förutsätter en kontinuerlig utveckling av samarbetet samt insamling av uppgifter om uppväxt- och levnadsförhållandena hos de unga som omfattas av verksamheten samt en uppföljning av de ungdomar som deltagit i verksamheten. Detta samordnade arbete över yrkesgränserna kan integreras i ungdomsverkstadsarbetet eller utgöra en del av ett fackmannanätverk, allt beroende på lokala förhållanden.

Under de två–tre senaste åren har behovet av kunskaper i att arbeta med invandrare ökat avsevärt. År 2004 talades 25 olika modersmål i ungdomsverkstäderna, men år 2006 hade siffran redan stigit till 52. Detta är en utmaning för de framtida verkstäderna och deras förmåga att bredda kompetensen i en mångkulturell miljö.

MÅL: Verksamheten med ungdomsverkstäder utvidgas till hela landet. Syftet är att sprida verksamhetens täckning och tillgänglighet såväl geografiskt som till nya grupper av ungdomar. För att samordna de frågor och tjänster som gäller ungdomar i behov av social stärkning utökas de lokala, multidisciplinära nätverken, utvecklas uppföljningen av hur de ungdomar som medverkat i verkstäderna sysselsätter sig samt höjs kompetensen i tvärsektorielt arbete bland de medverkande yrkesgrupperna.

ÅTGÄRD: Ungdomsverkstäder grundas efter behov i de regioner där verksamhet inte funnits tidigare. Metoder utvecklas för att nå och ge service till olika grupper av ungdomar, medräknat ungdomar med invandrarbakgrund och ungdomar som faller utanför den offentliga sektorns tjänster. Dessutom ökas andelen individuell träning. Behovet av att stifta lagar om ungdomsverkstädernas verksamhet och multidisciplinärt arbete utreds.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, arbetsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

10.6 Främjande av ungdomarnas tillträde till arbetsmarknaden genom samarbete mellan utbildning och arbetsliv

BESKRIVNING: Efterfrågan på nya yrkeskunniga personer har ökat snabbt inom många utbildningssektorer. Bristen på kunnig arbetskraft betonas allt mer under de närmaste åren, då avgången från arbetslivet koncentreras till arbetsuppgifter som kräver yrkesutbildning. Då utbudet på arbetskraft blir knappare är det allt viktigare att sörja för att ungdomarna skaffar sig en yrkesmässigt differentierad grundläggande utbildning, som ger den yrkeskunskap som krävs i arbetslivet och gör att de kommer in på arbetsmarknaden så snabbt som möjligt efter avslutad examen. Detta kräver ett intensivt samarbete mellan utbildning och arbetsliv samt mångsidiga och individuella kanaler till utbildningen och därifrån vidare till arbetslivet och fortsatta studier.

En central tyngdpunkt för utvecklingen inom yrkesutbildningen har varit att stärka utbildningens överensstämmelse med arbetslivet. Yrkesutbildningen har på senare år utvecklats kraftigt tillsammans med arbetslivet. Utbildningen har förnyats på många sätt, exempelvis genom att utvidga andelen studier som sker på arbetsplatsen med hjälp av inläring i arbetet och läroavtalsutbildning, genom att uppdatera de yrkesinriktade grundexamina och lägga till prov på yrkeskunnande för att säkerställa kvaliteten på kunnandet.

Utvidgningen av studierna på arbetsplatsen genom inläring i arbetet, har ökat utbildningens överensstämmelse med arbetslivet och arbetsgivarnas engagemang i att ordna utbildning. Utvärderingsrapporten Inläring på arbetsplatsen inom grundläggande yrkesutbildning, som utgavs våren 2007 av Rådet för utbildningsutvärdering, tas fram att samarbetet mellan yrkesutbildningen och arbetslivet har ökat och blivit mer mångsidigt i och med inläringen i arbetet inom den yrkesinriktade grundutbildningen. Arbetslivet deltar allt mera i planeringen och genomförandet av utbildningen. Inläringen i arbetet har ökat studerandenas studiemotivation och främjat sysselsättningen. Den har haft positiva verkningar på förebyggandet av utslagning.

Man uppdaterar de yrkesinriktade grundexamina utgående från behoven av ändringar före år 2010. Utgångspunkten för utvecklingen av de yrkesinriktade grundexamina har varit att de täcker de centrala kunskapsområdena och kraven på yrkeskunskap i fråga om en viss uppgifts- och kunskapshelhet inom arbetslivet. Dessa möjliggör en övergång till arbetslivet som en yrkeskunnig arbetstagare och utnyttjande av kunnandet i praktiska arbetsuppgifter omedelbart efter avlagd examen. Flexibiliteten i avläggandet av grundexamina måste ökas, så att olika individer kan skaffa sig den yrkeskompetens som krävs för tillträde till arbetslivet och anpassa studierna till sin livssituation.

MÅL: Ungdomarnas placering på arbetsmarknaden förbättras genom att utvidga och utveckla studierna på arbetsplatsen.

ÅTGÄRD: Man utvecklar inläringen i arbetet inom den yrkesinriktade grundutbildningen och möjliggör en utvidgning av detta. Modeller utreds, med hjälp av vilka arbetsgivarna kan uppmuntras till att utöka studierna på arbetsplatsen och säkerställa kvaliteten. Man säkerställer överensstämmelsen med arbetslivet för de yrkesinriktade grundexamina och gör det möjligt att avlägga grundexamina på mer mångsidiga sätt, så att det är möjligt att avlägga examen också för en del som ger mer inriktad yrkeskompetens i taget och att det finns mer omfattande möjligheter att fördjupa yrkeskunnandet. Ett utvecklingsprojekt inleds för yrkesinriktade examina, där målet är att öka deras överensstämmelse med arbetslivet samt flexibiliteten i avläggandet av examen.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

10.7 Ungdomar på arbetsmarknaden

BESKRIVNING: Det är vanligt med visstids- och deltidsanställningar särskilt bland kvinnor, vilket har negativa följder bland annat då man bildar familj senare i livet. Kvinnornas ställning när det gäller att bilda familj, studera och träda in i arbetslivet är inte lätt. Andelen unga kvinnor som bevarar sin anställning genom moderskaps- och föräldrapenningsperioden har sjunkit från 60 procent på 1980-talet till dagens 20—30 procent. Ungdomar anser att arbetet är ett viktigt element som ger livet innehåll. De behöver mer information om de rättigheter och skyldigheter som relaterar till arbetslivet.

Unga medarbetare måste ges bra inskolning i arbetet. Vid inskolningen av ungdomar är det viktigt med tillräcklig information om riskerna i arbetet och arbetsrelaterade säkerhetsföreskrifter samt om företagshälsovården och dess tjänster. Personer som ger unga arbetstagare inskolning behöver bättre färdigheter att vägleda ungdomarna i arbetsgemenskapen och därmed hjälpa dem bli fullvärdiga medlemmar. På arbetsplatserna behövs utvecklingsarbete, kommunikation och praktiska metoder och verktyg för att unga arbetstagare lättare ska kunna integreras i arbetet och arbetslivet.

Olycksfallen i arbetet och på arbetsresor är oroväckande många bland ungdomarna. År 2004 inträffade ca 15 000 arbetsolyckor bland 15—24-åringarna (olyckor på arbetsplatserna och på arbetsresor). Unga män råkade ut för ungefär tre gånger fler arbetsolyckor än unga kvinnor. Ungdomarnas andel av olyckor med dödlig utgång är ungefär tio procent.

I Finland arbetar varje år tusentals ungdomar i tillfälliga, korta anställningar. Man ska sörja för deras arbetsförhållanden, för arbets säkerheten och för att anställningarna är lagliga.

MÅL: Grunderna för tidsbegränsningarna i ungdomarnas anställningsförhållanden blir genomskådliga, obefogade kedjor av visstidsanställningar minskar och ungdomarnas kännedom om arbetslivet förbättras. En ung arbetstagare får en systematisk, i förväg planerad inskolning, där de ansvariga arbetstagarna har tillräckligt med tid för inskolningen. För varje ung människa som arbetar betalas lön efter kravnivån på arbetet, inte efter erfarenheten.

ÅTGÄRD: I arbetsavtalslagen (55/2001) införs en bestämmelse om att brott mot arbetsgivarens skyldighet i enlighet med 2 kap. 4 § (information om de centrala villkoren i arbetet) är straffbart. Arbetsgivaren ska med hot om straff sörja för att arbetstagaren blir informerad om grunderna till att arbetsavtalet bara är på en viss tid. Dessutom utökas arbetarskyddsinspektörernas behörigheter i syfte att effektivisera övervakningen av grunderna för visstidsanställningar. Information om innehållet i 2 kap. 4 § ges till unga arbetstagare.

Undervisningen i arbetslivsfrågor utvecklas för de övre klasserna inom den grundläggande utbildningen samt för gymnasierna och den yrkesmässiga grundutbildningen. Skolorna ges stöd för anordnande av informationsmöten varje vår i grundskolans övre klasser och på andra stadier om möjligheterna att söka sommarjobb och om spelreglerna för arbetslivet, bland annat hur man ingår arbetsavtal och vilka rättigheter och skyldigheter parterna har i en anställning. När det gäller informationsverksamheten fästs särskild uppmärksamhet vid lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986) och lagen om likabehandling (21/2004).

Den nationella uppföljningen stärks och god praxis sprids för att säkerställa en bra och heltäckande inskolning i arbetet för unga arbetstagare. Samarbetet stärks mellan de olika aktörerna på arbetsplatsen, t.ex. chefer, dem som ansvarar för arbetarskyddet och företagshälsovården så att man tillsammans bygger upp inskolningsmodellerna. Vid inskolningen fästs uppmärksamhet vid tillfälliga anställningar.

Man sörjer för säkerheten i ungdomsverkstäderna.

Uppmärksamhet fästs vid hur ungdomar med invandrarbakgrund, unga romer och olika handikappgrupper sysselsätter sig och hurdan ställning de har på arbetsmarknaden.

ANSVARIG INSTANS: Arbetsministeriet, handels- och industriministeriet, undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen, Arbetshälsoinstitutet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

10.8 Fostran till entreprenörskap och främjande av entreprenörskap

BESKRIVNING: Även om antalet företag och företagare (med undantag av primärproduktionen) enligt de färskaste statistikuppgifterna är rekordartat hög i Finland och alltså växer, placerar sig Finland under medelnivån jämfört med EU- och OECD-länderna. Enligt Flash Eurobarometer-undersökningen är intresset för att bli företagare lägst i Finland bland 29 europeiska länder när det gäller att frivilligt välja mellan en karriär som företagare eller anställd. Över 70 procent av finländarna skulle hellre göra karriär som anställd än som företagare. Resultatet har visat på samma riktning i en omfattande GEM-undersökning.

I en internationell jämförelse är det låga intresset för att bli företagare i viss mån överraskande, eftersom olika mätningar har visat att finländarna värdesätter entreprenörskap. För att de positiva attityderna gentemot entreprenörskap ska omvandlas till praktisk företagsverksamhet och nya framgångsrika företag måste företagandet göras till ett mer lockande karriäralternativ. Detta kan uppnås med hjälp av ekonomiska incitament, utveckling av företagarlostran och -utbildningen samt åtgärder som i lag eller på annat sätt stärker verksamhetsbetingelserna för företagare. När det gäller att stärka företagarlostran och -utbildningen ligger de största utmaningarna i den högskolebaserade undervisningen.

I kommunerna är undervisningsväsendet en central aktör i fråga om att fördjupa förutsättningarna för samarbete mellan utbildningen och arbetslivet samt för att främja införandet av målen och processerna för företagarlostran i lokala läroplaner, näringsplaner och regionala kompetensstrategier. Kommunerna har en avgörande roll när det gäller att sprida goda erfarenheter och förfaringssätt från projekt som handlar om företagarlostran.

MÅL: Det interna och externa entreprenörskapet hos alla ungdomar ska stärkas. Med hjälp av företagarlostran och -utbildning skapas ett positivt klimat för entreprenörskap, vilket förbättrar medborgarnas beredskaper att bli företagare om de så önskar.

ÅTGÄRD: Etableringen av och lönsamheten hos verksamheten med företagarlostran och utbildning stärks bland annat genom att man förbättrar lärarnas kompetens att fostra ungdomarna till entreprenörskap, utvecklar undervisningen i anslutning till företagarlostran och innehållet i lärarutbildningen, förbättrar de nuvarande lärarnas möjligheter att delta i fortbildning om entreprenörskap, förbättrar lärarnas kontakter till arbetslivet samt producerar läromaterial som stöder företagarlostran och -utbildning. Kvaliteten på elevernas

PRAO-perioder förbättras och verksamheten med övningsföretag i skolorna utökas, vilket även höjer studiehandledarnas och arbetsplatshandledarnas kunskaper i entreprenörskap och ökar samarbetet mellan skolor och företag.

I utbildning med yrkesinriktning stärks företagarlostran och -utbildning genom att man utvecklar verksamheten i förkuvöser, företagskuvöser, vetenskapsparter och liknande i samarbete med aktörer i näringslivet, fogar studiehelheter om entreprenörskap till läroplanerna samt framhäver mer än tidigare att företagande är ett alternativ till avlönat arbete vid studiehandledningen, utarbetandet av personliga studieplaner och karriärplaneringen. Entreprenörskap accentueras i yrkesstudier som leder till fristående examen, både som ett transparent ämne och beroende på yrkesbransch, antingen som fritt valbara, valfria eller obligatoriska studier eller som en del av fristående examen.

Högskolornas beredskap att fostra till och ge utbildning i entreprenörskap förbättras. Högskolestuderandenas förutsättningar att arbeta som företagare stärks genom att man ökar antalet studiepaket som handlar om entreprenörskap, förbättrar lärarnas möjligheter att utveckla sin företagarkompetens med hjälp av fortbildning och arbetslivsperioder, ökar samarbetet mellan högskolorna och företagen, ökar forskningen på högskolenivå om undervisningsmetoder i anslutning till entreprenörskap, fördjupar samarbetet och utvecklar arbetsfördelningen mellan vetenskaps- och yrkeshögskolorna samt framhäver högskolornas roll vid generationsväxlingar i företagen eller främjandet av andra överlåtelsesprocesser t.ex. med hjälp av fortbildning och andra projekt som stöder dem som fortsätter affärsverksamheten.

Förberedelser görs för FöretagsFinlands portal för ungdomar och studerande, en webbtjänst som bygger på principen om "en lucka". Till denna samlas information om entreprenörskap som ungdomarna kan utnyttja i olika skeden av studierna, från grundskolan ända till högskolenivån.

Startpengen för icke-arbetslösa införs på permanent basis och den maximala längden för startpengen förlängs till 18 månader.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, arbetsministeriet, handels- och industriministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

10.9 Om ungdomars utkomst

BESKRIVNING: Enligt regeringsprogrammet ska studiestödet utvecklas så att man höjer studiepenningens belopp med 15 procent och inkomstgränserna som berättigar till studiestöd med 30 procent. Detta förbättrar betydligt studerandenas utkomstbetingelser. Vid behovsprövningen finns det skillnaderna mellan utbildningsstadierna; när det gäller högskolestuderande beaktas inte föräldrarnas inkomster, men vid studier på andra stadiet inverkar föräldrarnas inkomster ända tills studeranden fyller 20 år. Grundbeloppen i studiepenningar för dem som bor hos sina föräldrar eller som är under 18 år är små jämfört med det övriga utkomstskyddet för ungdomar. Barnbidraget för ett barn är 100 euro i månaden. Betalningen av det barnbidrag som betalas utan behovsprövning och som är högre än studiepenningen upphör i början av studierna på andra stadiet. Till ungdomar under 25 år betalas 580 euro/mån i arbetsmarknadsstöd för perioder av arbetspraktik, och grundbeloppet för utkomststödet för en som bor ensam är 382,70 euro/mån. Av dem som får utkomststöd utgörs den största gruppen (ungefär en tredjedel) av personer mellan 20 och 29 år.

Under värnplikts- och civiltjänstgöring intjänas ingen pension, vilket däremot är fallet under studietiden. I samband med pensionsreformen infördes i lagen rätt till intjänande av pension under den tid man är vårdledig med barn under tre år. Att fullgöra värnplikten är en skyldighet, som utöver den ekonomiska belastningen har långsiktiga effekter på intjänandet av pensionen.

MÅL: Studiestödet gör det möjligt för ungdomar att leva självständigt. Pensionssystemet är rättvist. Samhällets stöd till 17-åringar förbättras genom att man höjer åldersgränsen för barnbidrag eller utvecklar en särskild studiepenning.

ÅTGÄRD: Man utreder förutsättningarna för att utveckla studiestödet så att stödets struktur görs klarare samt stödets nivå och inkomstgränserna som inverkar på stödet ses över regelbundet med utgångspunkt i levnadskostnadernas utveckling (se punkt 8.2). Man utreder möjligheten att slopa behovsprövning som ansluter sig till föräldrarnas inkomster i de fall när den studerande bor annanstans än hos sina föräldrar och har fyllt 18 år. Jämställdheten när det gäller pensionssystemet ses över i syfte att åstadkomma ändringar som gör att pension intjänas även under värnplikts- och civiltjänstgöring.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, finansministeriet

POLITISK STYRNING: resursstyrning

11 Hälsöfrämjan och minskning av skillnader i hälsa och välbefinnande

11.1 Allmänt

Grunden till en sund utveckling skapas i barndomen och ungdomen. Viktiga instanser som främjar barns och ungas hälsa är hemmet och de övriga miljöerna barn och ungdomar utvecklas i, t.ex. småbarnsfostran, skolorna, andra läroinrättningar och fritidssysselsättningarna inklusive kamratkretsen. När det gäller förebyggande av problem och tidig problemidentifiering har mödra- och barnrådgivningarna samt skol- och studenthälsovården en mycket betydande roll. Att främja hälsan är hela samhällets, alla dess förvaltningars uppgift, men hälsosektorn har en central roll som hälsoombud och producent av förebyggande tjänster.

Att minska skillnaderna i hälsa och välbefinnande är en central del av hälsöfrämjandet. Många hälsoproblem hopar sig enligt undersökningarna till familjer, barn och unga med svagare socioekonomisk ställning. Den största nyttan med hälsöfrämjandet uppnås när uppmärksamhet fästs vid dessa grupper.

11.2 Fungerande förebyggande tjänster inom primärvården

BESKRIVNING: Av primärvårdens tjänster är mödra- och barnrådgivningen samt skol- och studerandehälsovården de viktigaste tjänsterna för barn och ungdomar, där man kan nå ut till alla personer i de aktuella åldersgrupperna. Regeluppsättningen för dessa tjänster, med undantag av mödrarådgivningen, har genomgått reformer på 2000-talet. Centrala principer i regeluppsättningarna är förebyggande verksamhet och tidigt ingripande, universala tjänster samt en jämlik och lätt tillgång till tjänsterna.

Förebyggande tjänster för en minskning av hälsoskillnaderna måste riktas mer specifikt än idag mot de verkliga grupper som mest behöver hjälp. Det multidisciplinära samarbetet på kommunnivå mellan alla som arbetar med barn och ungdomar, särskilt aktörer inom primärvården, småbarnsfostran och socialarbetet. Den förebyggande verksamheten kan utfalla väl bara genom smidigt samarbete med föräldrarna och hemmen.

Alla ovannämnda tjänster har skurits ned efter recessionen på 1990-talet. Räknat i antalet besök har den största nedskärningen gällt skolhälsovården (se punkt 11.4.3). Statens revisionsverk och justitiekanslersämbetet har fäst uppmärksamhet vid att skolhälsovårdens tjänster inte fungerar och att tillsynen är otillräcklig. Färska undersökningar visar att tillgången till mödra- och barnrådgivningstjänster inte uppfyller kraven och rekommendationerna. Ett viktigt problem är att barn och familjer som behöver specialstöd inte får tillräcklig service i tid. Tillgången till studerandehälsovårdens tjänster är dålig och tjänsterna visar på skillnader beroende på utbildningsalternativ och -form. Behoven hos och tjänsterna för elever på andra stadiets yrkesutbildning är sämre skötta än tjänsterna för elever som går på gymnasiet, och studerandehälsovården vid yrkeshögskolorna är avsevärt snävare och ställvis obefintlig jämfört med studerandehälsovården vid universiteten.

MÅL: Hälsovårdstjänster för barn och ungdomar under 29 år (rådgivning, skolhälsovård och studerandehälsovård) visar upp den nivå som krävs i regeluppsättningarna.

ÅTGÄRD: I syfte att säkerställa smidiga förebyggande primärvårdstjänster för barn, unga och barnfamiljer ges en förordning om rådgivningsverksamheten, skolhälsovården och studerandehälsovården. En utredning av förordningens verkningar görs före slutet av år

2010. Förordningen innehåller bestämmelser om hälsorådgivningen och antalet hälsokontroller av barn, skolelever och studerande samt om innehållet i kontrollerna. Goda arbetsmetoder utvecklas och sprids vidare särskilt för att effektivisera förebyggande verksamhet och tidigt ingripande.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning

11.3 Elev- och studentvården

BESKRIVNING: Med elevvården avses främjande och upprätthållande av elevens inlärningsförmåga, goda psyksika och fysiska hälsa samt sociala välbefinnande, samt verksamhet som förbättrar förutsättningarna för dessa. I elevvården ingår dels elevvården enligt en undervisningsplan godkänd av den som anordnar utbildningen, dels tjänster för elevvården, vilka är skolhälsovården såsom avses i folkhälsolagen (66/12972) och stöd av fostran såsom avses i barnskyddslagen (683/1983). Med det senare nämnda avses skolkuratorns och skolpsykologens tjänster.

Elev- och studentvården är en del av stödet för familjernas fostringsansvar och barnets välbefinnande. Skolhälsovårdarens, skolläkarens, skolpsykologens och skolkuratorns arbete främjar och upprätthåller barnens psyksika och fysiska hälsa samt deras positiva utveckling och växande. I den uppgiften spelar interaktionen mellan barnet, hemmet, läraren och elevvården en nyckelroll med tanke på uppgiftens framgång.

Det finns stora regionala skillnader i tillgången till tjänster inom elev- och studentvården. Det är svårt att få tid till exempel till skolkurator eller skolpsykolog av den enkla orsaken att dessa tjänster saknas i många kommuner. Enligt 9 § i den nya barnskyddslagen (417/2007) ska kommunen för eleverna inom den förskoleundervisning, grundläggande utbildning och påbyggnadsundervisning samt förberedande undervisning som avses i lagen om grundläggande utbildning (628/1998) ordna skolpsykolog- och skolkuratorstjänster som ger adekvat stöd och handledning i syfte att förebygga och övervinna sociala och psyksika svårigheter som hänför sig till skolgången och elevernas utveckling. Tjänsterna ska också främja utvecklandet av samarbetet mellan skolan och hemmet.

MÅL: Alla elever och andra stadiets studerande i hela landet har tillgång till bra elev- och studentvårdstjänster.

ÅTGÄRD: Behovet av en enhetlig lag för elev- och studentvården utvärderas. Det kommunala ungdomsarbets ställning stärks som en del av elev- och studentvården. Ett klarare och tydligare nationellt ansvar för utvecklandet av elev- och studentvården ska fastställas. För skolorna och läroinrättningarna sammanställs en guide för elev- och studentvården. Guiden ska stödja den praktiska elev- och studentvården i skolorna och läroinrättningarna.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, Stakes

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning, resursstyrning

11.4 Mat- och motionsvanor samt viktkontroll

11.4.1 Mat i daghem och skolor samt näringsfostran

BESKRIVNING: Inom dagvården är maten en betydande del av skötseln av barnen. Hälsosam mat säkerställer en sund uppväxt och utveckling. Maten och näringsfostran inom dagvården bidrar till att skapa en grund för hälsosamma matvanor bland barnen. Dagvårdstjänsterna omfattar nästan alla barn senast i förskolan. Ungefär 90 procent av eleverna i grundskolan äter skolmaten. Samtidigt har det blivit allt vanligare att äta olika mellanmål under skoldagen. Över 60 procent av eleverna äter också något annat förutom skolmaten under skoldagen. Ungefär 80 procent av eleverna äter godis, varannan elev dricker läsk och var tredje glass. Det händer att eleverna reserverar bara 15 minuter för att äta skolmaten. Ett sådant ätande stöder inte målet att måltider skulle förstås som en kulturell och socialt uppfostrande händelse.

MÅL: Maten inom dagvården stöder en sund uppväxt och utveckling samt styr barnen mot hälsosamma matvanor. Skolmaten ska mer än i dagsläge styra eleverna och studenterna mot hälsosamma levnadsvanor och hjälpa dem att ta sig igenom dagen. Skolmaten är av bra kvalitet och täcker enligt näringsrekommendationerna cirka 30 procent av elevens dagliga näringsbehov.

ÅTGÄRD: Dagvårdens möjligheter att servera barnen tillräckliga och hälsosamma måltider under hela vårdperioden säkerställs. För elever och studerande skapas förutsättningar för att inta balanserade måltider i lugn och ro som en del av planeringen av hela skoldagen. För matrasten reserveras tillräckligt med tid. De som anordnar småbarnsfostran och utbildning uppmuntras att utarbeta en plan för näringsfostran med beaktande av innehållet i social- och hälsovårdsministeriets anvisningar samt utbildningsstyrelsens handbok för skolbespisning (Kouluruokailun käsikirja). Läskedrycks- och godisautomaterna i skolorna, läroinrättningarna och högskolorna byts ut mot automater som erbjuder hälsosamma och förmånliga mellanmål. I offentliga och privata livsmedelsanskaffningar beaktas rekommendationerna för kvalitets- och miljömedvetna processer för livsmedelsanskaffning i EU-kommissionens handbok Green Public Procurement och rekommendationerna från kommissionen för hållbar konsumtion och produktion, samt väckandet av intresse för matens ursprung och produktionssätt. Vid planeringen av skolmaten fästs uppmärksamhet vid goda matvanor och maten som en del av den lokala kulturen. Daghemmens och skolornas matkultur främjas med temadagar, exempelvis med hjälp av konceptet Smakdag, som fokuserar på mat.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, jord- och skogsbruksministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

11.4.2 En livsstil där motion ingår

BESKRIVNING: Under hälften av pojkarna och under en tredjedel av flickorna i skolåldern rör på sig tillräckligt under veckan. Besvär med stöd- och rörelseorganen som beror på för lite motion yttrar sig redan vid mycket tidig ålder. Hälsoproblem följer av bristande motion senast i vuxen ålder. Motionsvanor som man lägger sig till med i barndomen och ungdomen består i allmänhet när man blivit vuxen. När det gäller utvecklingen av hälsosam motion för barn och ungdomar ligger fokus på att man får dem som inte rör på sig tillräckligt att motionera mera. Olika undersökningar har visat att motion starkt bidrar till en sund uppväxt och utveckling bland barn och ungdomar samt ger dem möjlighet att utveckla de fysiska, psykiska och sociala färdigheterna.

Daghems- och skoldagen i sin helhet (resor, raster, morgon- och eftermiddagsklubbar, motionspauser och gymnastiktimmar, övriga lektioner) är i nyckelposition när det gäller att främja barnens dagliga motionsformer. Innan skolan börjar når småbarnsfostran ut till majoriteten av barnen. Skolan omfattar alla ungdomar och utgör därmed en bra kanal att nå dem som inte rör på sig tillräckligt. Detta förutsätter att man kan påverka verksamhetssätten i de organisationer som ansluter till daghems- och skoldagen.

Enligt rekommendationerna för småbarnsfostran ska barnet få rask, tillräckligt ansträngande motion, dvs. så att barnen blir andfått, under minst två timmar per dag. Att man rör på sig och motionerar ska vara en del av barnens och ungdomarnas vardag, förutsätts det i rekommendationerna. En viktig orsak bakom otillräckligt motionerande är bristen på motionsplatser som planerats för barn i deras närmiljö. Skolgårdarna är bra närmotionsplatser. Regelbunden vardags- och närmotion främjar märkbart en rörlig livsstil.

Högskolorna är den enda delen av det finländska utbildningssystemet där motion och motionstjänster inte har någon officiell ställning. Därför har högskolestuderande en svag och olikvärdig ställning när det gäller motion. I vissa högskolor erbjuds bra motionstjänster som utnyttjas i hög utsträckning, i andra är motionsförhållandena mycket dåliga och inga satsningar görs heller på utvecklandet av dem.

MÅL: Varje barn rör på sig minst en timme per dag, dock med målsättningen två timmar per dag. Barnen antar en livsstil som inkluderar motionerande redan i samband med småbarnsfostran. 600 000 skolelever aktiveras att njuta av motionsglädjen och nyttan, och 300 000 skolelever som hittills rört på sig för lite ökar motionerandet före slutet av år 2010. Motionen görs till en del av rutinerna på daghemmen. I högskolorna stärks motionskulturen.

ÅTGÄRD: Med hjälp av motion främjar vi en sund uppväxt och utveckling bland barn och ungdomar samt förebygger hälsoproblem som orsakas av brist på motion. Effekterna av det projekt som undervisningsministeriet har startat för att öka motion bland barn följs upp. Verksamheten förankras i samarbete med olika aktörer som en del av den grundläggande utbildningens arbetsformer och utvidgas till att även omfatta utbildning på andra stadiet. Personalen på daghemmen erbjuds arbetsmodeller och utbildning i hur man ökar den dagliga motionen bland barnen. Idrottsföreningarnas utbud utnyttjas. Stöd och uppmuntran ska ges motionsorganisationerna i deras arbete med att utveckla och utöka motionsverksamheten och -kulturen bland barn och ungdomar. Antalet närmotionsplatser utökas ytterligare. Ett program sammanställs för hur skolgårdarna kan ändras på bästa möjliga sätt till närmotionsplatser. I konceptet för närmotionsplatser ingår att de lokala barnen och ungdomarna deltar i planeringen och utvärderingen av motionsplatsen som en del av verksamheten i daghemmen, skolorna, klubbarna, ungdomsgårdarna och boendeföreningarna. Säkerheten för motionen förbättras. Utvecklingen av avgiftsfria motionsformer stöds. Motionstjänster för studerande och motionsförhållandena i studiemiljöerna förbättras och samarbetet mellan de intressegrupper som har inflytande på detta fördjupas.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

11.4.3 Förebyggande och behandling av övervikt

BESKRIVNING: Av barn i lekåldern är 6–10 procent överviktiga, av kvinnor mellan 18 och 29 år är en knapp fjärdedel överviktiga och 7 procent feta, av män i samma ålder är en tredjedel överviktiga och 8 procent feta. Följderna är allvarliga för barn som har

ohälsosamma matvanor och rör på sig för lite. Många folksjukdomar börjar utvecklas redan i barndomen. Fetma bland barn håller på att växa till ett stort hälsoproblem. Att problem med övervikt ökat märks också i studenthälsovården. Då 20 procent av första årets universitetsstudenter var överviktiga år 2000, hade deras andel stigit till 30 procent redan år 2004.

I hälften av kommunerna finns det tillräckligt många skolhälsovårdare. Mindre än hälften av kommunerna har tillräckligt många hälsovårdare vid barnrådgivningen. I en del skolor försummar man helt hälsoinspektionerna. I förebyggandet och vården av övervikt är det viktigt att betona ändringar av livsstilen och betydelsen av familjen och den övriga närmiljön, samt stöda den överviktigas självkänsla och jagbild.

MÅL: Övervikt bland barn och ungdomar minskar. Primärvårdens servicesystem förebygger effektivt barns och ungas överviktsproblem och ingriper snabbare än idag.

ÅTGÄRD: Vid den regelbundna uppföljningen vid barnrådgivningarna och skolhälsovården fästs särskilt uppmärksamhet vid övervikt och förebyggande av övervikt. För överviktiga barn utarbetas en personlig rehabiliteringsplan under ledning av en läkare. Utfallet av planen följs upp med minst fyra månaders mellanrum. Rehabiliteringsplanen fastställs tillsammans med barnets vårdnadshavare och personalen på daghemmet eller skolan. Målet är att med hjälp av bestående förändringar av livsstilen uppnå en kontrollerad vikt för resten av livet. I rehabiliteringsplanen behandlas de faktorer i barnets uppväxtmiljö som lett till övervikten och hela familjens livsstil ses över. I anslutning till uppbådsgranskningen för beväringstjänstgöring görs en personlig rehabiliteringsplan upp för beväringar som konstaterats vara överviktiga. Utfallet av planen uppföljs under beväringstiden. Som ett samarbete mellan familjerådgivningar och organisationer som ger råd i hemkunskapsfrågor anordnas rådgivning för familjer som väntar barn om hälsosam diet för barnfamiljer.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, försvarsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

11.5 Säkerställande av barns och ungas mentala hälsa

11.5.1 Tjänster för barn och ungdomar

BESKRIVNING: Om en person utsätts för förhållanden som försvagar den mentala hälsan redan i barndomen eller ungdomen, ger detta den starkaste prognosen för problem med den mentala hälsan i vuxen ålder. En trygg och fungerande familj, mänskliga relationer, förebyggande av mentala hälsoproblem, tidig dirigering till vård och högklassig behandling stöder den mentala hälsan hos barn och ungdomar. Dessa är avgörande faktorer för välbefinnandet i barndomen och ungdomen samt senare i vuxenlivet. En förutsättning för att man ska kunna ingripa tidigt är att de vuxna som arbetar med barn och ungdomar har tillräckligt med information om mental hälsa och hur eventuella problem kommer till uttryck i olika åldrar. För närvarande är denna kunskap inte tillräcklig. Rådgivningsverksamheten, skol- och studenthälsovården och hela elev- och studentvården har en central roll när det gäller främjande av barns och ungdomars hälsa, identifiering av symptomen och tidigt ingripande.

Hos en fjärdedel av studerandena förekommer psykiska problem. Typiska svårigheter i anslutning till den mentala hälsan är olika slag av ångest, ätstörningar, depressionstillstånd och stresssymptom. Självmod är den näst vanligaste dödsorsaken bland 15—25-åringar i

Finland. År 2005 gjorde 101 personer i denna åldersgrupp självmord. Internationellt sett är denna siffra hög.

Psykiatriska symptom och sjukdomar är den största sjukdomsgruppen av alla som sänker förmågan att studera. Störningar i den mentala hälsan har en betydande inverkan på den unga människans framtid, hans eller hennes arbetsförmåga och möjligheter att leva som en aktiv medborgare. Det är anledning att se över en ung vuxens liv med avseende på studieförmågan.

MÅL: Man ingriper tidigt och med yrkeskunskap i problem med den mentala hälsan hos barn och unga. De faktorer som inverkar på studerandenas välbefinnande ska tas i beaktande vid planeringen av tjänsterna på ett mer övergripande sätt än idag.

ÅTGÄRD: De som arbetar med barn och ungdomar ska få mer information om mental hälsa och frågor som stöder utvecklingen (läskunnighet i fråga om den mentala hälsan). Efterfrågan på mentalvårdstjänster för barn och ungdomar tillgodoses. Skolhälsovårdens arbetsmetoder för säkerställandet av den mentala hälsan och en heltäckande identifiering av mentala problem ska förbättras. Arbetet med att förebygga självmord bland barn effektiviseras. De som arbetar med barn och ungdomar särskilt i skolmiljö ska höja sin beredskap att identifiera depression och självdestruktion bland både flickor och pojkar. Modellen för analys av studieförmågan, som utarbetats av Studenternas hälsovårdsstiftelse och Arbetshälsoinstitutet, hjälper till att skissa upp studerandens livssituation och denna ska spridas till högskolorna. Med hjälp av modellen ska skuggområdena i de tjänster riktade till studeranden, som stöder den mentala hälsan, vara kartlagda före år 2010. För personalen vid studerandehälsovården, skolorna och högskolorna samt studentorganisationerna arrangeras gemensamma utbildningstillfällen.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

11.5.2 Stöd för barns och ungas socioemotionella utveckling och förebyggande av störningar

BESKRIVNING: Då det växer och utvecklas måste ett barn lära sig sociala och emotionella färdigheter som redskap för interaktion. De socioemotionella färdigheterna stöder uppkomsten av positiva kamratrelationer, studieframgång, psykiskt välbefinnande och integration i samhället som vuxen. Sociala problem under barndomen å sin sida varslar om omfattande negativa följder senare i livet: misslyckanden med utbildningen, användning av rusmedel samt psykiatriska sjukdomar, såsom allvarlig depression och personlighetsstörningar. Betydelsen av sociala och känslomässiga färdigheter som ett delområde i barnets utveckling betonas i och med att samhället blir allt mer inriktat på interaktion. Småbarnsfostran och skolan har möjlighet att målmedvetet stöda den socioemotionella utvecklingen hos hela årskullen av barn. För detta behövs nya kunskaper och metoder som beaktar inverkan på kön.

MÅL: Man kan erbjuda bättre stöd än för närvarande för barns och ungas socioemotionella utveckling i samband med småbarnsfostran och i skolan.

ÅTGÄRDER: Man utvecklar metoder och stödmaterial för småbarnsfostran och skolorna till stöd för barnens socioemotionella utveckling. Utbildningsmaterial om ämnet inkluderas i lärarnas grundläggande utbildning och fortbildning. Utbildningsstyrelsen utreder i samarbete med andra aktör hur den grundläggande utbildningen ska arrangeras för omhändertagna barn, sammanställer nödvändiga åtgärdsförslag för utvecklandet av denna

fråga och följer upp utfallet. Mer motion tillämpas i arbetet med att stöda barns och ungas socioemotionella utveckling och förebygga störningar. Projektet Yhteispeli (Samspel), som syftar till att stöda socioemotionella färdigheter, genomförs i skolorna och praxisen införs som en del av verksamheten i de första klasserna av den grundläggande utbildningen.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, Stakes

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

11.5.3 Förebyggande av överföringen av mentala problem och missbruksproblem mellan generationerna

BESKRIVNING: Överföringen av mentala problem och missbruksproblem från en generation till en annan är en av de klarast utstakade vägarna till utslagning. Föräldrarnas problem inverkar på utvecklingen hos barn och unga på många delområden, såsom i fråga om känslolivet, den sociala utveckling och studieframgången. Utgående från undersökningar uppskattas att cirka 60—80 procent av allvarligt deprimerade föräldrars barn insjuknar psykiskt senast som ung vuxen. Föräldrarnas mentala problem och missbruksproblem är den största och viktigaste orsaken till omhändertaganden av minderåriga. Stödet av barnens utveckling och förebyggandet av störningar hör till alla ifrågasättande familjers rättigheter. Både barnskyddslagen (417/2007) och lagen om missbrukarvård (41/1986) kräver att mentalvårds- och missbrukartjänsterna tar i beaktande behovet av vård och stöd för barn i en kunds vård. Denna notering har till största delen inte blivit förverkligad.

MÅL: Man förebygger att mentala problem och missbruksproblem överförs från en generation till en annan.

ÅTGÄRD: Man sörjer för att varje vuxen person med familj, som lider av mentala problem eller missbruksproblem, får stöd för familjen och barnen som en del av sin egen tjänster. Inom ramen för tjänsterna måste finnas kunskap, omdöme och metoder för att stöda kundens familj och barn samt utvärdera behovet av ytterligare stöd från andra tjänster. På så sätt kan barn vilkas föräldrar använder tjänsterna omfattas av de förebyggande åtgärderna. Mentalvårdslagen (1116/1990) kompletteras så att man beaktar vården av och behovet av stöd för barn som klienterna har vårdnaden om. Till stöd för familjer som lider av många problem byggs upp ett fungerande servicenät, där man kan utnyttja bland annat arbetsmetoderna som har utvecklats inom ramen för projektet Fungerande barn & familj samt Familjerådslag och Föregripande dialoger.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, Stakes

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning, resursstyrning

11.6 Sexualhälsa

BESKRIVNING: Arbetet med att främja sexualhälsan är en väsentlig del av hälsoarbetet bland ungdomarna. I grunden är sexualiteten en positiv företeelse för ungdomarna, men olika slag av tryck orsakar problem för ungdomarna. Särskilt när det gäller unga kvinnors sexualhälsa har det på senare år skett en klar försämring. En av bakgrundsfaktorerna till dessa symptom är den översexualiserade marknadsföringen och föreställningsvärlden i medierna. Därför ska man i sexualupplysningen och -undervisningen allt mer ta fasta på känslor och respekt för den egna kroppen. När det gäller främjandet av sexualhälsan är undervisningen i hälsokunskap samt skolhälsovårdens kvalitet och omfattning i

nyckelposition. Den övergripande sexualundervisningen ingår i första hand i ämnet hälsokunskap, men hela personalen på skolan är sexualfostrare. Att förstå och stöda ungdomar som hör till sexuella minoriteter eller könsminoriteter är en del av arbetet med att främja den sexuella hälsan.

MÅL: Sexualfostran ingår i all fostran och undervisning från småbarnsfostran till utbildning på andra stadiet och når jämlikt alla barn och ungdomar. Den undervisning i sexualhälsa som ingår i hälsokunskapsundervisningen är av hög kvalitet för varje åldersgrupp och förutom frågor som relaterar till biologi även behandlas känslor, växelverkan och människorelationer. Det ska vara lätt för ungdomarna att få sakkunnig sexualrådgivning.

ÅTGÄRD: I det förebyggande arbetet inom primärvården (rådgivningar, skol- och studerandehälsovården) integreras perspektiv som främjar sexualhälsa. Sexualrådgivningstjänster för ungdomar anordnas som närservice i anslutning till skol- och studerandehälsovården samt i mån av möjlighet som separata ungdomstjänster. Olika yrkesgrupper och sektorer samarbetar så att det finns enhetliga mål för sexualfostran och hälsovårdstjänsterna och att de stöder varandra. Skolorna får redskap för förebyggandet av sexuella trakasserier och användning av sexuellt relaterade öknamn, beaktandet av mångfalden och variationerna i olika läroämnena samt arbetsformer som siktar mot jämlikhet. Frågor om våld införs som rutinfrågor hos hälsovårdstjänsterna.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

11.7 Mot ett liv utan rusmedel

BESKRIVNING: I Finland var alkoholkonsumtionen per invånare (omräknat i ren alkohol) 8,9 liter år 1990, 8,8 liter år 2000 och 10,3 liter år 2006. Ökningen i föräldrarnas totala alkoholkonsumtion ökar behovet av barnskyddstjänster.

På senare år har alkoholkonsumtion och rökning bland ungdomar sjunkit. År 2005 använde dock hälften av 16-åringarna och 80 procent av 18-åringarna alkohol minst en gång i månaden. 22 procent av de 16-åriga och 41 procent av de 18-åriga pojkarna drack för att bli fulla, medan motsvarande siffror för flickorna var 18 respektive 32 procent. Knappt en tiondel av ungdomar mellan 18 och 29 år är storkonsumenter av alkohol. Drygt 80 procent av de personer under 21 år som gjort ett brott mot någon annans liv var påverkade av alkohol vid tidpunkten för brottet.

Att röka cigaretter är vanligare vid yrkesläroverk på andra stadiet. Ungefär 10 procent av ungdomar i åldern 15—16 år har någon gång prövat på cannabis och ca 2 procent på så kallade ”hårda droger”.

Föräldrarnas rikliga användning av rusmedel är en riskfaktor för utvecklingen av barn i alla åldrar. Följderna kan vara inlärnings- eller beteendevårigheter och mentala problem. Exempelvis är det vanligt att foster utsätts för modernas alkoholbruk och detta leder till många slags symptomgrupper. Undersökningar har visat att 3—6 procent av de gravida kvinnorna har rusmedelsproblem. Varje år föds ca 650 barn som redan vid födseln har skador som orsakats av alkohol.

Polislagen (493/1995) innehåller bestämmelser om hur polisen ska förfara när man påträffar en full människa under 18 år. En under 18-åring som blir fast ska omedelbart överlämnas till vårdnadshavarna eller barnskyddsmyndigheterna. Om barnet har alkoholdrycker i sin besittning ska man förfara i enlighet med vad som stadgats i alkohollagen (1143/1994).

Modellen med en socialarbetare som arbetar vid polisnärheten har gett goda erfarenheter. Enligt en enkät som genomfördes i Vanda godkänner åtminstone den ena föräldern till vart tredje 13–15-årigt barn att barnet använder och vart fjärde får alkohol av sina föräldrar.

MÅL: Användningen av tobak, alkohol och andra rusmedel minskas, och därmed också deras biverkningar, i samtliga åldersgrupper. Värdegrunden är att barn och ungdomar ska kunna känna välbefinnande utan kemiska ämnen. Föräldrarna bär ansvaret för alkoholkonsumtionen hos barn under 18 år. Man förebygger inverkan av föräldrarnas missbruksproblem på familjen.

ÅTGÄRD: Man följer upp effekterna av ändringarna i alkohollagen (588/2007) gällande reklam, prissättning och varningsmärkningar före utgången av 2009, och utvärderar behovet av nya åtgärder utifrån resultatet av uppföljningen. En ytterligare skärpning av alkoholskatten i budgeten för år 2009 utreds. Åtgärder för att förhindra att alkohol säljs och langas till minderåriga effektiveras med stöd av Pakka-projektets modell och i samarbete med länets alkoholförvaltning, kommunerna, näringslivet, Alko, Social- och hälsovårdens produkttillsynscentral och polisen. Övervakningen av försäljningsbudet förbättras beträffande både alkohol och tobak. Försäljningen av tobak görs tillståndspliktigt genom en bestämmelse i lag. En höjning av tobaksaccisen utreds.

När det gäller alkoholkonsumtionen bland ungdomar under 18 år tillämpas principen om nolltolerans i hela landet. En rekommendationsmodell som stöder dessa förfaringsätt görs upp för kommunerna. Inom skol- och studerandehälsovården ingriper man i ungdomarnas tobaks- och alkoholvanor. Fler socialarbetare förläggs till polisnärheterna. I villkoren för tillstånd att anordna evenemang som i huvudsak riktar sig till en publik under 18 år iakttas förbud att använda rusmedel. Till denna del faller sådana evenemang som beskrivs i 21d § 2 mom. 1 och 2 punkterna i alkohollagen (1143/1994) utanför utskänkingsrättigheterna.

Sakkunniga och tillräckliga missbrukarvårdstjänster säkerställs för alla unga som behöver dessa tjänster.

Förutsättningarna för personalen vid olika tjänster att identifiera rusmedelsproblem hos barnens föräldrar förbättras. Vid mödrarådgivningarna ska gravida kvinnor med rusmedelsproblem ges mer uppmärksamhet bland annat genom att säkerställa att AUDIT-tester används. I lag stadgas en vårdgaranti för gravida kvinnor som är beroende av rusmedel, vilken säkerställer möjligheten till en drogfri rehabiliteringsmiljö som stöder kvinnornas livskompetens. För barn till missbrukarföräldrar ska det finnas tillräckligt med stödåtgärder och tjänster till vilka tröskeln är låg (kamratstöd, nättjänster, stödtelefoner). Till dessa delar utvärderas behoven av att reformera lagen om missbrukarvård (41/1986). Man sörjer för att en förälder som använder rusmedel alltid får stöd för föräldraskapet och barnen i samband med sina egna tjänster.

Ett lokalt och regionalt arbete med att förebygga drogmissbruk säkerställs i anslutning till kommun- och servicestrukturreformen. Nödvändiga lagändringar görs för detta. Utbildningen för att förebygga och behandla missbrukarproblem utvecklas.

Alkos monopol på detaljhandeln bevaras.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, inrikesministeriet, undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, författningsstyrning, resursstyrning

12 Boende och samhällsplanering

12.1 Allmänt

Boendeutgifternas andel av inkomsterna har ökat för dem som bor på hyra. Efter boendeutgifterna är det konsumtionsutrymme per konsumtionsenhet som blir över för annat mindre i barnfamiljer än i andra grupper. I gruppen ensamförsörjarfamiljer som bor i hyresbostad fanns de flesta hushållen vars konsumtionsutrymme till och med underskred nivån på grunddelen i utkomststödet. Bostadsskulder höjer andelen boendekostnader av den disponibla inkomsten högre än genomsnittet särskilt i barnfamiljer med två försörjare och barn under tre år eller med flera barn. Förändringar på bostadsmarknaden, en sänkt räntenivå på lång sikt och längre lånetider har gett bättre möjligheter än tidigare att skaffa egen bostad.

Läget på bostadsmarknaden varierar stort efter region. Bristen på arbetskraft driver utbildat folk till tillväxtcentren, där de stöter på högre priser för boendet. I regioner som är på tillbakagående finns ingen stor efterfrågan på bostäder, vilket ytterligare höjer tröskeln att flytta bort.

En stor del av de bostadsbidrag som samhället betalar går till barnfamiljer. Över hälften av det allmänna bostadsbidraget och bidraget för skatteavdrag för räntor betalas till barnfamiljer. Trots detta bor barnfamiljerna trängre och har ett mindre konsumtionsutrymme efter boendeutgifterna än övriga grupper. I barnfamiljer är den genomsnittliga boendeytan per person ca 30 m², medan den för alla hushåll är ca 40 m². Av barnfamiljerna bor något över 70 procent i ägarbostäder – den vanligaste boendeformen är småhus. Barnfamiljer som bor i hyresbostad förfogar över 23 m² och barnfamiljer som bor i egen bostad över 32 m² i genomsnitt per person. Ensamförsörjare har det kärvt både avseende ekonomi och boendeutrymme. Av alla barnfamiljer som får bostadsbidrag utgör ensamförsörjarna ca 70 procent.

Ungdomar börjar leva självständigt i ett tidigt skede. Hos föräldrarna bor en tredjedel av 18—21-åringarna, men av gruppen 26—29-åringar bor bara tre procent hemma längre. Den första bostaden är vanligen en hyresbostad, men av 26-åringarna bor 40 procent i en egen bostad. De mycket höga bostadspriserna är ett problem för dem som köper sin första bostad i huvudstadsregionen och andra tillväxtcentra. Under de tio senaste åren har bostadspriserna stigit med i medeltal 8 procent om året, vilket innebär att bostäderna idag är mer än två gånger dyrare än i slutet av 1990-talet. Att priserna stigit märks även i hyresbostäderna, men inte lika dramatiskt. På senare år har det funnits ett rimligt utbud på hyresbostäder, men t.ex. om hyresvärden kräver en hyresgaranti kan tröskeln vara hög för en ung människa som söker bostad. När det gäller garantier kunde läget underlättas t.ex. med hjälp av social kreditgivning eller utkomststöd. Bristen på små hyresbostäder med rimliga hyror drabbar särskilt ungdomar. Man räknar med att hyresmarknaden kommer att stramas åt klart under kommande år.

Bostadslöshet är ett extremt problem i anslutning till boende, men sällsynt bland ungdomar. Antalet bostadslösa har sjunkit långsamt. Man uppskattar att det på senare år funnits ca 1 400 bostadslösa under 25 år varje år, och därtill ett fåtal unga familjer. Den största gruppen av dem som klassificeras som bostadslösa är personer som tillfälligt kvartar hos släktingar och bekanta. 80 procent av de bostadslösa lever i tillväxtregionerna, och över hälften finns i huvudstadsregionen. Man har uppskattat att bara mindre än en tredjedel av de ensamboende som är bostadslösa kan placeras direkt i en normal hyreslägenhet. Ungefär en fjärdedel behöver något slags stöd för boendet ochresten, dvs. nästan hälften, behöver en plats med stöd och övervakning dygnet runt. Det ovannämnda gäller samtliga bostadslösa,

men när det gäller unga bostadslösa behöver en stor del betydande stödtjänster till exempel på grund av missbrukarproblem eller mentala problem.

12.2 Barns och ungas boende

12.2.1 Barnfamiljers boende

BESKRIVNING: Särskilt familjer med små barn lider av trångt boende då ett rum per person betraktas som norm. Dessutom belastas i synnerhet flerbarnsfamiljer och ensamförsörjare av små inkomster i kombination med dyrt boende, och för dessa är det allmänna bostadsbidraget av mycket stor betydelse.

MÅL: Sänkta bostadsutgifter för barnfamiljer och bättre möjligheter att bo mindre trångt.

ÅTGÄRD: Produktionen av hyresbostäder med rimliga hyror främjas särskilt i huvudstadsregionen. Det allmänna bostadsbidraget förnyas genom att man minskar normstyrningen och ökar valfriheten samt fäster större uppmärksamhet vid stödmottagarens ekonomiska läge och familjens storlek.

ANSVARIG INSTANS: Miljöministeriet, finansministeriet, social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: författningsstyrning, resursstyrning

12.2.2 Ungdomars boende

BESKRIVNING: Höga hyror och brist på små hyresbostäder till rimligt pris bromsar upp ungdomarnas möjligheter att skaffa sig en hyresbostad. Att köpa bostad försvåras av att bostadspriserna stigit mycket högt särskilt i tillväxtregionerna och av de risker som uppkommer till följd av detta i form av stora bostadslån. När det gäller bostadslösa ungdomar är problemet att det inte finns boendeformer med tillräckliga stödtjänster.

MÅL: Tröskeln att skaffa sig en hyresbostad sänks, liksom ungdomarnas utgifter för boendet. För dem som köper sin första bostad minskas riskerna på kreditmarknaden och det stöd som samhället betalar riktas mer specifikt till ungdomar. Bostadslöshet bland barn elimineras.

ÅTGÄRD: Bidragsprocenten av det bidrag som ansluts till räntestödslån höjs när man bygger bostäder för studerande och långtidsbostadslösa. Möjligheterna att utvidga föremålen för Statens bostadsfonds bidrag till serviceboende utreds. Särskilt byggandet av en- och tvårummare med statsbidrag ska främjas när det gäller bostäder för ungdomar som är i arbetslivet.

ANSVARIG INSTANS: Miljöministeriet, finansministeriet, handels- och industriministeriet

POLITISK STYRNING: författningsstyrning, resursstyrning

12.2.3 Ungdomar som köper sin första bostad

BESKRIVNING: Det ringa intresset för BSP-lån på senare år beror främst på att räntorna på de lån som beviljas på marknadens villkor är låga och BSP-lånen därför inte längre är så lockande. En bakgrundsfaktor är kravet på BSP-sparande samtidigt som ungdomarna relativt enkelt får lån till det fulla beloppet för köp av första bostad och att bostadspriserna

stiger snabbare än vad man hinner spara. Att efterfrågan på BSP-lån varit så liten beror dessutom på att ungdomarna inte känner till systemet tillräckligt bra. Om man ser till alla banktjänster är BSP-sparande och -lån de produkter som bankerna informerat minst om. Ur bankernas synvinkel ger BSP-systemet inte lika bra avkastning som andra låneformer, varför det är förståeligt att bankerna inte heller satsar på marknadsföringen av det. Därför accentueras offentliga sektorns roll som informatör och marknadsförare av BSP-systemet.

På senare år har få bostadsrättsbostäder byggts. Från konsumenternas sida skulle det finnas en efterfrågan på bostadsrättsbostäder, men de som producerar bostäderna är inte lika intresserade att bygga på grund av lånevillkoren.

MÅL: Möjligheter ska beredas för ungdomarna att skaffa bostad på ett tryggt sätt. BSP-lånen görs konkurrenskraftiga och lockande.

ÅTGÄRD: Möjligheten att förbättra BSP-systemets funktion utreds, bland annat så att man höjer det maximala lånebeloppet och lindrar villkoren för skyldigheten att spara. Ökad information om olika sätt att skaffa bostad, t.ex. om bostadsrättsbostäder och BSP-lån. Villkoren för produktion av bostadsrättsbostäder förbättras.

ANSVARIG INSTANS: Miljöministeriet

POLITISK STYRNING: författningsstyrning, resursstyrning

12.3 Barns och ungas livsmiljö

12.3.1 En lekfull omgivning

BESKRIVNING: Samhälls- och miljöplaneringen påverkar barnens och ungdomarnas vardag samt på barnens och ungdomarnas upplevelser av sin egen roll som en av samhället godkänd och röstberättigad aktör. Genom planläggning och byggande kan man påverka lek- och fritidsmöjligheterna samt nätverket av gång- och cykelbanor samt minska otryggheten och våldet i vardagsmiljöerna. Växelverkan och de sociala strukturerna invånarna emellan kan intensifieras genom förutseende planering.

Under de sex senaste åren har trafiksäkerheten för barn försämrats betydligt. I en enkät som genomfördes år 1998 svarade 22 procent att ett 7-årigt barn inte kan röra sig tryggt i trafiken på bostadsområdet utan att en vuxen är med. År 2004 var 27 procent av den här åsikten.

MÅL: Samhälls- och miljöplaneringen ska alltid ta fasta på barnens möjligheter att leka, utöva hobbyer och leva en trygg vardag samt på stärkandet av de sociala strukturerna.

ÅTGÄRD: För kommunerna och husbolagen utvecklas medel för att skapa en lekfull och säker boendemiljö samt sprids god praxis i anslutning till detta. Kommunerna och husbolagen ska göras mer medvetna om barns och ungas rättigheter, önskemål och förmåga att medverka i planeringen, byggandet och utvärderingen av de områden och anläggningar som ingår i deras livsmiljö. Väl genomtänkt trafikplanering och markanvändning ska bidra till att barnen kan röra sig säkert på väg till skolan och fritidssysselsättningarna utan en vuxens sällskap.

ANSVARIG INSTANS: Miljöministeriet, kommunikationsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

12.3.2 Minskning av antalet trafikolyckor

BESKRIVNING: Barns och ungas trafiksäkerhet påverkas exempelvis av skol- och arbetsresans längd och färdstättet. Barn och unga rör sig mycket i trafiken med anknytning till hobbyer och fritidssysselsättning. Att röra sig på vägarna är en del av ungdomarnas kultur. Varje år dör och skadas barn i trafiken; barn som cyklar, promenerar eller får skjuts med bil. Dödsolyckorna sker huvudsakligen utanför tätorterna, medan största delen av skadorna uppkommer i tätorterna. Antalet ungdomar som omkommer eller skadas i mopedolyckor har ökat klart. Dödsrisken bland unga förare är mer än trefaldig jämfört med den övriga befolkningen. En del av riskerna förklaras med oerfarenhet och andra faktorer som är gemensamma för ungdomar, och en del med personlig risktagning och attityder som förmedlas av könsrollerna. Bland andra organisationer och försvarsmakten arbetar för att göra det tryggt att röra sig i trafiken genom att utveckla sätt som förbättrar säkerhetsattityderna bland ungdomar.

MÅL: I Finland har en trafiksäkerhetsvision dokumenterats, som innebär att vägtrafiksystemet ska planeras så att ingen behöver omkomma eller skada sig allvarligt i trafiken. Som numeriska mål har fastställts att minska antalet dödsolyckor så att antalet döda i vägtrafikolyckor år 2010 får vara högst 250. Målet på lång sikt är att ytterligare och kontinuerligt förbättra trafiksäkerheten så att antalet trafikdödsfall är högst 100 år 2025.

ÅTGÄRD: Allmänna trafiksäkerhetsåtgärder, vilka mest påverkar säkerheten för barn och ungdomar, ska effektiviseras. Förutom den riksomfattande verksamheten utvecklas metoder för säkerhetsarbetet på det regionala och lokala planet. Trafiken ska alltjämt lugnas ner i tätorterna och bostadsområdena. Vid planeringen av hastighetsbegränsningarna i tätorterna ska den oskyddade trafiken beaktas och begränsningarna stödas med hjälp av strukturella lösningar. Användningen av cykelhjälm, reflex, säkerhetsbälten och bilstolar ska främjas genom handledning och övervakning. För att förbättra säkerheten längs skolvägen ska man sörja för att trafikfostran ges i enlighet med läroplanerna för den grundläggande utbildningen. Säkerheten vid de transporter som anordnas av samhället ska tryggas i enlighet med kommunikationsministeriets förordning om belastning och säkerhetsarrangemang vid transport av skolelever och barn i dagvård (553/2006). Utbildningen för mopedkort ska förbättras. Man ska ingripa effektivare i unga förares brott mot trafikreglerna: särskild uppmärksamhet fästs vid minskandet av rattfylleri. Genom trafiksäkerhetsfostran minskar man de negativa könsrollsmodellerna.

ANSVARIG INSTANS: Kommunikationsministeriet, undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, miljöministeriet, försvarsministeriet, utbildningsstyrelsen

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

12.3.3 Trafikens miljökonsekvenser och serviceförmåga

BESKRIVNING: Föroreningarna från trafiken drabbar värst barnen. Forskningen har visat att lungor hos 10—18-åriga barn som bor på mindre än en halv kilometers avstånd från en livlig huvudtrafikled utvecklas sämre än hos ungdomar som bor på minst en och en halv kilometers avstånd. Trafiken kan ha samband med uppkomsten av allergier.

För trafikbuller utsätts lättast sådana barn och ungdomar vars skola eller daghem ligger nära en livlig trafikled. Buller försämrar trivselen och kvaliteten på livsmiljön samt har negativa följder för många barns hälsa, välbefinnande och handlingsförmåga. Buller påverkar kommunikationen och sömnen samt kan orsaka stress och andra negativa känslomässiga och kognitiva upplevelser.

Barn och ungdomar använder i allmänhet kollektiva trafikmedel och cykel- och gångbanor. På senare år har det blivit vanligare att föräldrarna skjutsar sina barn till skolan, hobbyverksamheter med personbil. En undersökning som slutfördes av kommunikationsministeriet i våras visade att familjens exempel har ett stort inflytande på barnens och ungdomarnas framtida vanor. Barn i bilburna familjer kör bil som vuxna. Detta har negativa följder både för hälsan och miljön.

Då kollektivtrafik saknas, minskas och blir dyrare försämrar detta framför allt möjligheterna att delta för de barn och ungdomar som bor långt ifrån centrum.

MÅL: Man övergår allt mera till hållbar rörlighet och transport, där man tar fasta på ekonomiska, ekologiska, sociala och kulturella aspekter. Dessutom är målet ett förstklassigt och hinderlöst trafiksystem där man kan röra sig så bekvämt och säkert som möjligt till fots, med cykel och med kollektiva trafikmedel.

ÅTGÄRD: Trafikutsläppen ska minskas genom förbättrad fordonsteknik, planering av markanvändningen och trafiken samt genom ekonomiska styrinstrument. Kollektivtrafikservicen ska utvecklas på ett mångsidigt sätt och fler cykel- och gångbanor ska byggas. Bilskolorna ska ge mer undervisning om rusmedel. Man sörjer för att en fungerande kollektivtrafik anordnas och utvecklas även på landsbygden och i kommunernas randområden, för att barnen och ungdomarna i dessa områden ska kunna delta mer jämlikt i utbildningar, arbetslivet och fritidsverksamheter.

ANSVARIG INSTANS: Kommunikationsministeriet, miljöministeriet, finansministeriet

POLITISK STYRNING: författningsstyrning, resursstyrning

13 Uppföljningen av utvecklingsprogrammet och kunskapsbehovet

13.1 Allmänt

Med tanke på uppföljningen av det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet och den kommande politikplaneringen är det viktigt att aktuell information finns tillgänglig. Den forskning som gäller barns, ungas och barnfamiljers välbefinnande ska resultera i kunskap som kan utnyttjas för det politisk-administrativa beslutsfattandet. Med hjälp av kunskapen ska man kunna ta fram innovationer som hjälper barn, ungdomar och familjer samt förbättra kvaliteten och utfallet av beslutsfattandet.

Den övergripande bilden av hur barn, ungdomar och familjer mår förblir ofta splittrad. Även om centralförvaltningen idkar forskning och för statistik i stor omfattning, bland annat på uppdrag av ministerierna, Statistikcentralen, Folkhälsoinstitutet och Stakes, och länsstyrelserna regelbundet utvärderar basservicen i kommunerna, samlas och samordnas inte all denna kunskap tillräckligt för alla instansers behov. Centralförvaltningens omfattande forskningsansvar förutsätter att man fastställer och följer en forskningspolitik för frågor som gäller barns, ungas och familjers välbefinnande samt identifierar behoven av undersökning och information.

13.2 Uppföljningen av utvecklingsprogrammet

BESKRIVNING: I syfte att utvärdera uppföljningen och effekterna av målen och åtgärderna i det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet framhävde riksdagen i samband med behandlingen av ungdomslagen (72/2006) behovet av en bred principdiskussion om innehållet i utvecklingsprogrammet. I sitt betänkande (15/2005) anser kulturutskottet det vara befogat att statsrådet överväger lämpliga sätt med vilka de linjer som lagts fram i utvecklingsprogrammet kan läggas fram för behandling i riksdagen. I enlighet med regeringsprogrammet ska politikprogrammet för barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande följa upp och stöda programutfallet under valperioden.

MÅL: Om utfallet av barn- och ungdomspolitiska programmet ska man föra en aktiv diskussion som ska påverka beredningen av nästa utvecklingsprogram. I uppföljningen av utvecklingsprogrammet ingår en bedömning av konsekvenserna för könen.

ÅTGÄRD: Inom ramen för politikprogrammet för barns-, ungdomars och familjers välbefinnande görs en plan för verkställandet i början av år 2008. Regeringen ger senast under höstsessionsperioden 2011 riksdagen en redogörelse över utfallet av det barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogrammet. I redogörelsen ingår en utvärdering av hur barnens rättigheter i enlighet med FN:s konvention verkställs i Finland.

Kommunerna stöds i det lokala och regionala barn- och ungdomspolitiska programarbetet, till vilket kopplas de kommunvisa planerna för barnens välfärd vilka bundits till kommunernas budgetar i enlighet med barnskyddslagen (417/2007).

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet

POLITISK STYRNING: informationsstyrning, resursstyrning

13.3 Utvärdering av beslutens inverkan på barn och unga

BESKRIVNING: I del I, artikel, 3 punkt 1 i FN:s konvention om barnets rättigheter finns följande bestämmelse: ”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska barnets bästa komma i främsta rummet”. Konventionen ger riktlinjerna för vad som är bra för barnen och i barnets intresse. FN:s kommitté för barnets rättigheter förutsätter att varje land själv analyserar och mer konkret fastställer vad som är bäst för barn i olika livssituationer och i olika sammanhang.

Beaktandet av barnet och familjens intresse bland annat vid beredningen av lagstiftningen är ett exempel på bedömningen av konsekvenser för barn och familjer. Allt samhälleligt beslutsfattande ska analyseras systematiskt och i förväg ur barnens och familjernas synvinkel. Ansvar för konsekvensbedömningen ligger hos den beredande myndigheten.

Konsekvenserna för barnen och familjerna av beslutsfattandet kan vara direkta eller indirekta. Konsekvenserna kan granskas t.ex. utifrån följande dimensioner: hälsa, mänskliga relationer, boende och transporter, en smidig vardag, deltagande och jämlikhet. De indirekta konsekvenserna för barnen har att göra med familjernas ekonomiska ställning, servicen till familjerna, förändringar på det samhälleliga och regionala planet samt de sociala relationerna.

Problemet med bedömningen av konsekvenserna för barnen och familjerna är att det inte finns tillräcklig know-how, utbildning och exempel om bedömningsprocessen. Därför finns det ett klart behov av att olika förvaltningsområden arbetar med att utveckla frågan och göra definitionen av barnens och familjernas bästa mer konkret samt därigenom stärka kompetensen hos de som bereder lagar och leder ministerier. Vid utvecklingen av kunskapskällorna och metoderna för konsekvensbedömningen ska uppmärksamhet fästas på sätt att ta reda på barnens egna åsikter.

MÅL: Kommunerna och ministerierna ska öka sina kunskaper om bedömningen av beslutens konsekvenser för barn och familjer för att säkerställa barnvänliga beslut som tar fasta på barnens och familjernas bästa.

ÅTGÄRD: Kommunerna stöds i uppbyggandet av system för utvärdering av följderna för barn och familjer och spridningen av nya modeller. Man sörjer för att utvärderingen av verkningarna på barnen och familjerna inkluderas i beredningen av lagstiftning och annat beslutsfattande inom statsförvaltningen. Satsningar görs på utvecklingsarbete och utbildning samt pilotprojekt om hur man bedömer konsekvenser av beslut för barnen på olika förvaltningsområden. Pilotverksamheten inleds på social- och hälsovårdsministeriets, kommunikationsministeriets och inrikesministeriets förvaltningsområden. En enhet som stöder bedömningen av konsekvenser för barn inrättas vid Stakes. En guide för utvärderingen av beslutens inverkan på barn och unga bereds.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, statsrådets kansli, Stakes

POLITISK STYRNING: informationsstyrning

13.4 Forskningspolitik för barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande

13.4.1 Databas med uppgifter om välbefinnande och relaterade projekt

BESKRIVNING: Det är svårt att få en helhetsbild av barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande och i vilken riktning utvecklingen går eftersom informationsproduktionen och -uppföljningen beträffande hälsa och välbefinnande är splittrad och baserar sig på enskilda uppsamlingsprocesser och objekt. Tvärsektorieell forskning bedrivs i mycket liten grad. Det finns ingen centraliserad information om pågående forskningsprojekt.

MÅL: Vid slutet av år 2009 ska det finnas en databas som beskriver de olika delområdena av barns, ungas och familjers välbefinnande. Till denna hör ett projektregister om pågående barn-, ungdoms- och familjeundersökningar. Målet med databasen är att identifiera förändringar som påverkar barns, ungas och familjers välbefinnande, förutse olika utvecklingsalternativ, påverka den framtida utvecklingen, utvärdera effekterna av verksamheten samt upprätthålla forskningens kvalitet och samhällspolitiska betydelse. Databasen ska vara gratis, öppen för alla och utgöra ett stöd för beslutsfattandet på såväl den lokala som den riksomfattande nivån.

ÅTGÄRD: Genom brett samarbete mellan dem som arbetar med barnfamiljers välbefinnande, inlärninng och utbildning samt experter på barns och ungas välbefinnande och hälsa bereds ett nationellt ramprogram för regelbunden utvärdering av välbefinnandet hos barn, unga och familjer. De bestämmelser som gäller verkställandet av ramprogrammet införs i folkhälsoförordningen (802/1992). Databaser som upprätthålls av olika förvaltningar förenhetligas med undvikande av överlappande insamling av uppgifter som ett av målen. Produktionen av uppföljnings-, forsknings- och indikatorinformation om barns, ungas och familjers välbefinnande effektivteras och görs mångsidigare. Ett välfärdsindex som beskriver hur barn, ungdomar och familjer mål ska utvecklas och publiceras med två års intervaller.

ANSVARIG INSTANS: Social- och hälsovårdsministeriet, undervisningsministeriet, statsrådets kansli, Stakes

POLITISK STYRNING: författningsstyrning, resursstyrning

13.4.2 Förbättring av kunskapsbasen

BESKRIVNING: Det finns brister i kunskapsbasen om barns, ungas och familjers välbefinnande. Exempel på delområden som borde utvecklas är barn- och ungdomsofferforskningen, barn som är kunder till barnskyddet, välbefinnande och hälsa hos barn under 12 år, nivån på barnkulturtjänsterna och den grundläggande utbildningen i konst, skoltrivseln, hobbyverksamheter och hur barn och unga i övrigt använder sin fritid, barn och ungdomar som tillämpare av ny teknologi, hälsotillståndet hos yrkesskolelever och högskolestuderande samt ungdomar som befinner sig utanför utbildningssektorn och arbetslivet.

MÅL: Nödvändig och heltäckande information om barns, ungas och familjers välbefinnande ska finnas tillhanda. Information finns tillhanda om barn och ungdomar i olika åldrar, bl.a. specificerad på kön, region och kommun.

ÅTGÄRD: En kartläggning ska göras om hur man kan fylla informationsluckorna när det gäller barns, ungas och familjers välbefinnande som en del av uppbyggandet av en

forskningspolitik för ämnet. Det tvärvetenskapliga arbetet mellan olika instanser som forskar i barn-, ungdoms- och familjefrågor ska utökas.

ANSVARIG INSTANS: Undervisningsministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, statsrådets kansli

POLITISK STYRNING: informationsstyrning